İSLAM ALİMLERİNİN AKİDESİ

[Türkçe – Turkish – تركي]

PROF. DR. MUHAMMED EL-HUMEYYİS

Pdf: Özgür El Erdişi

Kaynak : Selef İmamlarının Akîdesi, Guraba Yayınları

2013 - 1434

MUKKADİME

Şüphesiz hamd yalnız Allah'adır. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz.

Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız.

Allah'ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez.

Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür.

"**Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve siz ancak müslümanlar olarak ölünüz."**

(Al-i İmran; 3/103)

"Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir."

(en-Nisâ; 4/1),

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur."

(el-Ahzâb; 33/70-71) 4

Bundan sonra, Şüphesiz sözlerin en güzeli Allah‟ ın Kelam‟ ı, yolların en hayırlısı Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem‟ in yoludur.

İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır. Her sonradan çıkarılan şey bid‟ attir ve her bid‟ at sapıklıktır. Her sapıklık ta ateştedir.

İMAM EBÛ HANÎFE'NİN İTİKADI (V. 150 H.)

-İMAM EBÛ HANÎFE'NİN TEVHİDE DAİR GÖRÜŞLERİ-

1)Yüce Allah'ın Tevhidi, Şer'î Tevessül ve Bid'at Tevessül

1. Ebû Hanîfe dedi ki:

"Bir kimsenin Yüce Allah'a ancak onu vesile kılarak ve ancak Yüce Allah'ın şu buyruğundan anlaşıldığı üzere emrolunmuş ve izin verilmiş surette dua etmesi gerekir:

"En güzel isimler Allah'ındır. O halde O'na bunlarla dua edin. Onun isimlerinde eğriliğe sapanları terkedin. Onlar yapmakta

olduklarının cezasını çekecektir." (el-A'raf, 7/180) (ed-Durru'l-Muhtar maa Haşiyeti Reddi'I-Muhtar (VI, 396-397)

2. Ebû Hanîfe dedi ki:

"Dua eden kimsenin filânın hakkı için yahut peygamberlerinin ve rasûllerinin hakkı için Beyt-i Haram'ın ve Meş'ar-i Haram'ın hakkı için senden dilekte bulunuyorum demesi mekruhtur." (Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye, s. 234; İthafu's-Saâdeti'l-Muttakîn, II, 285; Aliyyu'l-Kârî, Şerhû'l-Fıkhi'l Ekber, s. 198)

3. Ebû Hanîfe dedi ki:

"Herhangi bir kimsenin Allah'a ancak onu vesile ederek dua etmesi gerekir. Bir kimsenin senin Arşının izzet noktaları hakkı için yahutta

mahlukatının hakkı için demesini mekruh görüyorum." (et-Tevessulu ve'l-Vesile, s. 82; Ayrıca bk. Şerhu'l-Fıkhi'l-Ekber, s. 198)

(**İmam Ebû Hanîfe** ile **Muhammed b. el-Hasen** dua eden bir kimsenin:

"Allah'ım senin Arşının izzet noktaları hakkı için senden diliyorum" demesini mekruh görmüşlerdir. Çünkü böyle bir duaya izin verildiğine dair bir nass bulunmamaktadır. Ebû Yûsuf ise sünnette bu konuda bir nassa vâkıf olduğundan ötürü böyle bir duaya cevaz vermektedir. Vâkıf olduğu bu nassa göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şu duayı yaparmış:

"Allah'ım senden Arşının izzet noktalan ve kitabının rahmetinin son sınırlan hakkı için...

diliyorum".. el-Binaye, IX, 382'de ve Nasbu'r-Raye, IV, 272'de belirtildiği gibi Beyhaki, Kitabu'd-Daavat el-Kebire'de rivayet etmiştir. Ancak bu hadisin senedinde tenkid edilmiş üç nokta vardır:

1. Davud b. Ebî Asım'ın İbn Mes'ud'dan hadis dinlememiş olduğu,

2. Abdu'l-Melik b. Cureyc hem tedlis yapan, hem mürsel rivayetler nakleden birisidir.

3. Ömer b. Harun yalancılıkla itham edilmiş birisidir. Bundan dolayı İbnu'l-Cevzî, el-Binaye, IX, 382'de belirtildiği üzere: "Bu hadis hiç şüphesiz uydurmadır, senedi de gördüğün gibi boştur" demiştir. Bk. Tehzibu't-Tehzib, III, 189, VI, 405, VII, 501 Takribu't-Tehzib, I, 520)

2) Yüce Allah'ın Sıfatları ve Cehmiye'ye Cevab

4. Ebû Hanîfe dedi ki:

"Yüce Allah yaratılmışların sıfatları ile nitelendirilemez. Onun gazabı ve rızası kendisine ait ve nasıllığı tarafımızdan bilinemeyen iki sıfattır. Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin görüşü budur. O gazab da eder, razı da olur. Onun gazabı cezalandırması, rızası da sevap ve mükafatıdır denilemez. Biz onu kendi zatını nitelendirdiği gibi nitelendiririz. O Ehaddir (bir ve tektir), Sameddir (kimseye muhtaç olmayandır), doğurmamıştır, doğmamıştır ve onun eşi benzeri hiç kimse yoktur, o hayydır, kadîrdir, semîdir, basîrdir, alîmdir. Allah'ın eli onların eli üstündedir, fakat onun eli yarattıklarının eli gibi

değildir, yüzü de yarattıklarının yüzü gibi değildir." (el-Fıkhu'l-Ebsat, s. 56)

5. Ebû Hanîfe dedi ki:

"Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de de belirttiği gibi eli, yüzü ve nefsi vardır. Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de söz konusu ettiği yüz, el ve nefis ona ait nasıllığı bizce bilinemeyen sıfatlardır. Onun eli, kudreti ya da nimetidir denilmez. Çünkü o takdirde bu sıfatın iptali söz konusudur. Bu ise (sıfatların iptali) kaderiyyecilerin ve mutezile mensuplarının görüşüdür." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302)

6. Ebû Hanîfe dedi ki:

"Herhangi bir kimsenin Allah'ın zatı hakkında (kendiliğinden) bir şeyler söylememesi

gerekir. Aksine o Allah'ı kendi zatını nitelendirdiği vasıflarla vasfeder. Kendi görüşünden hareketle onun hakkında hiçbir şey söylemez. Âlemlerin Rabbi olan Allah bundan pek yücedir, pek mübarektir." (Şerhu'l-Akideti't-Tahaviye, II, 427, Tahkik: Dr. et-Türki; Celâu'l-Ayneyn, s. 368)

7. Yüce Allah'ın **"inmesi"** hakkında kendisine soru sorulunca:

"O nasıllığı bizce bilinmeyen bir şekilde" diye cevap vermiştir.

(Akidetu's-Selef Eshabu'l-Hadis, s. 42, Daru's-Selefiye baskısı; Beyhaki, el-Esmau ve's-Sıfat, s. 456 -Bu rivayet hakkında el-Kevseri herhangi bir şey söylememiştir.-; Şerhu'l-Akideti't-Tahaviyye, s. 245, Tahric: el-Elbânî; el-Kari, Şerhu'l-Fıkhi'l-Ekber, s. 60)

(Sahabeden bir topluluk tarafından sahih senedler ile rivayet edilmiş ve mutevatir derecesine yükselmiş hadiste şöyle buyurulmaktadır:

"Yüce Allah her gecenin son üçte biri kalınca dünya göğüne iner..."

İmam Ebû Hanîfe'ye Yüce Allah'ın bu **"inişi"** hakkında sorulmuştur.)

8. Ebû Hanîfe dedi ki:

"Yüce Allah'a (eller) yukarı doğru (kaldırılarak) dua edilir. Aşağıdan dua edilmez. Çünkü aşağıda olmanın rububiyyet ve uluhiyyetin herhangi bir niteliği ile hiçbir ilgisi yoktur." (el-Fıkhu'l-Ebsat, s. 51)

9. Yine **Ebu Hanife** dedi ki:

"O gazab da eder, razı da olur. Onun gazabı cezalandırması, rızası da mükâfatlandırmasıdır denilemez." (el-Fıkhu'l-Ebsat, s. 56, Kitabın muhakkiki el-Kevseri bu söz hakkında herhangi bir şey dememiştir.)

10. Ebû Hanife dedi ki:

"O mahlukatından hiçbir şeye benzemediği gibi mahlukatından hiçbir şey de ona benzemez. O ezelden beri isim ve sıfatlarına sahip olduğu gibi ebediyyen de böyledir." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 301)

11. Dedi ki:

"Onun sıfatları yaratılmışların sıfatlarına benzemez. O bilir fakat onun bilmesi bizim bilmemiz gibi değildir. O muktedirdir fakat bizim

kudretimiz gibi değil. O görür fakat bizim görmemiz gibi değil. O işitir fakat bizim işitmemiz gibi değil. O konuşur fakat bizim konuşmamız gibi değil." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302)

12. Dedi ki:

"Yüce Allah asla yaratılmışların nitelikleriyle nitelendirilmez." (el-Fıkhu'l-Ebsat, s. 56)

13. Dedi ki:

"Allah'ı insanlara ait herhangi bir özellikle nitelendiren bir kimse kâfir olur." (el-Akidetu't-Tahaviyye, Talik: el-Elbânî, s. 25)

14. Dedi ki:

"Sıfatları zati ve fiili sıfatlar (olmak üzere iki türlü)'dır.

Zatî sıfatlar hayat, kudret, ilim, kelâm, semi', basar ve iradedir.

Fiilî sıfatlar ise yaratmak, rızıklandırmak, var etmek (inşâ), ibda (yoktan ve benzersiz modelsiz yaratmak), sun' ve buna benzer fiilî sıfatları vardır. O bütün isim ve sıfatlarına ezelden beri sahiptir ve ebediyyen böyle kalacaktır." (el-Fıkhu'i-Ekber, s. 301)

15. Dedi ki:

"O fiiliyle ezelden beri faildir. Fiil onun ezelden beri bir sıfatıdır. Fail Yüce Allah'ın kendisidir. Fiil ezelden beri o'nun sıfatıdır. Mef'ul (fiilden etkilenerek var olan) ise mahluktur. Yüce Allah'ın fiili ise mahluk değildir." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 301)

16. Dedi ki:

"Ben Rabbimin gökte mi yoksa yerde mi olduğunu bilemiyorum diyen bir kimse kâfir olur. Aynı şekilde o Arşın üzerindedir amma Arş gökte midir yoksa yerde midir bilemiyorum diyen kimse de böyledir."

(el-Fıkhu'l-Ebsat, s. 46 Buna benzer ifadeleri Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye, Mecmûu'l-Fetâvâ (V, 48)da, İbnu'l-Kayyim, İctimau'l-Cuyuşi'l-İslâmiyye (s. 139)da Zehebî, el-Uluvv (s. 101-102)de, İbn Kudame, el-Uluvv (s. 116)de, İbn Ebi'l-lzz, Şerhu't-Tahâviyye, (s. 301)de nakletmişlerdir.)

17. Kendisine: İbadet ettiğin ilahın nerededir? diye soran kadına da şu cevabı vermiştir:

"Şüphesiz Yüce Allah yerde değil, göktedir. Bir adam kendisine:

Yüce Allah'ın:

"Ve o sizinle beraberdir." (Hadid, 57/4) buyruğu hakkında ne dersin deyince ona şu cevabı vermiştir:

Bu senin yanında olmadığın kimseye:

Ben seninle beraberim diye bir mektub yazmana benzer." (el-Esmau ve's-Sıfat, s. 429)

18. Yine şöyle demiştir:

"Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir fakat onun eli mahlukatının eli gibi değildir." (el-Fıkhu'l-Ebsat, s. 56)

19. Yine dedi ki:

"Şüphesiz Yüce Allah yerde değil, göktedir. Bir adam kendisine:

Peki Yüce Allah'ın:

"Ve o sizinle beraberdir." (Hadid, 57/4) buyruğu hakkında ne dersin? deyince şu cevabı verdi:

"Bu senin yanında bulunmadığın bir kimseye:

Ben seninle beraberim diye mektup yazmana benzer." (el-Esmau ve's-Sıfat, II, 170)

20. Yine dedi ki:

"O henüz Mûsâ aleyhisselâm ile konuşmadan önce de (ezelden) mütekellim idi." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302)

21. Yine dedi ki:

"O kendine has kelâmıyla mütekellimdir. Kelâm onun ezelden beri bir sıfatıdır." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 301)

22. Dedi ki:

"O konuşur fakat bizim konuşmamız gibi değil." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302)

23. Dedi ki:

"Mûsâ aleyhisselâm Yüce Allah'ın kelâmını işitti. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Allah Mûsâ ile özel bir şekilde konuştu." (Nisa, 4/164)

Yüce Allah henüz Mûsâ aleyhisselâm ile konuşmadan önce de (ezelden) mütekellim idi." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302)

24. Dedi ki:

"Kur'ân Allah'ın kelâmıdır. Mushaflarda yazılıdır, kalblerde ezberlenip bellenmiştir. Dillerde okunur, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme indirilmiştir." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 301)

25. Yine dedi ki:

"Kur'ân yaratılmış (mahluk) değildir." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 301)

-İMAM EBÛ HANÎFE'NİN KADER İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ-

1. Bir adam **İmam Ebû Hanîfe'**ye gelerek onunla kader hususunda tartışmaya koyuldu. Ona şunları söyledi:

"Sen kader üzerinde düşünen kimsenin güneşin kendisine bakana benzediğini ve güneşe baktıkça şaşkınlığının da arttığını bilmiyor musun?" (Kalâidu Ukudi'l-Ikyan, vr. 77 b)

2. İmam Ebû Hanîfe diyor ki:

"Yüce Allah, daha var olmalarından önce ezelden beri eşyayı biliyordu." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302, 303)

3. Dedi ki:

"Yüce Allah var olmayanı var olmama halinde yok olarak bilir. Onu varedeceği takdirde nasıl olacağını da bilir. Yüce Allah var olanı varlığı

halinde var olarak bilir. Onun nasıl yok olacağını da bilir." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302-303)

4. İmam Ebû Hanîfe diyor ki:

"Onun kaderi Levh-i Mahfuzdadır." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302)

5. Dedi ki:

"Yüce Allah'ın kaleme yazmasını emrettiğini, kalemin: Neyi yazayım Rabbim dediğini, Yüce Allah'ın: "Kıyamet gününe kadar olacak olan her şeyi yaz" dediğini ikrar ve kabul ederiz. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"İşledikleri her şeyde defterlerdedir. Küçük büyük herşey satır satır yazılıdır." (Kamer, 54/52 53) (el-Vasiyye (şerhi ile) s. 21)

6. İmam Ebu Hanife dedi ki:

"Dünyada da ahirette de o dilemedikçe hiçbir şey olmaz." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302)

7. İmam Ebû Hanîfe diyor ki:

"Yüce Allah eşyayı yokken var etti." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302)

8. Dedi ki:

"Allah varlıkları yaratmadan önce de hâlık (yaratıcı) idi." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 304)

9. Dedi ki:

"Bizler kulun amelleriyle ikrar ve marifetiyle de mahluk olduğunu kabul ve ifade ederiz. Fail (işi yapan) fiilleriyle yaratılmış olduğuna göre fiillerinin de yaratılmış olması öncelikle söz konusudur." (Vasiyye -şerhi ile- s. 14)

10. Dedi ki:

"Kulların hareket ve sükûn türünden bütün fiilleri onların kesbi (kazanması)dır. Yüce Allah da onların yaratıcısıdır. Hepsi de onun meşieti (dilemesi), ilmi, kaza ve kaderi iledir." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 303)

11. İmam Ebû Hanîfe dedi ki:

"Kulların hareket ve sükûn (hareketsizlik) gibi bütün fiilleri gerçek anlamıyla onların kesbleri (kazanımları)'dir. Yüce Allah da onların yaratıcısıdır. Hepsi onun meşieti (dilemesi), ilmi, kaza ve kaderi iledir. İtaatlerin tamamı da Allah'ın sevmesi, rızası, ilmi, meşieti, kaza ve kaderi ile ve onun emri ile vacibtir. Bütün masiyetler de onun ilmi, kazası, takdiri ve meşieti ile olmakla birlikte;

onları sevmesi, onlardan razı olması ve onları emretmesiyle değildir." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 303)

12. Yine dedi ki:

"Yüce Allah insanları küfür ve imandan azade olarak yaratmıştır." (Doğrusu şöyle olmalıdır: **"Yüce Allah insanları İslam fıtratı üzere yaratmıştır."** Nitekim Ebû Hanîfe bunu bundan sonraki sözleriyle açıklayacaktır.)

Sonra onlara hitapta bulundu, onlara emirler verdi, yasaklar koydu. Kâfir olan kendi fiili, inkârı ve hakkı reddetmesi, Yüce Allah'ın da onu yardımsız bırakmasıyla kâfir olur. İman eden kimse de kendi fiiliyle, ikrarıyla Yüce Allah'ın tevfiki ve ona yardım etmesi ile iman eder." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302-303)

13. Dedi ki:

"Adem'in soyundan gelecek olanları sulbünden zerrecikler şeklinde çıkardı. Onlara akıl verdi, onlara hitab etti. Onlara imanı emretti, küfrü yasakladı. Onlar da onun rububiyyetini kabul ettiler. Bu onların iman etmeleri demekti. İşte onlar bu fıtrat üzere doğarlar. Bundan sonra kâfir olanlar ise değiştirmiş ve değişiklik yapmış olurlar. İman edip tasdik edenler ise o ahid üzere sebat etmiş ve devam etmiş olur." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302)

14. Dedi ki:

"Eşyayı takdir edip onların hakkında hükmünü veren odur. Dünyada da, ahirette de onun meşîeti (iradesi), ilmi, kazası, kaderi ve Levh-i

Mahfuzda yazması ile olmadıkça hiçbir şey olmaz." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 302)

15. Dedi ki:

"Yarattıklarından hiçbir kimseyi kâfir olmaya ya da iman etmeye mecbur etmez. Onları şahıslar halinde yaratmıştır. İman ve küfür kulların fiilidir. Yüce Allah kâfir olanı küfür halinde kâfir olarak bilir. Bundan sonra iman edecek olursa onu mü'min olarak bilir ve onu sever. (Bütün bunlar sebebiyle de) ilminde herhangi bir değişiklik söz konusu olmaz." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 303)

-İMAM EBÛ HANÎFE'NİN İMÂNA DAİR GÖRÜŞLERİ-

1. Dedi ki:

"İman ikrar ve tasdikten ibarettir." (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 304)

2. Dedi ki:

"İman dil ile ikrar, kalb ile tasdiktir. Tek başına ikrar iman olmaz. (Vasiyet-şerhi ile-, s. 2)

Tahâvî de bunu **Ebû Hanîfe'**den ve onun arkadaşından nakletmiş bulunmaktadır. (el-Akidetu't-Tahaviyye -şerhi ile-, s. 360)

3. Ebû Hanîfe dedi ki:

"İman artmaz ve eksilmez." (Vasiyet -şerhi ile-, s. 3)

Derim ki: İmanın artıp eksilmeyeceğine dair görüşü ile imanın neye ad olduğu ve imanın kalb ile tasdik, dil ile ikrardan ibaret olup amelin imanın hakikati dışında olduğuna dair görüşü ile **İmam**

Ebû Hanîfe'nin iman ile ilgili itikadî kanaati ile **Malik, Şafiî, Ahmed, İshak, Buhârî** ve diğer İslam önderlerinin bu husustaki itikadî kanaati birbirinden ayrılmaktadır. **Ebû Hanîfe'**nin görüşü doğru olmaktan uzaktır. Fakat her iki halde de o ecir almıştır. **İbn Abdi'l-Berr** ve **İbn Ebi'l-İzz, Ebû Hanîfe'**nin bu görüşünden döndüğünü hissettiren ifadeler nakletmişlerdir.

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır. (İbn Abdi'l-Berr, et-Temhid, IX, 247; Şerhu'l-Akideti't-Tahaviye, s. 395)

-İMAM EBÛ HANÎFE'NİN ASHAB-I KİRAM'A DAİR GÖRÜŞLERİ-

1. İmam Ebû Hanîfe dedi ki:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından hiçbir kimseden hayırdan başkası ile söz etmeyiz. (el-Fıkhu'l-Ekber, s. 304)

2. Dedi ki:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından hiçbirisinden teberri edip uzaklaşmadığımız gibi kimilerini dışarda tutarak, kimilerini de veli bilmeyiz (hepsini veli biliriz.)" (el-Fıkhu'l-Ebsat, s. 40)

3. Diyor ki:

"Onlardan herhangi birisinin Rasûlullah ile birlikte geçirdiği bir an dahi, bizden herhangi bir kimsenin ne kadar uzun olursa olsun ömür boyu amelinden daha hayırlıdır." (el-Mekki, Menakıbu Ebî Hanife, s. 76)

4. Dedi ki:

"Peygamberimiz Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra bu ümmetin en faziletlisinin **Ebu Bekir es-Sıddîk** olduğunu, sonra **Ömer,** sonra **Osman,** sonra da **Ali** -Allah hepsinden razı olsun- olduğunu ikrar ve ifade ederiz." (Vasiyet -şerhi ile-, s. 14)

5. Dedi ki:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra insanların en faziletlisi **Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'**dir. Ayrıca Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün ashabı hakkında onları güzel bir şekilde anmaktan başka bir şey söylemeyiz." (en-Nuru'l-Lami', vr. 119 b'de ondan nakledildiği gibi.)

-İMAM EBÛ HANÎFE'NİN KELÂM VE DİN HUSUSUNDA TARTIŞMALARI YASAKLAYIŞI-

1. İmam Ebû Hanîfe dedi ki:

"Basra'da heva sahipleri pek çoktur. Oraya yirmi küsur defa girip çıktım. Kimi zaman orada bir sene, kimi zaman daha fazla veya daha az bir süre kaldım. O zamanlar kelâm ilminin ilimlerin en üstünü olduğunu zannediyordum." (el-Kürdi, Menakibu Ebî Hanife, s. 137)

2. Dedi ki:

"Kelâm ilmini tetkik eder dururdum. O kadar ki bu hususta parmakla gösterilecek seviyeye kadar ulaştım. **Hammad b. Ebî Süleyman'**ın

halkasına yakın bir yerde oturuyorduk. Yanıma bir kadın gelerek dedi ki:

Bir adamın cariye bir hanımı olup onu sünnete uygun boşamak isterse kaç talak ile onu boşar. Ona ne söyleyeceğimi bilemedim. Kendisine Hammad'a gidip sormasını sonra da dönüp bana verdiği cevabı bildirmesini söyledim. Kadın gidip Hammad'a sordu. Hammad dedi ki:

Kadını önce ay halinden temizlendikten sonra ve onunla cima etmeden bir defa boşar. Sonra iki defa ay hali oluncaya kadar ona ilişmez. Kadın (son ay halinden temizlenip) gusletti mi başka bir koca ile evlenmesi helal olur. Kadın dönüp bana söylediğini bildirdi. Ben de kendi kendime:

Kelâm ilmine ihtiyacım yoktur, deyip ayakkabılarımı alarak Hammad'ın ders halkasına oturdum." (Târîhu Bağdad, XIII, 333)

3. Dedi ki:

"Allah Amr b. Ubeyd'e lanet etsin. Çünkü o insanlara hakkında söz söylemelerinin kendilerine hiçbir fayda sağlamayacağı kelâma giden yolu açmıştır." (el-Herevî, Zemmu'l-Kelâm, s. 28-31)

Bir adam kendisine bir soru sorarak:

İnsanların arazlar ve cisimler hakkında sonradan ortaya koydukları söz ve açıklamalar (kelâm) hakkında ne dersin? dedi. Şunları söyledi:

"Bunlar felsefecilerin görüşleridir. Sen rivayetlere ve selefin yoluna tabi ol. Sonradan ortaya çıkartılmış her bir şeyden uzak dur. Çünkü

sonradan çıkartılanlar bid'attir." (el-Herevî, Zemmu'l-Kelâm, vr. 194 b)

4. Ebu Hanife'nin oğlu **Hammad** dedi ki:

"Bir gün babam -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- yanıma geldi. Yanımda kelâm ile uğraşanlardan bir topluluk da vardı. O sırada bir husus hakkında yüksek sesle tartışıyorduk. Onun evde olduğunu farkedince yanına çıktım. Bana:

Ey Hammad yanında kimler var dedi. Ben:

Filan, filan ve filan diyerek yanımda bulunanların adını verdim. Peki neyi konuşuyorsunuz dedi. Ben:

Şu şu hususları konuşuyoruz dedim. Bana dedi ki:

Ey Hammad kelâmı bırak. (Hammad devamla) dedi ki:

Ben babamın işleri birbirine karıştırdığını hiç görmediğim gibi bir işi emredip sonra da o işi yasakladığını da görmemiştim. Bunun üzerine ona dedim ki:

Babacığım sen daha önce bana kelâm ile uğraşmayı emretmiyor muydun? Şu cevabı verdi:

Evet, fakat evladım bugün ben sana kelâmla uğraşmayı yasaklıyorum. Niye? diye sordum şu cevabı verdi:

Evladım çeşitli kelâmî meseleler hakkında ihtilafa düştüğünü gördüğün bu kimseler bir görüş etrafında birleşmiş ve tek bir din üzere idiler. Nihayet şeytan onları birbirlerinden

uzaklaştırdı, aralarına düşmanlığı ve ayrılığı soktu, onlar da sonunda ayrılığa düştüler..." (el-Mekkî, Menakibu Ebî Hanîfe, s. 183-184)

5. Ebu Hanîfe, Ebû Yusuf'a dedi ki:

"Dinin esasları ile ilgili avama kelâm esaslarına göre sakın konuşmayasın. Çünkü onlar seni taklid eden bir topluluktur. O takdirde onlar da kelâmla uğraşırlar." (el-Mekkî, Menakibu Ebî Hanîfe, s. 373)

İşte **Ebû Hanife'**nin bu sözleri onun dinin esasları ile ilgili meselelere dair akîdesini, kelâma ve kelâmcılara karşı tavır ve tutumunu açıkça ortaya koymaktadır.

İMAM MALİK B. ENES'İN AKİDESİ

(V. 179 H.)

İMAM MALİK'İN TEVHİDE DAİR GÖRÜŞLERİ

1. El-Herevî'nin rivayetine göre **Şafiî** şöyle demiştir:

Malik'e kelâm ve tevhide dair soru soruldu. **Malik** dedi ki:

"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmetine istincânın nasıl yapılacağını öğretip tevhidi öğretmemesi imkansızdır. Tevhid Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in:

"Ben; Allah'tan başka ibadete layık hiç bir ilah yoktur deyinceye kadar insanlarla

savaşmakla emrolundum." sözleriyle ifade ettiği şeydir.

(Buhârî, Zekat, Babu Vucubi'z-Zekat, III, 262, h. 1399; Müslim, İman, Babu'l-Emri bi Kıtali'n-Nas..., I, 5, h. 32; Nesai, Zekat, Babu Manii'z-Zekat, V, 14, h. 2443. Hepsi de Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud'dan o Ebu Hureyre'den yoluyla rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Cihad, Alâmâ Yukatelu'l-Muşrikûn, III, 101, h. 2640. Ebu Salih'den Ebu Hureyre'den yoluyla.)

Kendisi sebebiyle malın ve kanın korunduğu şey, tevhidin hakikatini ifade eder." (Zemmu'l-Kelâm, vr. 210)

2. Darakutnî'nin rivayetine göre **el-Velid b. Müslim** dedi ki:

Ben **Malik'**e, **Sevrî'**ye, **Evzaî'**ye ve **Leys b. Sa'd'**a (Allah'ın) sıfatlarına dair rivayet edilmiş haberler hakkında sordum da hepsi de:

"Onları geldikleri gibi kabul ediniz," dediler." (Darakutni, es-Sıfat, s. 75; el-Âcurrî, eş-Şeria, s. 314; Beyhaki, el-İtikad, s. 118; İbn Abdi'l-Berr, et-Temhid, VII, 149)

3. İbn Abdi'l-Berr dedi ki:

Malik'e: Allah kıyamet gününde görülecek mi diye soruldu. O: "Evet," dedi. Aziz ve celil olan Allah:

"O günde yüzler var ki apaydınlıktır, Rablerine bakıcıdırlar." (Kıyame, 75/22-23) diye buyurmaktadır.

Bir başka topluluk hakkında da şöyle buyurmaktadır:

"Hayır, muhakkak ki onlar o günde Rablerinden elbette perdelenmiş olacaklardır." (Mutaffifin, 83/15) (el-intika, s. 36)

Kadı Iyad, Tertibu'l-Medârik'de (II, 42) **İbn Nafi'**den ve **Eşheb**'den şunları nakleder:

-Biri diğerinin nakillerinden bazı yerlerde fazla lafızlar ilavesiyle-:

Ey Abdullah'ın babası **"o günde yüzler var ki apaydınlıktır, Rablerine bakıcıdırlar."** (Kıyâme, 75/22-23) diye buyurulmaktadır. Onlar Allah'a mı bakacaklar?

İmam Malik:

"Evet şu iki gözleriyle dedi.

Ben kendisine:

Bazıları Allah'a bakılmaz derler. Burada **"bakıcı"** sevabı bekleyici anlamındadır, diyorlar. Dedi ki: Yalan söylemişlerdir. Aksine Allah'a bakılacaktır. Sen Musa aleyhisselâm'ın:

"Rabbim bana kendini göster de sana bakayım." (Araf, 7/143) dediğine dikkat etmez misin? Musa'nın Rabbinden imkansız bir şeyi istediğini uygun görebilir misin? Bunun üzerine Allah kendisine:

"Beni asla göremezsin..." (Araf, 7/143)

Yani dünyada (göremezsin), dedi. Çünkü dünya bir yok oluş yurdudur. Yok olup fani olacak bir şey ile kalıcı olana bakılmaz. O bakımdan

kalıcılık yurduna girecek olurlarsa kalıcı olan ile kalıcı olana bakabileceklerdir.

Ayrıca Yüce Allah: **"Hayır muhakkak ki onlar o günde Rablerinden elbette perdelenmiş olacaklardır."** (Mutaffifin, 83/15) diye buyurmuştur."

(**İmam Malik**'ten **"İbn Nafi"** adı ile rivayet nakledenler iki kişidir.

Birincisi Abdullah b. Nafi b. Sabit ez-Zubeyrî Ebu Bekr el-Medenî'dir. İbn Hacer onun hakkında şunları söylüyor:

"Doğru sözlü birisidir. 216 h. yılında vefat etmiştir."

İkincisi ise Abdullah b. Nafi b. Nafi el-Mahzumî'dir. Onların azadlıları olup künyesi Ebu

Muhammed el-Medenî'dir. İbn Hacer onun hakkında şunları söylemektedir:

"Sika birisidir. Yazdıkları sahihtir. Fakat hıfzında bir parça gevşeklik vardır. H. 206 yılında vefat etmiştir. Daha sonra vefat ettiği de söylenmiştir." (Takribu't-Tehzib, I, 445-456; Tehzibu't-Tehzib, VI, 50-51)

(**Eşheb b. Abdu'l-Aziz b. Davud el-Kaysi Ebu Ömer el-Mısri'**dir. İbn Hacer onun hakkında şunları söyler:

"Sikadır, fakihtir. 204 h. yılında vefat etmiştir." (Takribu't-Tehzib, I, 80) Biyografisi için bk. Tehzibu't-Tehzib, I, 359)

4. Ebu Nuaym, Cafer b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Malik b. Enes'in yanında idik. Ona bir adam gelerek:

Ey Ebu Abdullah dedi. Rahman olan Allah Arşa istiva etti (diye buyurulmaktadır). Peki nasıl istiva etti?

İmam Malik bu sorudan kızdığı kadar hiçbir şeye kızmamıştı. Yere baktı elinde bulunan bir sopa ile yere vurmaya başladı. Nihayet onu bir ter bastı. Daha sonra başını kaldırıp elindeki sopayı attı ve şöyle dedi:

"Onun keyfiyyeti / nasıllığı akıl ile kavranılamaz. Onun istivası bilinmeyen bir şey değildir. Ona iman farzdır. Ona dair soru sormak bid'attir. Zannederim sen bid'atçi birisisin", dedikten sonra emir vererek dışarı çıkartıldı."

(Hilye, VI, 235-236. Aynı şekilde Sabuni, Akîdetu's-Selef Ashabi'l-Hadis, s. 17-18'de Cafer b. Abdullah, Malik'ten yoluyla, İbn Abdi'l-Berr, etTemhid, VII, 151 'de Abdullah b. Nafi o Malik'ten yoluyla Beyhaki, el-Esma ve's-Sıfat, s. 408'de Abdullah b. Vehb, Malik'ten yoluyla rivayet etmişlerdir. Hafız İbn Hacer, Fethu'l-Bari, XIII, 406-407'de "isnadı ceyyiddir" demiş, Zehebî, el-Uluvv, s. 103'de sahih olduğunu söylemişti.)

5. Ebu Nuaym, Yahya b. er-Rabi'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Malik b. Enes'in yanında bulunuyordum. Huzuruna bir adam girdi ve:

Ey Ebu Abdullah dedi. Kur'ân mahluktur, diyen bir kimse hakkında ne dersin?

Malik: "O bir zındıktır. Onu öldürün", diye cevap verdi.

Adam: Ey Ebu Abdullah dedi. Ben gerçekten duyduğum bir sözü naklediyorum. O:

"Ben bu sözü hiç kimseden duymadım. Bunu ancak senden duyuyorum", diye cevap verdi ve bu sözü çok büyük bir iş olarak değerlendirdi."

(Hilye, VI, 325; Lalekâi, Şerhu Usûli itikadi Ehli's-Sunneti ve'l-Cemaa, I, 249'da Ebu Muhammed Yahya b. Halef, Malik'ten yoluyla Kadı lyad, Tertibu'l-Medârik, II, 44'de zikretmişlerdir.)

(**Zındık:** Farsçadan Arapçaya girmiş bir kelimedir. Müslümanlar önceleri Maniheizme uygun olarak aydınlık ve karanlık unsurlarını esas kabul eden kimseleri ve başkalarını anlatmak

üzere kullanmışlardır. Daha sonra bu anlam genişleyerek Dehrileri, Mülhidleri ve diğer sapık itikad müntesiblerini de kapsadı. Hatta şüpheciler ve fikri ve ameli olarak dinin hükümlerinin dışına çıkan herkes hakkında kullanılmaya başlamıştır. Bk. el-Mevsuatu'l-Muyessera, I, 929; Abdu'r-Rahman Bedevî, Tarihu'l-İlhad, s. 14-32)

6. İbn Abdi'l-Berr, Abdullah b. Nafi'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Malik b. Enes şöyle diyordu:

"Her kim Kur'ân mahluktur derse o canı acıtılana kadar dövülür ve ölünceye kadar hapsedilir." (el-İntika, s. 35)

7. Ebû Dâvûd, Abdullah b. Nafi'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Malik dedi ki:

"Allah göktedir. İlmi ise her yerdedir." (Ebû Dâvûd, Mesailu'l-İmam Ahmed, s. 263; Abdullah b. Ahmed, es-Sunne, s. 11 -eski baskı-; İbn Abdi'l-Berr, et-Temhid, VII, 138)

İMAM MALİK'İN KADERE DAİR GÖRÜŞLERİ

1. Ebu Nuaym, İbn Vehb'den75 dedi ki:

"Malik'i bir adama şunları söylerken dinledim:

Sen dün bana kader hakkında sormuştun (öyle mi)? Adam: Evet deyince Malik şunları söyledi:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Eğer biz dileseydik her nefse elbette hidayetini verirdik. Fakat benden sadır olan: "Cehennemi bütünü ile cinlerden ve insanlardan elbette dolduracağım" sözü hak olmuştur." (Secde, 32/13)

O halde Yüce Allah'ın dediğinin gerçekleşmesi kaçınılmaz bir şeydir." (Hilye, VI, 326)

(**İbn Vehb; Abdullah b. Vehb el-Kuraşî'**dir. Kureyş'in azadlısı ve Mısırlıdır. İbn Hacer onun hakkında şunları söylemiştir: "Fakih, sika, Hafız ve Abid birisi idi. 197 h. yılında vefat etmiştir." (Takribu't-Tehzib, I, 460)

2. Kadı lyad dedi ki:

İmam Malik'e kaderiye kimlerdir diye soruldu. O: "(Allah) masiyetleri yaratmamıştır diyen kimselerdir" diye cevap verdi.

Yine ona kaderiyenin kimler olduğuna dair soru soruldu şöyle dedi:

Onlar: "İstitaat (amele güç yetirebilmek) kendilerine verilmiştir. Dilerlerse itaat ederler, dilerlerse isyan ederler diyen kimselerdir." (Tertibu'l-Medarik, II, 48; Ayrıca bk. Şerhu Usuli itikadi Ehli's-Sünneti ve'l-Cemaa, II, 701)

3. İbn Ebi Asım, Said b. Abdu'l-Cebbar'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Malik b. Enes'i şöyle derken dinledim:

"Onlar hakkındaki görüşüme göre onlardan tevbe etmeleri istenmelidir. Tevbe ederlerse

mesele yok, aksi takdirde öldürülürler. -Kastettiği kimseler kaderiyeye mensub olanlardır.-" (İbn Ebi Asım, es-Sunne, I, 87-88; Aynı şekilde Ebu Nuaym, Hilye, VI, 326)

4. İbn Abdi'l-Berr dedi ki:

Malik dedi ki: "Ben kadercilere mensub kimi gördümse mutlaka bayağı, gelişigüzel hareket eden ve hafifliği olan bir kimseydi." (el-İntika, s. 34)

5. İbn Ebi Asım'ın rivayetine göre **Mervan b. Muhammed et-Tatarî** şöyle demiştir:

"**Malik b. Enes'**e kaderiyeye mensub bir kimseye kız vermeye dair soru soruldu. Bunun üzerine:

"Mü'min bir köle elbette müşrik bir erkekten daha hayırlıdır." (Bakara, 2/221) ayetini okudu." (İbn Ebi Asım, es-Sünne, I, 88; Hilye, VI, 326)

6. Kadı Iyad dedi ki:

Malik dedi ki:

"(Bid'at görüşüne) davet edip propagandasını yapan kaderiyye mensubu kimsenin de haricînin de, rafızînin de şahitliği caiz değildir." (Tertibu'l-Medarik, II, 47)

7. Kadı Iyad dedi ki:

"Malik'e Kaderiye mensubu kimseler ile konuşmayı keselim mi? diye soru soruldu şöyle dedi:

"Eğer gitmekte olduğu yolu bilen birisi ise evet."

Bir başka rivayette şöyle cevap vermiştir:

"Onların arkasında namaz kılınmaz. Onların naklettikleri hadis kabul edilmez. Herhangi bir sınır karakolunda onlara yetişecek olursanız onları oradan çıkartınız." (Tertibu'l-Medarik, II, 47)

İMAM MALİK'İN ÎMÂNA DAİR GÖRÜŞÜ

İbn Abdi'l-Berr, Abdu'r-Rezzak b. Hemmam'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ben **İbn Cureyc'**i, **Süfyan es-Sevri'**nin, **Mamer b. Raşid'**in, **Sufyan b. Uyeyne'**nin ve **Malik b. Enes'**in:

"İman söz ve ameldir. Artar ve eksilir." dediklerini dinledim." (el-İntıka, s. 34)

(**İbn Cureyc; Abdullah b. Abdu'l-Aziz b. Cureyc er-Rumi el-Umevi el-Mekki** diye bilinir. Umeyye oğullarının azadlısıdır. Zehebi onun hakkında şunları söyler:

"imam hafız Harem bölgesinin fakihi Ebu'l-Velid künyelidir." 150 h. yılında vefat etmiştir. (Tezkiratu'l-Huffaz, I, 169) Biyografisi için bk. Tarihu Bağdad, X, 300)

2. Ebu Nuaym, Abdullah b. Nafi'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Malik b. Enes:

"İman söz ve ameldir", derdi. (Hilye, VI, 327)

3. İbn Abdi'l-Berr, Eşheb b. Abdu'l-Aziz'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Malik dedi ki:

"İnsanlar (müslümanlar) onaltı ay boyunca Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kıldılar. Daha sonra Beyt-i Haram'a dönmeleri emrolundu. Yüce Allah da:

"Allah imanınızı boşa çıkartacak değildir." (Bakara, 2/143) diye buyurdu. Bundan maksat da Beytu'l-Makdis'e doğru kıldığınız namazlardır.

Malik dedi ki:

Ben bununla Mürcie'nin:

Namaz imandan değildir, sözlerine dikkat çekiyorum." (el-Intıka, s. 34)

İMAM MALİK'İN ASHAB-I KİRAM HAKKINDAKİ SÖZLERİ

1. Ebu Nuaym, Abdullah el-Anberî'den dedi ki:

Malik b. Enes dedi ki:

Kim Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin ashabından herhangi birisinin şanını eksiltirse yahutta kalbinde onlara karşı bir kin beslerse müslümanlara ait olan fey'den onun hiçbir hakkı yoktur. Daha sonra Yüce Allah'ın:

"Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi mağfiret eyle, kalblerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma..." (Haşr, 59/10) buyruğunu okudu. Buna göre kim onların

şanını eksiltir yahutta kalbinde onlara karşı kin duyarsa o kimsenin fey'de herhangi bir hakkı yoktur. (Hilye, VI, 327)

(**Abdullah el-Anberî**; **Abdullah b. Sevvar b. Abdullah el-Anberî el-Basrî'**dir. Kadılık yapmıştır, ibn Hacer onun hakkında: "Sika birisidir. 228 h. yılında vefat etmiştir" demektedir. Vefatına dair başka tarihler de söylenmiştir. (Takribu't-Tehzib, I, 421; Tehzibu't-Tehzib, V, 248)

2. Ebu Nuaym, Zubeyr'in çocuklarından bir adamdan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Bizler Malik'in yanında bulunuyorduk. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının şanını eksilten bir adamdan söz ettiler. Bunun üzerine **Malik** şu ayet-i kerimeyi okudu:

"Muhammed Allah'ın Rasûlüdür. Onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı sert ve katı, kendi aralarında merhametlidirler. Sen onları rükû' ediciler ve secde ediciler, Allah'tan bir lütuf ve rıza isteyenler olarak görürsün. Secde izinden nişanları yüzlerindedir. Onların Tevrat'taki vasıfları budur. İncil'deki vasıflarına gelince o önce filizini yarıp çıkarmış, sonra onu gittikçe kuvvetlendirmiş, sonra kalınlaşıp gövdesi üzerine doğrulmuş, ekincilerin hoşuna giden bir ekin gibidir. Bununla kâfirleri öfkelendirmek için (bu misali verdi.)**"** (Feth, 48/29)

İmam Malik dedi ki:

"Her kimin kalbinde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından herhangi bir

kimseye karşı bir kin ve öfke olursa o bu ayet-i kerimenin musibetine uğrar." (Hilye, VI, 327)

(Bu **ez-Zübeyr b. el-Avvam'**ın çocuklarından (torunlarından) olup Malik b. Enes'e öğrencilik yapan ve ondan ilim belleyen kişi olup adı Abdullah b. Nafi b. Sabit b. Abdullah b. ez-Zubeyr b. el-Avvam'dır. Daha önceden de ona dair bilgi verilmiş bulunmaktadır. Mus'ab b. Abdullah b. Mus'ab ile ilgili tanıtıcı bilgi de biraz sonra gelecektir.)

3. Kadı Iyad, Eşheb b. Abdu'l-Aziz'den şöyle dediğini nakletmektedir:

"Malik'in yanında bulunuyorduk. Bu sırada alevilerden (**Ali b. Ebî Talib'**in soyundan gelenlerden) bir adam onun yanı-başında durdu. Onun meclisine gider gelirlerdi. Bu zat ona:

Ey Abdullah'ın babası diye seslendi. Malik ona doğru baktı. Bir kimse yüksek sesle ona seslendi mi başını kaldırıp ona bakmaktan daha ileri derecede ona bir karşılık vermezdi. **Ali b. Ebî Talib'**in soyundan gelen bu zat ona dedi ki:

Ben seni yarın Allah'ın huzuruna varıp da bana soru soracak olursa, ben de kendisine bana **Malik** dedi diyerek seni benimle Allah arasında bir hüccet (delil) kılmak istiyorum.

Malik ona şöyle dedi: "Söyle."

Adam: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra insanların en hayırlısı kimdir? diye sordu.

Malik: Ebu Bekir'dir, dedi.

Ali soyundan gelen zat: Sonra kimdir diye sordu.

Malik: Sonra **Ömer'**dir, dedi.

Ali soyundan gelen zat: Sonra kimdir, diye sordu.

Malik: Haksızca öldürülmüş olan halife **Osman'**dır, dedi.

Ali soyundan gelen zat: Allah'a yemin ederim ebediyyen seninle birlikte oturmayacağım, dedi.

Bunun üzerine **Malik** ona:

Tercih yapmak senin hakkındır, diye cevap verdi." (Tertibu'l-Medarik, II, 44-45)

İMAM MALİK'İN KELÂMI VE DİN HUSUSUNDA TARTIŞMALARI YASAKLAMASI

1. İbn Abdi'l-Berr, Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî'den dedi ki:

Malik b. Enes şöyle derdi:

"Din hakkında kelâm hoşuma gitmeyen bir şeydir. Bizim şehrimizin ahalisi hep ondan hoşlanmamışlardır ve onunla uğraşmayı yasaklaya gelmişlerdir. **Cehm'**in görüşü kader ve buna benzer her bir husustaki kelâm (söz söyleme) bu kabildendir. Ameli beraberinde getiren hususlar dışında kelâm sevilen bir şey değildir. Allah'ın dini ve aziz ve celil olan Allah'ın zatı hakkında kelâma gelince konuşmayıp susmayı daha çok severim. Çünkü ben bizim şehrimiz ahalisinin ameli

gerektiren dışında din hakkında kelâmı yasakladıklarını gördüm."

(Câmiu Beyani'l-ilm, s. 415, Daru'l-Kutubi'l-lslamiyye baskısı.)

(**Mus'ab b. Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. ez-Zubeyr b. el-Avvam el-Esedi'**dir. Medine'lidir. Bağdat'ta yerleşmiştir. İbn Hacer onun hakkında: "Doğru sözlüdür, neseb ilmini iyi bilen birisidir. 236 h. yılında vefat etmiştir" demektedir. (Takribu't-Tehzib, II, 252; Hayatı için bk. Tehzibu't-Teh-zib, X, 162)

2. Ebu Nuaym, Abdullah b. Nafi'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Malik'i şöyle derken dinledim:

"Bir kimse Allah'a ortak koşmanın dışında bütün büyük günahları işlese ancak bu çeşitli heva ve bid'atlerden uzak kalsa -ve bu arada bazı sözler (kelâm)i de söz konusu etti- yine cennete girer." (Hilye, VI, 325)

3. el-Herevi, İshak b. İsa'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Malik dedi ki:

Kim kelâm yoluyla dini öğrenmek isterse zındıklaşır, kim kimya (simyacılık) ile mal sahibi olmak isterse iflas eder, kim de hadisin garib lafızlarını öğrenmek isterse yalan söyler." (Zemmu'l-Kelâm, vr. 173 a)

(**İshak b. İsa b. Necih el-Bağdadi.** Onun hakkında İbn Hacer: "Doğru sözlüdür. 214 h.

yılında vefat etmiştir" demektedir. (Takribu't-Tehzib, I, 60; Biyografisi için bk. Tehzibu't-Tehzib, I, 245)

4. Hatib, İshak b. İsa'dan dedi ki:

Malik b. Enes'in din hususunda tartışmaları ayıpladığını ve şöyle dediğini dinledim:

"Diğerinden daha çok mücadele ve tartışmayı beceren bir kimse her geldiğinde biz de Cebrail'in peygambere getirdiğini geri mi çevireceğiz?" (Şerefu Ashabu'l-Hadis, s. 5)

5. el-Herevî, Abdu'r-Rahman b. Mehdi'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Malik'in huzuruna girdim. Yanında ona soru soran birisi vardı. Dedi ki:

"Muhtemelen sen **Amr b. Ubeyd'**in adamlarındansın. Allah **Amr b. Ubeyd'**e lanet eylesin. Çünkü o kelâmdan bid'at olan bu işi ortaya koymuş bulunmaktadır. Şayet kelâm bir ilim olsaydı ashab ve tâbiûn çeşitli ahkâm ve şer'i meseleler hakkında konuştukları gibi ona dair de bir şeyler söylerlerdi." (Zemmu'l-Kelâm, vr. 173 b)

6. el-Herevî, Eşheb b. Abdu'l-Aziz'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Malik'i şöyle derken dinledim:

"Bid'atlerden çokça sakının."

Ona: Ey Abdullah'ın babası bid'atler nedir, diye soruldu. Şöyle dedi:

"Bid'at ehli kimseler Allah'ın isimleri, sıfatları, kelâmı, ilmi ve kudreti hakkında konuşup duran

buna karşılık ashab-ı kiramın ve onlara güzel bir şekilde uyan tabiinin sustukları yerde susmayan kimselerdir." (Zemmu'l-Kelâm, vr. 173 a)

7. Ebu Nuaym, Şafiî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Malik b. Enes'in yanına sapık bir fırka müntesibi olan bir kimse gelecek olursa şöyle derdi:

"Ben Rabbimden ve dinimden apaçık bir delil üzereyim. Sen ise şüphe eden birisisin. Bu sebeble şüphe eden bir başkasına git ve onunla tartış." (Hilye, VI, 324)

8. İbn Abdi'l-Berr, Malikî mezhebine mensup **Mısırlı Ahmed b. Huveyzimendad'**dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

el-Hilaf adlı kitabının icareler bahsinde dedi ki:

"**Malik** dedi ki:

"Heva ehlinin, bid'atçilerin ve yıldız falcılarının kitaplarının -ve daha başka kitapları da söz konusu etti- icare ile kiralanması caiz değildir. Daha sonra şunları söyledi:

Bizim mezhebimizin mensuplarına göre heva ve bid'at ehline mensup kimselerin kitabları Mutezile ve benzeri kelâmcıların kitablarıdır. Bu gibi hususlarda yapılan icare akitleri feshedilir." (Câmiu Beyâni'l-ilm, s. 316-317)

İşte bunlar **İmam Malik'**in tevhîde, ashab-ı kirama, imana, kelâm ilmine ve daha başka

hususlara dair tavırlarını ve sözlerini ortaya koyan bazı işaretlerdir.

İMAM ŞAFİÎ'NİN AKÎDESİ (V. 204 H.)

İMAM ŞAFİÎ'NİN TEVHİDE DAİR GÖRÜŞLERİ

1. Beyhaki, er-Rabî' b. Süleyman'dan, o da **İmam Şafiî'**den şöyle dediğini nakletmektedir:

"Kim Allah'a yahut onun isimlerinden birisine yemin eder de yeminini bozarsa keffarette bulunması gerekir. Kim, mesela Kabenin hakkı için, babamın hakkı için, şunun şunun hakkı için diye Allah'tan başkası adına yemin eder de yeminini bozarsa keffarette bulunması gerekmez. **"Ömrüm hakkı için..."** diye yemin etmesi de buna benzer. Böylesinin de keffarette bulunma sorumluluğu yoktur.

Allah'tan başkası adına yemin etmek ise mekruhtur ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tarafından yasaklanmıştır:

"Muhakkak aziz ve celil olan Allah sizlere babalarınızın adına yemin etmeyi yasaklamıştır. Binaenaleyh kim yemin edecek olursa ya Allah adına yemin etsin yahut sussun."

(Buhârî, el-Eyman ve'n-Nuzur, Babu la Tahlifû bi Âbâikum, XI, 530; Müslim, el-Eyman, Babu'n-Nefyi ani'l-Halfi bi gayrillah, III, 1266, h. 1646)

(Menâkıbu'ş-Şafiî, I, 405)

Şafiî buna gerekçe olarak Allah'ın isimlerinin mahluk (yaratılmış) olmadığını göstermiştir. Bu

sebeble Allah adına yemin eden ve yeminini bozan bir kimsenin keffarette bulunması gerekir.

(İbn Ebi Hatim, Âdâbu'ş-Şafiî, s. 193; Ebu Nuaym, Hilye, IX, 112-113; Beyhaki, es-Sunenu'l-Kübra, X, 28; el-Esma ve's-Sıfat, s. 255-256. Beğavi, Şerhu's-Sünne, I, 188; Ayrıca bk. el-Uluvv, s. 121, Muhtasarı, s. 77)

2. İbnu'l-Kayyım, İctimâu'l-Cuyuşi'l-İslamiyye adlı eserinde **Şafiî'**den şöyle dediğini zikretmektedir:

"Benim izlediğim sünnet ile arkadaşlarım olan hadis ehlinden görüp **Sufyan, Malik** ve benzeri kendilerinden ilim öğrendiğim kimselerin izledikleri sünnet;

Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilahın olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadeti ikrar etmek,

Allah'ın, gökte ve Arşı üzerinde olduğuna ve dilediği şekilde yarattıklarına yaklaştığına, Yüce Allah'ın dünya göğüne dilediği şekilde indiğine inanmaktır."

(İctimau'l-Cuyuşi'l-İslamiyye, s. 165; İsbatu Sıfati'l-Uluvv, s. 124; Ayrıca bk. Mecmuu'I-Fetava, IV, 181-183; Zehebi, el-Uluvv, s. 120; Elbani, Muhtasa-ru'l-Uluvv, s. 176)

3. Zehebî, Muzeni'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Kendi kendime dedim ki:

Tevhid ile ilgili içimden geçenleri ortaya çıkartıp hatırıma gelenleri çözebilecek birisi varsa o da **Şafiî'**dir. Bunun için o Mısır mescidinde iken yanına gittim. Önünde oturdum ve dedim ki:

Kalbime tevhide dair bir mesele geldi. Senin bildiğini kimsenin bilmediğini biliyorum. Bakalım sendeki bilgi nedir? Bunun üzerine kızdı sonra şöyle dedi:

Sen nerede olduğunu biliyor musun?

Ben: Evet dedim.

Burası Allah'ın Firavun'u suda boğduğu yerdir, dedi. Sana Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu hususa dair soru sorduğu hakkında sana bir bilgi ulaştı mı?

Ben: Hayır, dedim. Bu sefer:

Peki bu hususta sahabi bir şeyler söyledi mi? diye sordu.

Ben: Hayır, dedim. Semada kaç tane yıldız olduğunu biliyor musun? diye sordu.

Ben: Hayır, dedim. Peki bu semadaki gezegenlerden birisinin olsun türünü, ne zaman doğduğunu, ne zaman battığını, neden yaratıldığını biliyor musun?

Ben yine: Hayır, dedim. Bu sefer şunları söyledi:

Gözlerinle gördüğün bir yaratığı bilmiyor, tanımıyorsun. Sen onu yaratanın bilgisi hakkında mı konuşmaya kalkışıyorsun.

Sonra bana abdeste dair bir soru sordu. Ben onu yanlış cevaplandırdım. O hususu bana dört

türlü açıkladı, fakat benim cevabım bunlardan birisine bile uygun değildi, Bunun üzerine şunları söyledi:

Günde beş defa ihtiyaç duyduğun bir şeye dair bilgi edinmeyi bırakıyorsun da bu hususta kalbinden geçen yaratıcının ilmi hakkında bilgi sahibi olmaya kalkışıyorsun. Bunun için sen Yüce Allah'ın:

"İlâhınız tek bir ilâhtır. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. O rahmandır, rahîmdir. Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında..." (Bakara, 2/163-164) buyruğuna başvur, yaratılmışı yaratıcıya delil olarak gör ve aklının ulaşamayacağı bir şeyi bilmek için kendini zorlamaya kalkışma." (Siyer u A'lâmi'n-Nubelâ, X, 31)

4. İbn Abdi'l-Berr, Yunus b. Abdi'l-A'lâ dan dedi ki:

Şafiî'yi şöyle derken dinledim:

"Sen bir kimsenin isim müsemmadan farklıdır; yahutta şey şeyden farklıdır dediğini duyarsan onun zındık olduğuna şahitlik edebilirsin." (el-intika, s. 79; Mecmuu'l-Fetava, VI, 187)

(**Yunus b. Abdi'l-A'lâ b. Meysere es-Sadafî el-Mısrî** (düzeltme Şezerât, 1, 149'dan, -Çeviren-) İbn Hacer hakkında şunları söylemektedir: "Sika bir ravidir. Onuncu tabakanın küçüklerindendir. 264 h. yılında vefat etmiştir." (Takribu't-Tehzib, II, 385); Ayrıca bk. Şezerâtu'z-Zeheb, II, 149; İbn Hidayetillah, Tabakâtu'ş-Safiîyye, s. 28)

5. Şafiî "er-Risale" adlı eserinde şunları söylemektedir:

"Zatını nitelendirdiği gibi ve fakat mahlukatının kendisini nitelendirmelerinin çok üstünde olan... Allah'a hamdolsun." (er-Risale, s.7-8)

6. Zehebî, es-Siyer (Sireyru A'lâmi'n-Nubelâ) adlı eserde **Şafiî'**den şöyle dediğini nakletmektedir:

"Kur'ân'ın söz konusu ettiği ve sünnette varid olmuş bu sıfatları kabul ederiz ve aynı zamanda kendi zatı hakkında teşbihin (yaratılmışlara benzemenin) söz konusu olmadığını belirttiği gibi biz de teşbihi kabul etmeyiz. Çünkü o:

"Onun benzeri hiçbir şey yoktur." (Şura, 42/11) diye buyurmaktadır." (Siyer, XX, 341)

7. İbn Abdi'l-Berr, er-Rabi b. Süleyman'dan şöyle dediğini nakletmektedir:

Ben **Şafiî'**yi yüce Allah'ın:

"Hayır muhakkak ki onlar o günde Rablerinden elbette perdelenmiş olacaklardır." (Mutaffifin, 83/15) buyruğu hakkında şunları söylerken dinledim:

Bu buyrukla bizlere, kendilerine karşı perdelenmeyeceği, ona bakacak ve onu görmekte herhangi bir zorlukla karşılaşmayacak bir topluluk olacağını bildirmiş olmaktadır." (el-İntika, s. 79)

8. el-Lalekâî, er-Rabi b. Süleyman'dan şöyle dediğini nakletmektedir:

Ben **Muhammed b. İdris eş-Şafiî'**nin huzurunda idim. Ona (Mısır'ın) Said bölgesinden:

"Hayır, muhakkak ki onlar o günde Rablerinden elbette perdelenmiş olacaklardır." (Mutaffifin, 83/15) buyruğu hakkında ne dersin, diye bir yazı bulunan bir mektup geldi. **Şafiî** şöyle dedi:

"Kendilerine gazab edildiğinden ötürü bunlar perdelenmiş olacaklarına göre; bu onun razı olacağı kimselerin kendisini göreceklerine delil olur."

er-Rabi dedi ki:

Ben ona: Ey Ebu Abdullah sen bu kanaatte misin? diye sordum.

O: "Evet, dedi ve ben bu kanaatimi Allah'a bağlılığımın ifadesi olan dinimin bir gereği olarak görüyorum." (Şerhu Usûli İtikadi Ehli's-Sunneti ve'l-Cemaa, II, 506)

9. İbn Abdi'l-Berr, el-Carudi'den den şöyle dediğini nakletmektedir:

"Şafiî'nin huzurunda bulunan **İbrahim b. İsmail b. Uleyye**'yi kastederek dedi ki:

Ben her hususta ona muhalifim. Hatta **"lâ ilâhe illallah"** sözünde bile. Ben onun dediği gibi demiyorum.

Ben Mûsâ ile perde arkasından özel bir surette konuşan Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur diyorum.

O ise perde arkasından Musa'ya yarattığı bir kelâmı işittiren Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur diyor."

(el-İntika, s. 79; Bu olayı Hafız Beyhaki'nin Menakibu'ş-Şafiî adlı eserinden naklederek zikretmiş bulunmaktadır. Lisanu'l-Mizan, I, 35)

(**el-Carudi**; Muhtemelen bu **Musa b. Ebu'l-Carud'd**ur.

Nevevi onun hakkında şunları söylemektedir: "Bu Şafiî'nin arkadaşlarından ve ondan ilim belleyip, ondan rivayet nakledenlerden birisidir."

İbn Hibetullah da şöyle demektedir: "Bu şahıs Mekke'de Şafiî mezhebine uygun fetva verirdi. Hangi tarihte vefat ettiği bilinmemektedir."

(Tehzibu'l-Esma ve'l-Lugat, II, 120; ibn Hidayetullah Tabakatu'ş-Şafiî, s. 29)

(**İbrahim b. ismail b. Uleyye** hakkında **Zehebî** şunları söylemektedir:

"Cehmiyyeye mensub helak olmuş birisidir. Tartışır ve Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylerdi. 218 h. yılında vefat etmiştir." (Mizanu'l-İ'tidal, I, 20; Ayrıca bk. Lisanu'l-Mizan, I, 34-35)

10. Lalekâi, er-Rabi b. Süleyman'dan **Şafiî'**nin şöyle dediğini nakletmektedir:

"Kim Kur'ân mahluktur derse o kâfirdir." (Şerhu Usûli İtikadi Ehli's-Sunneti ve'l-Cemaa, II, 252)

11. Beyhaki, Ebu Muhammed ez-Zübeyrî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Bir adam **Şafiî'**ye dedi ki:

Bana Kur'ân'a dair haber ver. O yaratıcı mıdır?

Şafiî: Kesinlikle hayır, dedi.

Adam: Peki yaratılmış mıdır? diye sordu.

Şafiî: Kesinlikle hayır, dedi.

Adam: O yaratılmamış mıdır öyle mi? diye sordu.

Şafiî: Kesinlikle evet dedi.

Adam: Peki onun yaratılmamış olduğunun delili nedir diye sordu.

Şafiî başını kaldırarak dedi ki:

Sen Kur'ân'ın Allah'ın kelâmı olduğunu kabul ediyor musun?

Adam: Evet dedi.

Şafiî şu cevabı verdi:

Bu husus senden daha önce de dile getirilmiştir. (Çünkü) Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse ona eman ver, ta ki Allah'ın kelâmını dinlesin." (Tevbe, 9/6);

"Allah Musa ile özel bir şekilde konuştu." (Nisa, 4/164)

Şafiî (devamla) dedi ki:

Sen Allah'ın ezelden beri var olduğunu ve kelâmının da aynı şekilde olduğunu kabul ediyor musun yoksa Allah ezelden beri vardı fakat kelâmı yoktu mu dersin?

Adam: Hayır Allah da vardı, kelâmı da vardı dedi.

(Ebu Muhammed) dedi ki: Bunun üzerine Şafiî gülümsedi ve şöyle dedi:

Ey Kûfeliler, sizler gerçekten çok büyük bir söz söylüyorsunuz. Çünkü Allah'ın her şeyden önce var olduğunu, kelâmının da onunla var olduğunu kabul ettiğinize göre kelâm Allah'ın kendisidir yahut Allah'tan ayrıdır ya da o Allah'tan başkadır yahut ondan farklıdır sözlerini nereden çıkartıyorsunuz?

(Ebu Muhammed) dedi ki: Adam sustu ve çıkıp gitti." (Menakibu'ş-Şafiî, I, 407-408)

12. Ebu Talib el-Uşari'nin rivayeti ile **Şafiî'**ye nisbet edilen itikada dair cüzde şunları söylemektedir:

Aziz ve celil olan Allah'ın sıfatları ve kendisine iman edilmesi gereken hususlara dair ona soru sorulunca şunları söyledi:

"Yüce ve mübarek olan Allah'ın isimleri ve sıfatları vardır. Bunlar kitabında zikredilmiş, peygamberi bunları ümmetine haber vermiştir. Kur'ân-ı Kerim'in bunları bildirdiğine, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den adaletli şahısların rivayet ettiği sözlerinin sahih olduğuna dair elinde delil bulunan Allah'ın yarattığı herhangi bir kimsenin buna muhalif bir kanaate sahip olması mümkün değildir. Şayet onun nezdinde (bu hususlara dair) hüccet sabit olduktan sonra

muhalif bir kanaate sahip olursa o kimse aziz ve celil olan Allah'ı inkar etmiş bir kâfir olur. Ancak haberin ulaşması cihetiyle ona karşı delilin sübutundan önce ise bilgisizliğinden ötürü mazur görülür. Çünkü böyle bir bilgi akıl ile de, dirayet ile de düşünmek ile de idrak edilemez. Yüce Allah'ın semi (her şeyi işiten) olduğuna ve onun iki elinin bulunduğuna dair şu buyruklardaki haberler de bu kabildendir:

"Bilakis onun iki eli apaçıktır." (Maide, 5/64)

Şu buyrukta belirtildiği üzere onun sağının olduğuna dair haber de böyledir:

"Gökler ise onun sağ eliyle durulmuş olacaktır." (Zümer, 39/67)

Yüce Allah'ın şu buyruğunda da onun yüzünün bulunduğu belirtilmektedir:

"Her şey helak olacaktır. Onun yüzü müstesna." (Kasas, 28/88);

"Celal ve ikram sahibi Rabbinin vechi (yüzü) **ise kalıcıdır."** (Rahman, 55/27)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şu buyruğunda ifade edildiği üzere onun ayağı da vardır:

"...Nihayet aziz ve celil olan Rab oraya ayağını koyacak..."

(Buhârî, Tefsir, "(Cehennem) daha var mı diyecek" babı, VIII, 594, h. 4848; Müslim, IV, 2187, h. 2848. Her ikisi de Katade, o Enes b. Malik'den yoluyla rivayet etmişlerdir.)

(**Muhammed b. Ali el-Uşari** doğru sözlü ve tanınan bir ilim adamıdır. Şafiî'den el-itikad cüzünü tek başına rivayet etmiştir. Ancak bu Şafiî adına uydurulmuştur. O da iyi niyetle bunu nakletmiş bulunmaktadır. Bu açıklamayı Zehebi, el-Mizan, III, 656'da zikretmiştir. Fakat seleften birden çok kişi akideye dair bu cüzde tesbit edilenlere itimat etmiş bulunmaktadır. Muvaffak b. Kudame, Sıfatu'l-Uluvv, s. 124; İbn Ebi Ya'lâ, et-Tabakat, I, 283; İbnu'l-Kayyım, İctimau'l-Cuyuş, s. 165; Bizzat Zehebi, es-Siyer, X, 79'da olduğu gibi. Diğer taraftan bundan sonraki bölümlerde aynen nakledeceğim bu kitapçık (risale) imam hafız İbn Nasr ed-Dımeşkı'ye okunarak arzedilmiş ve tamamını İbn Ebi Ya'lâ, Tabakat'ta nakletmiş bulunmaktadır. Her iki nakil arasındaki farkları da tesbit edeceğiz.)

Maksat cehennemdir. Ayrıca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bildirdiğine göre Allah yolunda öldürülen kimse hakkında şunları söylemiştir:

"O Allah'ın huzur Allah kendisine güldüğü halde çıkmıştır."

(Buhârî, VI, 39, h. 2826; Müslim, III, 1504; h. 1890; Her ikisi de el-Arec Ebu Hureyre'den yoluyla rivayet etmişlerdir.)

Yüce Allah Rasûl sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği habere göre her gece dünya göğüne iner. Aynı şekilde Yüce Allah'ın gözü yine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in buyruğu gereğince kör değildir. Çünkü o Deccal'den söz ederken şöyle buyurmuştur:

"Deccalin bir gözü kördür, Rabbinizin ise gözü kör değildir."

(Buhârî, XIII, 95, h. 7131; Müslim, IV, 2248, h. 2933. Her ikisi de Katade, Enes b. Malik'ten yoluyla)

Mü'minler ondördünde ayı gördükleri gibi kıyamet gününde gözleriyle Rablerini göreceklerdir. Yüce Allah'ın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şu buyruğu gereğince de parmağı vardır:

"Aziz ve celil olan rahmanın parmaklarından iki parmağı arasında bulunmayan hiçbir kalp yoktur."

(Buna yakın lafızlarla Ahmed, Müsned, IV, 182; İbn Mace, I, 72, h. 199; Hakim, Müstedrek, I,

525; Acurri, eş-Şeria, s. 317; İbn Mende, er-Reddu ale'l-Cehmiyye, s. 87. Hepsi de en-Nevvas b. Sem'an'ın rivayet ettiği bir hadis olarak zikretmişlerdir.

Hakim dedi ki: "Hadis Müslim'in şartına göre sahih olmakla birlikte Buhârî'de Müslim de bunu rivayet etmemişlerdir."

Zehebî de et-Telhis adlı eserinde Hakim'in bu kanaatini kabul etmiştir.

Hadis hakkında İbn Mende şunları söylemektedir: en-Nevvas b. Sem'an'ın rivayet ettiği bu hadisi herhangi birisinin tenkidi mümkün olmayan ünlü hadis imamları tarafından rivayet edilmiş sabit bir hadistir.")

Yüce Allah'ın kendi zatını, Rasûlünün de onu nitelendirdiği bu hususların fikirle, idrak ile kavranılmasına imkân yoktur. Kendisine bu hususlara dair haber ulaşmadıkça bunları bilmediğinden ötürü hiç kimse de tekfir edilmez. Şayet bu hususlara dair varid olmuş haber eğer anlamak bakımından işitmek itibariyle müşahedenin konumuna ulaşıyor ise bu haberi işiten kimsenin hakikatine dinen inanması ve tıpkı Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den dinlemiş ve müşahede etmiş gibi buna dair tanıklıkta bulunması gerekir. Fakat bizler bu sıfatları kabul etmekle birlikte teşbihi de (yani yaratılmışlara benzerliği) reddederiz. Nitekim Yüce Rabbimiz de kendi zatı hakkında teşbihi (yani yaratılmışlara benzerliği) kabul etmeyerek şöyle buyurmuştur:

"Onun benzeri hiçbir şey yoktur ve o her şeyi işitendir, görendir." (Şura, 42/11)..."

(Ben itikada dair bu cüzü asli bir el yazmasından filme alınmış bir nüshadan aktardım. Söz konusu bu filim Hollanda'da Leiden Üniversitesindeki merkezi kütüphanede bulunmaktadır.)

-İMAM ŞAFİÎ'NİN KADERE DAİR GÖRÜŞLERİ-

1. Beyhaki, er-Rabi b. Süleyman'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Şafiî'ye kadere dair soru sorulunca şöylece cevap verdi:

"Dilediğin olur ben dilemesem de Benimse dileğim sen dilemesen olmaz. Kulları sen bildiğin üzere yarattın Genç de yaşlı da ilmine göre

hareket eder Şuna lütuffa bulundun, bunu yardımsız bıraktın Buna yardım ettin, ötekine etmedin Kimisi bahtiyardır onların kimisi bedbaht Kimileri güzeldir, kimileri çirkin" 1(Menâkibu'ş-Şafii, I, 412-413; Şerhu Usûli itikadi Ehli's-Sunne, IV, 777)

2. Beyhaki'nin, Menâkibu'ş-Şafiî'de naklettiğine göre **Şafiî** şöyle demiştir:

"Kulların dilemesi Yüce Allah'a aittir. Alemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe onlar dileyemezler. İnsanlar kendi amellerini yaratamazlar. Onların amelleri Yüce Allah'ın yarattıkları arasındadır. Kulların fiilleri onun tarafından yaratılmıştır. Kader hayrıyla şerriyle Allah'tandır. Şüphesiz kabir azabı haktır. Kabirdekilerin sorgulanması da haktır. Ölümden

sonra diriliş (ba's) haktır, hesaba çekilmek haktır, cennet ve cehennem haktır ve bunun dışında sünnette zikredilen diğer hususlar da böyledir." (Menâkibu'ş-Şafiî, I, 415)

3. Lalekâî, Müzenî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Şafiî dedi ki: Kaderci ne demektir biliyor musun? Kendisi bir işi yapmadıkça Allah da bir şey yaratmamıştır diyen kimsedir." (Şerhu Usuli İtikadı Ehli's-Sünneti ve'l-Cemaa, IV, 776)

4. Beyhaki, Şafiî'den şöyle dediğini nakletmektedir:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in haklarında:

"bu ümmetin mecusileridirler" (Ebû Dâvûd, V, 66, h. 4691; Hakim, Mustedrek, I, 85; Her ikisi de Ebu Hazim İbn Ömer'den yoluyla rivayet etmişlerdir. Hakim dedi ki: "Bu eğer Ebu Hazim'in İbn Ömer'den hadis dinlediği sahih olarak sabit ise Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olan bir hadistir. Bununla birlikte her ikisi de bu hadisi rivayet etmemişlerdir." Zehebî de bu hususta ona muvafakat etmiştir.)

dediği kaderiyeye mensub kimseler Allah, masiyetleri işleninceye kadar bilmez diyen kimselerdir." (Menâkibu'ş-Şafiî, 1, 413)

5. Beyhaki'nin, er-Rabi b. Süleyman'dan, onun da **Şafiî'**den rivayetine göre **Şafiî** kaderiyeye mensub bir kimse arkasında namaz kılmayı mekruh görürdü. (Menâkibu'ş-Şafiî, 1, 413)

İMAM ŞAFİÎ'NİN ÎMÂNA DAİR GÖRÜŞÜ

1. İbn Abdi'l-Berr, er-Rabi'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ben **Şafiî'**yi şöyle derken dinledim:

İman, söz, amel ve kalb ile itikaddır.

Yüce Allah'ın:

"Allah sizin imanınızı boşa çıkartacak değildir." (Bakara, 2/143) buyruğuna dikkat etmez misiniz?

Burda maksat Beytu'l-Makdis'e doğru kıldığınız namazlarınızı boşa çıkarmayacaktır. Böylelikle namaza iman adını vermiştir. Namaz ise söz, amel ve bir itikaddır." (el-intika, s. 81)

2. Beyhaki, er-Rabi b. Süleyman'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ben **Şafiî'**yi şöyle derken dinledim:

İman, söz ve ameldir artar ve eksilir." (Menakibu'ş-Şafiî, I, 387)

3. Beyhaki'nin rivayetine göre **Ebu Muhammed ez-Zubeyrî** dedi ki:

"Bir adam **Şafiî'**ye Allah nezdinde hangi amel daha faziletlidir, diye sordu.

Şafiî: Kendisi olmaksızın hiçbir amelin kabul olunmadığı şey, diye cevap verdi.

Adam: O nedir diye sorunca;

Şafiî şu cevabı verdi:

"Kendisinden başka ibadete layık hiçbir ilah olmayan Allah'a iman etmek, derece itibariyle amellerin en yükseği, mevki itibariyle en şereflisi, değer itibariyle en yücesidir."

Adam: Bana iman hakkında bilgi verir misin? O söz ve amel midir, yoksa amelsiz sözden ibaret midir?

Şafiî dedi ki: İman Allah için bir ameldir. Söz de bu amelin bir parçasıdır.

Adam: Bana bunu açıkla ki iyice anlayayım dedi.

Şafiî dedi ki: İmanın birtakım halleri, dereceleri ve katmanları vardır. Bunların kimisi tamdır ve eksiksizdir, kimisi ise eksik olduğu

açıkça görülecek şekilde eksiktir. Kimisi de ağır basan ve ağır basması da fazla olandır.

Adam dedi ki: İmanın tam olmaması, eksik olması ve artması da söz konusu mudur? diye sordu.

Şafiî dedi ki: Evet, dedi adam: Peki buna dair delil nedir diye sordu.

Şafiî dedi ki: Yüce Allah imanı Adem oğullarının azaları üzerine farz kıldı ve bunu o azalar arasında paylaştırdı, onların üzerine dağıttı. Onun Allah tarafından farz kılınmış ve her birisi diğerinden farklı imanın bir bölümü ile görevlendirilmedik hiçbir azası yoktur:

Bu azalarından birisi onun kendisi ile akledip kavradığı, bilip öğrendiği, anlayıp bellediği

kalbidir. O kendisinin görüş ve emri alınmaksızın diğer azalarının hiçbir emrini reddetmediği ve onsuz hiçbir şey yapmadığı bedenin âmiridir.

Bir başka azası kendileriyle gördüğü gözleri, kendileriyle duyduğu kulakları, kendileriyle yakaladığı elleri, kendileriyle yürüdüğü ayakları, kendisiyle ilişki kurduğu ferci, kendisiyle konuştuğu dili, kendisinde yüzünün bulunduğu başıdır.

Kalbin yükümlü olduğu farz, dilin yükümlü olduğu farzdan farklıdır. Kulağın farzı gözlerin farzından ayrıdır. Ellerin farzı ayakların farzından farklıdır. Ferce farz olan yüze farz olandan başkadır.

Allah'ın kalbe farz kıldığı; iman, ikrar, bilip tanımak, kesin inanç, rıza, bir ve tek olan, ortağı

bulunmayan, kendisinden başka ibadete layık hiçbir ilah bulunmayanın Allah olduğuna, eş ve çocuk edinmediğine, Muhammed'in onun kulu ve rasûlü olduğuna teslimiyetle inanmak, Allah'tan gelmiş her bir peygamberi ya da her bir kitabı ikrar ve kabul etmektir. İşte bu Yüce Allah'ın kalbe farz kıldıklarıdır ve bu kalbin amelidir.

"Kalbi imanla dolu olduğu halde zorlananlar müstesna olmak üzere... ve fakat küfre göğüs açarsa..." (Nahl, 16/106);

"Haberiniz olsun ki kalbler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur." (Rad, 13/28);

"Kalbleriyle iman etmedikleri halde ağızlarıyla "inandık" deyip de..." (Maide, 5/41);

"İçinizdekini açıklasanız da, gizleseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker." (Bakara, 2/284)

İşte bu Allah'ın kalbe farz kıldığı imandır ve bu onun amelidir. İmanın başı da işte budur.

Allah'ın dile farzı da:

Kalbin İnanıp kabul ettiği hususu söylemek ve ifade etmektir. Bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Biz Allah'a iman ettik deyiniz." (Bakara, 2/136);

"Ve insanlara güzel şeyler söyleyin." (Bakara, 2/83)

İşte Yüce Allah'ın kalbde olanı ifade etmek ve söylemekten ibaret dile farz kıldıkları bunlardır ve bunlar dilin amelidir, imandan ona farz olan kısmıdır.

Yüce Allah kulağa Allah'ın haram kıldıklarını dinlemekten uzak kalmayı ve onun yasakladıkları şeylerden kendisini korumayı farz kılmıştır. Bu hususta şöyle buyurmaktadır:

"O size kitabta: "Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz vakit onlar başka bir söze dalıncaya kadar yanlarında oturmayın. Çünkü o zaman sizler de onlar gibi olursunuz" diye indirdi." (Nisa, 4/140)

Daha sonra unutma halini istisna ederek şöyle buyurmaktadır:

"Eğer şeytan sana unutturursa" ve bu sebebten onlarla birlikte oturursan

"artık hatırladıktan sonra o zalimler topluluğu ile oturma." (Enam, 6/68);

"O halde sen de müjde ver o kullarıma ki; onlar sözü işitip en güzeline uyarlar. İşte onlar Allah'ın kendilerini doğru yola ilettiği kimselerdir ve işte bunlar özlü akıl sahibi olanların ta kendileridir." (Zümer, 39/17-18);

"Mü'minler gerçekten felah bulmuşlardır. Onlar ki namazlarında huşu içindedirler. Onlar boş şeylerden yüz çevirirler. Onlar zekâtı edâ ederler." (Mu'minun, 23/1-4);

"Boş söz işittiklerinde de ondan yüz çevirirler." (Kasas, 28/55);

"Onlar boş ve batıl şeylerle karşılaştıklarında da şereflice yüz çevirip geçerler." (Furkan, 25/72)

İşte Yüce Allah'ın kulağa kendisi için helal olmayan şeylerden uzak durmasını farz kıldıkları bunlardır. Bunlar da kulağın amelidir ve bu da imandandır.

Gözlere Allah'ın haram kıldığı şeylere bakmamayı ve Allah'ın bakmayı yasakladığı şeylerden sakınmayı farz kılmıştır. Şanı yüce Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır:

"Mü'min erkeklere söyle ki gözlerini (harama bakmaktan) **sakınsınlar, mahrem yerlerini de korusunlar."** (Nur, 24/30)

Bu ayet ile ondan sonraki ayette yüce Allah birbirlerinin mahrem yerlerine bakmalarını yasaklamakta ve herkesin kendi mahrem yerini başkasının bakmasına karşı korumasını emir buyurmaktadır.

(**Şafiî** devamla) dedi ki: Allah'ın kitabında mahrem yerin korunmasını ifade eden her bir buyruk zinadan korunmak anlamındadır. Bu ayet müstesna. Bu bakmaktan korunmak hakkındadır.

İşte Allah'ın gözlere farzı gözü haramdan sakındırmaktır. Bu da gözün amelidir ve bu da imandandır.

Daha sonra kalbe, kulağa ve göze farzını, bir tek ayet-i kerimede söz konusu ederek Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Bilmediğin bir şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve kalbin her biri ondan sorumludur." (İsra, 17/36)

Yani Yüce Allah mahrem yerine, Allah'ın haram kıldığı şeyleri işleyerek onun mahremiyetini bozmamayı farz kılmıştır.

"Onlar ki mahrem yerlerini korurlar." (Mü'minun, 23/5) ve:

"Siz kulaklarınız, gözleriniz, derileriniz aleyhinizde şahitlik eder diye gizlenmiyordunuz." (Fussilet, 41/22) diye buyurmuştur. Burada derilerden kasıt mahrem yerleri ve uyluklardır. İşte Yüce Allah'ın mahrem yerlerine kendilerine helal olmayan şeylere karşı korumak şeklinde farz kıldıkları bunlardır. Bu da mahrem yerlerinin amelidir.

Yüce Allah ellere Allah'ın haram kıldığı şeyleri tutmamayı ve onlarla Allah'ın emrettiği sadaka, akrabalık bağını gözetmek, Allah yolunda

cihad etmek, namazlar için taharet almak gibi şeyleri yapmayı emretmiştir. Bu hususta şöyle buyurmaktadır:

"Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın..." (Maide, 5/6)

Yine şöyle buyurmaktadır:

"İnkar edenlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun. Onlardan çokça öldürüp kahrettiğinizde artık bağı sıkıca bağlayın. Sonra ya lütfederek karşılıksız salın yahut fidye alın..." (Muhammed, 47/4)

Çünkü (savaşta kafirlerin boyunlarını) vurmak, savaş, akrabalık bağını gözetmek ve sadaka vermek elin işleri arasındadır.

Ayaklara onlarla Allah'ın haram kıldığı şeylere doğru yürümemeyi farz kılmıştır. Bu hususta da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Yeryüzünde kibir ve azametle yürüme. Çünkü sen hiçbir zaman yeri de yaramazsın, boyca da asla dağlara erişemezsin." (İsra, 17/37)

Yüze de gece ve gündüz namaz vakitlerinde Allah'a secde etmeyi farz kılmıştır. Bu hususta şöyle buyurmaktadır:

"Ey iman edenler! Rükû' edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin. Hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz." (Hac, 22/77);

"Şüphesiz ki mescidler de Allah'a mahsustur. Onun için Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua (ve ibadet) **etmeyin."** (Cin, 72/18)

Burada **"mescidler"** ile Adem oğlunun namaz esnasında üzerinde secde yaptığı alnı ve diğer azaları kastedilmektedir.

(**Şafiî** devamla) dedi ki: İşte Allah'ın bu organlara farzları bunlardır.

O kitabında abdeste ve namazlara **"iman"** adını vermiştir. Bu da yüce Allah'ın peygamberini Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kıldıktan sonra Ka'be'ye doğru namaz kılmasını emrettiği zaman olmuştur. O sırada müslümanlar Beytu'l-Makdis'e doğru onaltı ay namaz kılmışlardır. Ey Allah'ın Rasûlü dediler. Peki Beytu'l-Makdis'e doğru kıldığımız namazın durumu ve bizim durumumuz ne olacaktır, diye sordular. Bunun üzerine Yüce Allah:

"Allah imanınızı boşa çıkaracak değildir. Gerçekten Allah insanlara çok acıyandır, merhametlidir." (Bakara, 2/143)

Görüldüğü gibi **"namaz"**a iman adını vermektedir. O halde Yüce Allah'ın huzuruna namazlarına gereken dikkat ve özeni göstermiş olarak, azalarını korumuş, her bir azası ile Allah'ın verdiği emri ve ona farz kıldığı görevi tastamam yerine getirmiş olarak kavuşursa o kimse imanını tamamlamış ve cennet ehlinden birisi olarak Allah'ın huzuruna çıkar. Kim de Allah'ın verdiği emirlerden herhangi bir bölümünü kasti olarak terk etmiş ise Allah'ın huzuruna imanı eksik olarak çıkar.

Soru soran adam dedi ki:

Evet imanın eksikliğini ve tamam olma halini öğrenmiş bulunuyorum. Peki onun artışının dayanağı nedir?

Şafiî dedi ki: Yüce Allah buyurdu ki:

"Bir sûre indirildiği zaman içlerinden bazıları: "Bu hanginizin imanını arttırdı" derler. İman etmiş olanlara gelince (her sûre inişi ile) **daima onların imanını arttırmıştır ve onlar birbirleriyle müjdeleşirler. Kalblerinde hastalık bulunanlara gelince onların murdarlıklarına murdarlık katıp arttırdı ve onlar kâfir olarak ölüp gittiler."** (Tevbe, 9/124-125);

"Gerçekten bunlar Rablerine iman eden genç yiğitlerdi. Biz de hidayetlerini arttırmıştık." (Kehf, 18/13)

Şafiî dedi ki:

Eğer bütün bu iman eksikliği ve fazlalığı söz konusu olmamak üzere tek bir mahiyet olsaydı, kimsenin bu hususta bir üstünlüğü olmaz, insanlar birbirine eşit olur, üstünlükten söz edilemezdi. Fakat imanın tamam olması sonucunda mü'minier cennete girmiş olacaktır, imandaki fazlalık sayesinde mü'minler **"cennete"** Allah nezdinde derecelerle birbirinden üstün olacaklardır. İmandaki eksiklik sebebiyle de kusurlu amel edenler cehenneme girecektir.

Şafiî der ki:

Şüphesiz Yüce Allah bir yarış gününde atların birbirleriyle yarıştırılması gibi kullarını birbirleriyle yarıştırır. Diğer taraftan onlar ileri geçişlerine göre farklı derecelerdedirler. Her bir

kişi ileri geçişine göre bir derecede olacaktır. Allah o derecede onun hakkından bir şey eksiltmeyecektir. Başkası tarafından geçilen bir kimse asla kendisini geçenin önüne geçirilmeyeceği gibi; başkası kendisinden daha faziletli olan bir kimse kendisinden daha ileri olandan daha faziletli bir konumda tutulmayacaktır. İşte bu yolla bu ümmetin ilkleri sonrakilerden daha faziletli olmuştur. Eğer iman noktasında ileri geçen kimselerin aynı hususta geri kalanlara göre bir fazileti olmasaydı hiç şüphesiz bu ümmetin sonlarındakiler başlarındakilere kavuşur yetişirlerdi." (Menakıbu'ş-Şafiî, I, 387-393)

İMAM ŞAFİÎ'NİN ASHAB-I KİRAM HAKKINDAKİ SÖZLERİ

1. Beyhaki, Şafiî'den şöyle dediğini nakletmektedir:

"Yüce Allah Kur'ân'da, Tevrat'ta ve İncil'de Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından övgüyle söz etmiştir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in de onların faziletlerini, kendilerinden sonra gelecekler için söz konusu olmayacak kadar ileri derecede dile getirmiştir. Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun.

Onları sıddîklarin, şehidlerin, salihlerin en üstün mevkilerine ulaşmak gibi onlara ihsan ettiği mertebe dolayısıyla onları tebrik etmiştir.

Onlar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetlerini bize aktardılar.

Vahiy üzerine inmeye devam ediyorken onu gördüler.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in genel, özel, azim ve yol göstericilik itibariyle neyi murad ettiğini bildiler.

Bizim bildiğimiz ve bilmediğimiz bütün sünnetlerini onlar bildiler.

İlim içtihad, vera' ve akıl konularında hep bizden üstündürler.

Kendisiyle bir ilmin elde edildiği, bir ilmin istinbat edildiği bütün hususlarda bizden ileridirler. Onların görüşleri bize göre, bizim kendimiz için öngördüğümüz görüşlerimize oranla daha çok övülmeye değer ve bizim için daha da

uygundur. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır." (Menâkıbu'ş-Şafiî, I, 442)

2. Beyhaki, er-Rabi b. Süleyman'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ben **Şafiî'**yi (ashabdan) faziletli olan ile ilgili olarak şunları söylerken dinledim:

Ebu Bekir, Ömer, Osman ve **Ali**" (Menâkıbu'ş-Şafiî, I, 432)

3. Beyhaki, Muhammed b. Abdullah b. Abdu'l-Hakem'den şöyle dediğini nakletmektedir:

"Ben **Şafiî'**yi şöyle derken dinledim:

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra insanlar arasında en faziletli olanlar **Ebu Bekir,** sonra **Ömer**, sonra **Osman**, sonra **Ali'**dir. -

Allah onlardan razı olsun- (Menâkıbu'ş-Şafiî, I, 433)

(**Muhammed b. Abdullah b. Abdu'l-Hakem;** Mısırlı olup künyesi Ebu Abdullah'tır. Şirazî onun hakkında şunları söylemektedir:

"Şafiî ile birlikte bulundu, ondan fıkıh öğrendi. Mihne (Kur'ân'ın mahluk olduğu fitnesi) sırasında Bağdad'a İbn Ebî Duâd'a götürüldü. Ondan istenileni yerine getirmedi, o da Mısır'a geri döndürüldü... 262 h. yılında vefat etti." (Tabakâtu'l-Fukaha, s. 99) Ayrıca bk. İbn Hidayetullah, Tabakâtu'ş-Şafiîyye, s. 30; Şezerâtu'z-Zeheb, II, 154)

4. el-Herevî, Yusuf b. Yahya el-Buveyti'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Şafiî'ye:

Rafızî bir kimse arkasında namaz kılalım mı? diye sorduk. O:

Hayır, Rafızi, kaderci ve mürcie hiçbir kimsenin arkasında namaz kılma.

Ben: Bize onların niteliklerini anlat dedim.

Şöyle dedi:

Kim iman sözden ibarettir derse o mürciedir.

Kim **Ebu Bekir** ve **Ömer** hak halife değildir derse o Rafızîdir,

Kim de Allah'ın meşietini kendisine ait kabul ederse o da kaderiyecidir." (Zemmu'l-Kelâm, vr. 215; Zehebî, es-Siyer, X, 31'de bunu zikretmektedir.)

İMAM ŞAFİÎ'NİN KELÂM İLMİNİ VE DİN HAKKINDA TARTIŞMAYI NEHYETMESİ

el-Herevî, er-Rabi b. Süleyman'dan şöyle dediğini nakletmektedir:

"Ben **Şafiî'**yi şöyle derken dinledim:

... Bir adam ilim kitablarını bir başkasına vasiyet edecek olursa kitabları arasında kelâma dair kitablar da bulunuyorsa bu kitablar vasiyetin kapsamına girmez. Çünkü kelâm ilimden sayılmaz." (Zemmu'l-Kelâm, vr. 213; Zehebi, es-Siyer, X, 30)

2. Herevî, el-Hasen ez-Zaferani'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Şafiî'yi şöyle derken dinledim:

"Ben kelâma dair bir kişiyle bir defa tartıştım mı mutlaka bundan dolayı Allah'tan da mağfiret dilemişimdir." (Zemmu'l Kelâm, vr. 213; Zehebi, Siyer, X, 30)

3. Yine el-Herevî, er-Rabi b. Süleyman'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Şafiî dedi ki:

Ben herbir muhalif kimseye dair büyükçe bir kitap hazırlamak istesem bunu yapabilirim; fakat kelâm ile benim işim yok. Kelâmdan herhangi bir şeyin de bana nis-bet edilmesini de arzu etmiyorum." (Zemmu'l Kelâm, vr. 215)

4. İbn Batta, Ebu Sevr'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Şafiî bana dedi ki:

Kelâmdan herhangi bir şeye bürünüp de iflah olmuş kimse görmedim." (el-İbanetu'l-Kübra, s. 535-536)

5. el-Herevî, Yunus el-Mısrî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Şafiî dedi ki:

Yüce Allah'ın, Allah'a şirk koşmanın dışında yasaklamış olduğu her bir şeye bir kimseyi mübtela kılması onu kelâma mübtela kılmasından daha hayırlıdır." (İbn Ebi Hatim, Menâkibu'ş-Şafiî, s. 182)

İşte **İmam Şafiî'**nin -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- dinin esasları ile ilgili meselelere dair görüşleri ve kelâm ilmine karşı tutumu budur.

İMAM AHMED B. HANBEL'İN İTİKADÎ GÖRÜŞLERİ (V. 241 H.)

(**Ebu Abdullah Ahmed b. Hanbel ez-Zuhri eş-Şeybanî el-Mervezî'**dir. Sonra Bağdad'a yerleşmiştir. Şeyhu'l-İslam'dır ve çağdaşlarının alimidir. **Huşeym, İbn Sa'd** ve onların tabakasındaki alimlerden ilim dinlemiştir. Hadiste ve hadisin çeşitli alanlarında imam idi. Fıkıhta ve

fıkhın inceliklerinde imam idi, sünnette ve sünnetin inceliklerinde imam idi. Verada ve onun gizli hallerinde imam idi. Zühd de ve zühdün hakikatlerinde imam idi.

İbrahim el-Harbî dedi ki:

Ben üç kişiye yetiştim ki onların benzeri görülmez ve kadınlar benzerlerini doğurmaktan acizdirler:

Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam, Bişr b. el-Haris ve **Ahmed b. Hanbel.**

Ahmed bir milyon hadis ezberlemişti. 164 h. yılında dünyaya geldi. 241 yılı Rebiu'l-Evvel ayının 12. günü cuma sabahı vefat etti. (Şezerâtu'z-Zeheb, II, 96-98)

Lalekâî dedi ki:

Bize **Ali b. Muhammed b. Abdullah es-Sukkerî** haber verdi dedi ki:

Bize **Osman b. Ahmed b. Abdullah b. Bureyd ed-Dakikî** anlattı dedi ki:

Bize **Ebu Muhammed el-Hasen b. Abdu'l-Vehhab** ya da **el-Amber** -Kendi kitabından kıraatle (okuyarak), 293 yılı Rebiu'l-Evvel ayında- anlattı dedi ki:

Bize **Ebu Cafer Muhammed b. Süleyman el-Minkarî** -Tinnis'de- anlattı dedi ki:

Bana **Abdus b. Malik el-Attar** anlattı dedi ki:

Ben **Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'**i şöyle derken dinledim:

Bize göre sünnetin esasları şunlardır:

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının izlediği yola sımsıkı sarılmak, onlara uymak ve bid'atleri terketmek.

Her bir bid'at de esasen bir sapıklıktır.

Düşmanlıkları terketmek, hevâ sahipleriyle birlikte oturmayı terketmek, tartışmaları, münakaşaları ve din ile ilgili münakaşa yapmayı terketmektir.

Sünnet bize göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen nakillerdir.

Sünnet Kur'ân'ı açıklar ve o Kur'ân'ın delilleridir.

Sünnette kıyas yoktur. Ona örnekler gösterilmez. Akıllarla, hevalarla idrak edilmez. Sünnet sadece tabi olmak ve hevayı terketmektir.

Bir tek hasletini dahi terkedip benimsemeyecek ve ona iman etmeyecek olursa sünnet ehlinden olamaz.

Yine ehlinden olmasına vesile olacak sünnetin gerekleri arasında şunlar da vardır:

Hayrıyla şerriyle kadere iman etmek. Bu husustaki hadisleri tasdik etmek ve onlara inanmak. **"Niçin"** veya **"nasıl"** denilmeksizin sadece bunlar tasdik edilir ve bunlara iman edilir.

Bir hadisin tefsirini bilmeyen yahutta aklıyla onu kavrayamayan bir kimse bu hususta mükellefiyet altında değildir ve onun lehine iş sağlam oturmuş demektir. Böyle bir kimse buna iman edip, ona teslimiyet göstermekle yükümlüdür. **"es-Sadık ve'l-masduk"** hadisi ve

buna benzer kadere dair diğer hadislerde olduğu gibi.

Ru'yet (kıyamette Allah'ın görüleceğine) dair bütün hadisler de böyledir. Bunlar kulaklara yabancı gelse, bunları duyan, bunlardan irkilse bile ona düşen bu hadislere iman etmek, onların bir parçasını dahi -ki güvenilir ravilerden nakledilmiş benzeri diğer hadisler de böyledir- reddetmemektir.

Herhangi bir kimseyle tartışma ve münazara yapmaz. Tartışma (cedel)i de öğrenmez. Kader, ru'yet, Kur'ân ve bunların dışında sünnetlerde varid olan hususlar hakkında konuşmak mekruhtur, yasaklanmıştır. Bu şekilde hareket eden bir kimse -sözleriyle sünneti isabet ettirse

dahi- tartışmayı terkedip teslimiyet göstermedikçe ehl-i sünnetten olmaz.

Gelen rivayetlere iman edilir, Kur'ân Allah'ın kelâmıdır, yaratılmış değildir. Kur'ân yaratılmamıştır, demekte gevşeklik göstermemelisin. Çünkü Allah'ın kelâmı Allah'tandır. Allah'ın kelâmından yaratılmış hiçbir şey yoktur. Sakın bu hususta daha önce söylenmemiş görüşleri ortaya atan, lafız ve başka şeyler hakkında konuşanlarla tartışmayasın. Kur'ân hakkında görüş belirtmeyerek yaratılmış mıdır, yoksa yaratılmamış mıdır bilemiyorum? diyen kimselerle de tartışma. O Allah'ın kelâmıdır, yaratılmamıştır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet edilen sahih hadislerde

belirtildiği gibi, kıyamet gününde Allah'ın ru'yetine de iman etmelidir.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Rabbini görmüştür ve bu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sahih olarak rivayet edilmiştir.

Bunu **Katade, İkrime'**den, o **İbn Abbas'**tan rivayet ettiği gibi **el-Hakem b. Eban, İkrime'**den, o **İbn Abbas'**tan da rivayet etmiştir. **Ali b. Zeyd, Yusuf b. Mehran'**dan, o da **İbn Abbas'**tan yoluyla da rivayet edilmiştir. Bize göre hadis Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme geldiği gibi zahiri üzere anlaşılır. Onun hakkında söz söylemek de bir bid'attir. Bunun yerine biz ona geldiği şekilde, zahiri üzere iman eder ve bu hususta kimseyle de tartışmayız.

"Kul kıyamet gününde tartıya konur da bir sivrisinek kanadı kadar dahi ağırlık çekmez."

İlgili rivayetlerde geldiği üzere kulların amelleri tartılacaktır.

Buna iman ve bunu tasdik etmek, bunu reddetmekten uzak kalmak ve bu hususta da tartışmayı terketmek (gerekir).

Yüce Allah kıyamet gününde kulları ile onunla aralarında herhangi bir tercüman bulunmaksızın konuşacaktır. Buna da iman etmek, tasdik etmek (gerekir).

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kıyamet gününde bir Havzının bulunacağı, ümmetinin o Havza gireceğine, eni bir aylık

mesafe gibi olduğuna, üzerindeki kapların semadaki yıldızlar sayısınca olduğuna da -bu hususta birden çok yolla haberlerin sahih olarak belirttiği üzere- iman ederiz.

Kabir azabına, bu ümmetin kabirlerinde sorgulandığına, imana, İslama, Rabbinin ve Peygamberinin kim olduğuna dair soru sorulacağına, kişiye kabrinde Münker ve Nekirin Yüce Allah'ın dilediği ve murad ettiği şekilde geleceğine iman ve tasdik etmek (gerekir).

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şefaatine, bir topluluğun yanıp kömür gibi olduktan sonra cehennem ateşinden çıkarılarak -bu husustaki hadiste belirtildiği üzere- Allah'ın dilediği gibi ve dilediği şekilde cennetin kapısındaki bir ırmağa bırakılacaklarına da iman

etmelidir. Bunlara sadece iman edilir ve tasdik edilir.

Mesih ed-Deccal'in mutlaka çıkacağına, gözleri arasında **"kâfir"** yazısının bulunduğuna ve hakkında gelmiş bulunan hadislere ve bunların gerçekleşeceğine; Meryem oğlu İsa'nın inip onu Lüd kapısında öldürüleceğine iman etmek gerekir.

İman, söz ve ameldir. Artar ve eksilir. Nitekim rivayet edilen haberde şöyle belirtilmektedir:

"Mü'minlerin iman bakımından en kâmil olanları ahlâk itibariyle en güzel olanlarıdır."

Namazı terkeden bir kimse kâfir olur. Namaz dışında terkedilmesi küfrü gerektiren başka bir

amel yoktur. Onu terkeden kâfir olur ve Allah onun öldürülmesini helâl kılmıştır.

Peygamberinden sonra bu ümmetin en hayırlısı **Ebu Bekir es-Sıddîk**tır, sonra **Ömer b. el-Hattab'**dır, sonra **Osman b. Affan'**dır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı bu hususta herhangi bir anlaşmazlık söz konusu olmaksızın bu üçünü öne geçirdikleri gibi biz de onları önceleriz.

Sonra bu üçün ardından şûrada bulunan beş kişi gelir. Bunlar da **Ali b. Ebi Talib, Talha, Zubeyr, Abdu'r-Rahman b. Avf** ve **Sâd'**dir. Hepsi de halife olabilecek kimselerdi ve her birisi bir imamdır.

İbn Ömer'in şu hadisindeki ifadeyi benimsiyoruz:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hayattayken ve ashabı henüz çoğunlukla yaşıyorken bizler önce **Ebu Bekir'**i, sonra **Ömer'**i, sonra **Osman'**ı sayar, sonra da susardık."

Şûra ashabından sonra muhacirlerden olup Bedir'e katılanlar, sonra ensardan olup Bedir'e katılanlar, sonra da hicret ve önceliklerine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından önceliği olanlar(ı faziletli kabul ederiz.)

Bunlardan yani Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından sonra insanların en faziletlileri aralarında Peygamber olarak gönderildiği nesildir.

Kimisi onunla bir sene, kimisi bir ay, bir gün yahut bir an sohbet etmiş yahut onu sadece görmüştür. Hepsi de onun ashabındandır. Bunların

her birisinin onunla arkadaşlık süresi kadar sahabilikten payı vardır ve onunla birlikte bir geçmişi, bir önceliği vardır. Ondan bir şeyler işitmiş ve ona bir defa olsun bakmıştır.

Sahabiliği en alt mertebede olan kimse onu hiç görmemiş olan bütün nesilden daha faziletlidir. İsterse bunlar her türlü ameli işlemiş olarak Allah'ın huzuruna varmış olsunlar.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile sohbeti bulunup onu gören, ondan bir şeyler işitenler, gözleriyle onu görüp ona iman edenler -bir an dahi olsa- ashabdan olması sebebiyle bütün tabiinden daha faziletlidir. İsterse bütün hayır amellerini işlemiş olsunlar.

İmamlara, iyi ya da günahkar olsun mü'minlerin emirine ve halifelik görevine gelip de

insanların etrafında toplanıp halifeliğine razı oldukları kimselere itaat ve (onları) dinlemek gerekir.

Kılıcıyla onlara galebe çalıp nihayet halife olan ve mü'minlerin emiri diye adlandırılan kimseye de (dinleyip, itaat etmen gerekir.)

İyi ya da günahkâr olsun bütün emirlerle gazaya çıkmak kıyamet gününe kadar geçerli bir şeydir, terkedilmez.

Fey'in paylaştırılması ile hadlerin uygulanması imamların yetkisindedir. Bu böylece uygulanır, herhangi bir kimsenin bu hususta onlara dil uzatması ya da onlarla çekişmeye kalkışması hakkı yoktur.

Onlara zekâtları vermek caizdir ve geçerlidir. Zekâtını onlara veren bir kimsenin zekâtı -yöneticiler iyi ya da günahkâr olsunlar- yerini bulur.

Yöneticilerin ve onların görevlendirdiklerinin arkasında cuma namazı kılmak caizdir, eksiksizdir ve iki rekat olarak kılınır. Kim bu iki rekatı iade edecek olursa bid'atçi bir kimsedir. Bu husustaki rivayetleri terketmiş, sünnete muhalefet etmiş olur. İyileriyle, kötüleriyle imamlar (İslam devletinin yöneticileri) arkasında namaz kılmayı uygun görmeyen kimse, cumanın faziletinden hiçbir şey elde edemez. Sünnet bu namazın onlarla birlikte iki rekat olarak kılınmasıdır. Bu iki rekatı iade eden kimse bid'atçidir. İki rekat kılınması halinde onun tam olduğuna dinen

inanmak gerekir ve bu konuda kalbinde herhangi bir şüphe bulunmamalıdır.

İnsanların ister gönül hoşluğuyla, ister galip geldiği için halifeliğini kabul edip etrafında toplanmış oldukları müslümanların imamına karşı çıkan bir kimse müslümanların birliğini parçalamış ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen rivayetlere muhalefet etmiş olur. Eğer bu ayaklanan kimse ölecek olursa cahiliye ölümüyle ölür. Sultan ile savaşmak helal olmadığı gibi, herhangi bir kimsenin ona karşı çıkması da helal değildir. Kim böyle yaparsa o sünnetin ve doğru yolun dışında bid'atçi bir kimse olur.

Hırsızlarla ve huruç edenlerle (İslam'ın meşru devlet otoritesine karşı çıkanlarla) savaşmak, -kişinin canına ve malına saldıracak

olurlarsa- caizdir. Böyle bir kimse kendi canını ve malını korumak için savaşabilir ve gücü yettiği her bir şeyle bunları savunabilir.

Bu hırsız ve ayaklananlar o kimseden ayrılıp yahut onu terk edecek olurlarsa onların peşine gidemez. Onların izlerini takip edemez. Bunu ancak imam yahutta müslümanların yöneticileri yapabilir. Kişinin sadece bulunduğu yerde kendisini savunması ve bütün gayreti ile de kimseyi öldürmemeyi niyet etmesi gerekir. Eğer çarpışma esnasında kendisini savunurken saldırganı öldürecek olursa Allah o saldırganı uzaklaştırmış olur. Şayet kişi kendi canını ve malını savunur iken öldürülecek olursa hadislerde geldiği üzere şehid olacağını ümit ederim. Bu husustaki bütün rivayetler sadece onunla çarpışmayı

emretmekte fakat onu öldürmeyi de, arkasından gitmeyi de emretmemektedir. Eğer yere düşmüş yahutta yaralanmış ise onun işini bitirmez. Onu esir olarak yakalayacak olursa yine onu öldüremez, ona had de uygulayamaz. Fakat onun durumunu Yüce Allah'ın yönetime getirdiği kimseye iletir, o da onun hakkında hüküm verir.

Kıble ehlinden herhangi bir kimsenin işlediği bir amel sebebiyle onun cennetlik ya da cehennemlik olduğuna şehadet etmez. Bununla birlikte salih kimsenin adına ümit besler ve onun için korkar fakat günahkar ve kötülük işleyen kimse için de korkar, bununla birlikte Allah'ın rahmetini de onun için ümit eder.

Bir kimse cehennemi gerektiren bir günahtan dolayı tevbe etmiş ve o günah üzerinde

ısrar etmeksizin Allah'ın huzuruna çıkacak olursa şüphesiz Allah da onun tevbesini kabul eder. O kullarının tevbesini kabul edendir, günahları affedendir.

Bu günahından dolayı dünyada kendisine had uygulanmış olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkan kimseye gelince, o had Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den nakledilen rivayette belirtildiği gibi, onun günahının keffareti olur.

Cezalandırılmayı gerektiren günahlardan tevbe etmeksizin o günahlar üzerinde ısrar ederek Allah'ın huzuruna giderse işi Allah'a kalır. Allah dilerse onu azablandırır. Dilerse ona mağfiret buyurur.

Kim de Allah'ın huzuruna kâfir olarak varırsa Allah onu azablandırır, ona mağfiret etmez.

Muhsan olduğu halde zina eden bir kimse zina ettiğini itiraf eder yahutta zina ettiğine dair delil ortaya konulursa recmedilmesi haktır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem recmettiği gibi raşid halifeler de recmetmişlerdir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından herhangi bir kimsenin değerini küçük gören ya da yaptığı herhangi bir iş dolayısıyla ona buğzeden yahutta kötülüklerini diline dolayan bir kimse hepsine rahmet okumadıkça ve onlara karşı kalbindeki bütün kötü duygular gitmedikçe bid'atçi bir kimse olur.

Münafıklık küfrün kendisidir. Münafıklık bir kimsenin Allah'ı inkar etmesi ve ondan başkasına ibadet etmesi, bununla birlikte zahirde müslüman

olduğunu göstermesidir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in dönemindeki münafıklar gibi.

Şu şekildeki hadislere gelince...

"Üç özellik kimde bulunursa o münafıktır."

(Buhârî, 33; Müslim, 59 **"Münafıkın alameti üçtür..."** lafzıyla. Kaydedilen lafzı da Ebu Ya'la, Müsned, 4098'de rivayet etmiştir. Diğer şahitleriyle birlikte hasen bir hadistir.)

Bu, vebalin ağırlığını anlatmak içindir.

Biz bu hadisleri geldikleri gibi rivayet eder ve bunları tefsir etmeyiz.

Yine Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur:

"Sizler benden sonra birbirinizin boynunu vuran sapık kâfirler olarak gerisin geri dönmeyiniz."

(Buhârî, 121; Müslim, 65 ve başkaları)

"İki müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya gelecek olurlarsa öldüren de, öldürülen de cehennemdedir."

(Buhârî, 31; Müslim, 2888 ve başkaları)

"Müslümana sövmek fasıklık, onunla çarpışmak küfürdür."

(Buhârî, 48; Müslim, 116 ve başkaları)

"Kim kardeşine: Ey kâfir diyecek olursa mutlaka ikisinden birisi bu söze layık olur."

(Buhârî, 6103;Müslim, 111 ve başkaları)

"Zayıf bir ihtimal ile dahi olsa bir nesebden uzak olduğunu belirtmek Allah'ı inkârdır."

(Hasen bir hadistir. Ahmed, II, 215; İbn Mace, 2744 ve başkaları rivayet etmiştir. Bk. Sahihu'l-Cami, 4485)

Bu ve benzeri sahih olarak nakledilip bellenmiş olan hadisleri (tefsirleri) bilinmese dahi teslimiyetle kabul ederiz. Onlar hakkında söz söylemeyiz, tartışmayız. Bu hadisler ancak geldikleri gibi tefsir edilirler ve bunları ancak yine bunlardaki hakka göre açıklarız.

Cennet ve cehennem -Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen rivayetlerde de belirtildiği gibi- yaratılmışlardır:

"Cennete girdim, orada bir köşk gördüm, orada Kevseri gördüm."; (Buhârî, 5226; Müslim, 2394 ve başkaları) (Buhârî, 4964 ve başkaları)

"Cennete baktım, ora ahalisini şöyle şöyle gördüm. Cehenneme baktım, oranın ahalisini de şöyle şöyle gördüm" gibi. (Buhârî, 3241, 5198 ve başkaları)

Cennet ile cehennemin yaratılmamış olduğunu iddia eden bir kimse Kur'ân'ı ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hadislerini yalanlamış olur. Böyle bir kimsenin cennete ve cehenneme iman etmiş olacağını da zannetmiyorum.

Kıble ehlinden olup muvahhid olarak ölen bir kimsenin cenaze namazı kılınır. -Onun için mağfiret dilenir ve namazı küçük ya da büyük

olsun işlediği herhangi bir günah sebebiyle terkedilmez.- İşi de yüce Allah'a kalmıştır.

İMAM AHMED B. HANBEL'İN TEVHİDE DAİR GÖRÜŞLERİ

1. Tabakatu'l-Hanabile (I, 416) adlı eserde şöyle denilmektedir:

"İmam Ahmed'e tevekküle dair soru soruldu, şu cevabı verdi:

O yaratılmışlardan ümit keserek onlardan bir şey beklemeye son vermektir."

2. Hanbel'in **Kitabu'l-Mihne** adlı eserinde (s. 68) belirtildiğine göre**; İmam Ahmed b. Hanbel** şöyle demiştir:

"Aziz ve celil olan Allah ezelden beri mütekellimdir. Kur'ân da, aziz ve celil olan Allah'ın

kelâmıdır. O -hiçbir yönüyle- yaratılmamıştır. Allah kendi zatını vasfettiğinden fazla hiçbir şey ile nitelendirilmez."

3. İbn Ebi Ya'lâ, Ebu Bekr el-Mervezî'den şöyle dediğini nakletmektedir:

"Ahmed b. Hanbel'e Cehmiyyenin reddettiği Allah'ın sıfatlarına, onun görülmesine (ru'yete), israya ve Arş ile ilgili kıssaya dair hadisler hakkında sordum da hepsinin sahih olduğunu söyledi ve dedi ki:

"Ümmet bu haberleri kabul ile karşılamıştır. Bu haberler nasıl geldiyse öylece kabul edilirler." 168

4. Abdullah b. Ahmed, Kitabu's-Sunne'de dedi ki:

Ahmed dedi ki:

"Allah'ın konuşmadığını iddia eden bir kimse kâfirdir. Ancak bizler bu hadisleri geldikleri şekilde rivayet ederiz." (es-Sünne, s. 71, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye baskısı)

Lâlekâî, Hanbel'den rivayete göre (Tabakatu'l-Hanabile, I, 56)**;**

İmam Ahmed'e ru'yete dair soru sorunca ona şu cevabı vermiştir:

"Bunlar sahih hadisler olup biz bunlara iman eder ve onları ikrar ve kabul ederiz. Aynı şekilde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den sağlam senedlerle rivayet edilen bütün hadislere de iman eder ve onları kabul ederiz." (Şerhu İ'tikadi Ehl-i Sünnet-i ve'l-Cemaa, II, 507)

(**Hanbel b. İshak b. Hanbel b. Hilal b. Esed Ebu Ali eş-Şeybani, Ahmed b. Hanbel'**in amcasının oğludur. **Hatib** onun hakkında: Sika ve sağlam bir ravidir demiştir. 273 h. yılında vefat etmiştir. (Tarihu Bağdad, VIII, 286-287)

6. İbnu'l-Cevzî, Menakib(u'l-İmam Ahmed) adlı eserinde **Ahmed b. Hanbel'**in **Musedded'**e yazdığı mektubunda şu ifadeler de yer almaktadır:

"Yüce Allah kendi zatını ne ile nitelendirmişse siz de onu öylece nitelendiriniz. Kendi zatı hakkında neyi reddetmiş ise siz de Allah'tan onların uzak olduğunu belirtiniz..." (Menakibu'l-İmam Ahmed, s. 221)

(**Musedded b. Muserhed b. Muserbel el-Esedi el-Basrî. Zehebî** hakkında şunları söylemektedir: İmam, hafız ve hüccettir. 228 h.

yılında vefat etmiştir. (Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ, X, 591) Ayrıca bk. Tehzîbu't-Tehzîb, X, 107.)

7. İmam Ahmed'in **"Kitabu'r-Reddi ale'l-Cehmiyye"** adlı eserinde şu ifadeler yer almaktadır:

"O -yani **Cehm b. Safvan**- Allah'ın kitabında kendi zatını nitelendirdiği yahutta Rasûlünün belirttiği herhangi bir sıfat ile nitelendiren kimsenin kâfir olduğunu ve müşebbiheden sayılacağını iddia etmiştir." (er-Reddu ale'l-Cehmiyye, s. 104)

8. İbn Teymiyye "ed-Der'u" adlı eserinde **İmam Ahmed'i**n şu sözünü nakletmektedir:

"Herhangi bir sınır söz konusu olmadan herhangi bir kimsenin niteliğini ya da sınırını

belirlemesi de söz konusu olmaksızın Allah'ın Arşın üzerinde dilediği şekilde ve dilediği gibi olduğuna iman ederiz. Allah'ın sıfatları ondandır ve onun içindir. O kendi zatını vasfettiği şekildedir. Gözler onu idrâk edemez." (Deru Teârudi'l-Akli ve'n-Nakl, II, 30)

9. İbn Ebi Ya'lâ, Ahmed'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Allah'ın âhirette görülmeyeceğini iddia eden bir kimse kâfirdir ve Kur'ân'ı yalanlayan bir kimsedir." (Tabakatu'l-Hanabile, I, 59, 145)

10. İbn Ebi Ya'lâ, Abdullah b. Ahmed'den şöyle dediğini nakletmektedir:

"Ben babama: Allah Musa ile konuştuğunda bir ses ile onunla konuşmadı, diyen bir topluluğa dair soru sordum.

Babam şöyle dedi: Allah bir ses ile konuştu ve biz bu hadisleri geldikleri gibi rivayet ederiz." (Tabakatu'l-Hanabile, I, 185)

11. Lâlekâî, Abdus b. Malik el-Attar'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Ebu Abdullah Ahmed b. Hanbel'i şöyle derken dinledim:

"...Kur'ân Allah'ın kelâmıdır, yaratılmış değildir. Sakın o yaratılmamıştır demekte gevşeklik gösterme. Çünkü Allah'ın kelâmı ondandır. Onun da hiçbir şeyi yaratılmış değildir."

(Şerhu Usuli İtikadı Ehli's-Sünneti ve'l-Cemaa, I, 157)

İMAM AHMED B. HANBEL'İN KADERE DAİR GÖRÜŞLERİ

1. İbnu'l-Cevzi "Menakib" inde **Ahmed b. Hanbel'**in Müsedded'e yazdığı mektubu zikretmektedir. O mektubta şu ifadeler de yer almaktadır:

"Hayrıyla şerriyle, acısıyla tatlısıyla kaderin Allah'tan geldiğine iman ederiz." (Menakibu'l-İmam Ahmed, s. 169-172, Daru'l-Âfâki'l-Cedide baskısı)

2. el-Hallâl, Ebu Bekir el-Mervezi'den şöyle dediğini nakletmektedir:

"Ebu Abdullah'a sorulan bir soru üzerine hayır ve şer kullar hakkında takdir edilmiştir, dedi.

Ona, Allah hayrı ve şerri yaratır (mı), diye soruldu.

O: Evet, hem de onu Allah takdir etmiştir, diye cevap verdi." (el-Hallâl, es-Sünne, vr. 85)

3. İmam Ahmed'in **es-Sunne** adlı kitabında şu sözleri yer almaktadır:

"Hayrıyla şerriyle, azıyla çoğuyla, açıkta olanı ile görülmeyeni ile acısıyla tatlısıyla, sevileni sevilmeyeni ile güzeli ile çirkini ile başıyla sonuyla kader Allah'tandır. O kulları hakkında böylece hüküm vermiş ve böylece takdir etmiştir. Onlardan hiçbir kimse Allah'ın dilemesini geride bırakamaz.

Hiçbir kimse onun kaza ve hükmünü aşıp ileriye gidemez." (es-Sünne, s. 68)

4. el-Hallâl, Muhammed b. Ebi Harun'dan, o **Ebu'l-Haris'**den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ebu Abdullah'ı şöyle derken dinledim:

Aziz ve celil olan Allah itaati ve masiyetleri takdir buyurduğu gibi hayrı ve şerri de takdir buyurmuştur. Bahtiyar olarak yazılmış bir kimse bahtiyardır, bedbaht olarak yazılmış bir kimse de bedbahttır." (el-Hallâl, es-Sünne, vr. 85)

5. Abdullah b. Ahmed dedi ki:

Ali b. Cehm'in kendisine kader(iyyenin) görüşünü kabul eden kimse kâfir olur mu? diye

sorduğu soruya babamın şu cevabı verdiğini gördüm:

"Eğer (Allah'ın) ilmi(ni) inkar eder ve: Allah alim değildi, sonra bir ilim halketti de böylece bilmiş oldu deyip, Allah'ın (ezeli) ilmini inkar ederse o kâfir olur." (Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, s. 119)

6. Abdullah b. Ahmed dedi ki:

"Bir başka sefer babama kaderiyye mensubu kimsenin arkasında namaz kılmaya dair soru sordum. Şöyle dedi:

Eğer bu hususta (başkalarıyla) tartışıyor ve başkalarını da ona (görüşünü kabul etmeye) davet ediyorsa arkasında namaz kılma." (es-Sünne, I, 384)

İMAM AHMED B. HANBEL'İN ÎMÂNA DAİR GÖRÜŞLERİ

1. **İbn Ebi Ya'lâ, Ahmed'**den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"İmani hasletlerin en faziletlilerinden birisi de Allah için sevmek, Allah için buğzetmektir." (Tabakatu'l-Hanabile, II, 275)

2. **İbnu'l-Cevzî, Ahmed'**den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"İman, şu hadiste belirtildiği üzere artar ve eksilir:

"İman bakımından mü'minlerin en kâmil olanları ahlâkları en güzel olanlarıdır."

(Ahmed, Müsned, II, 250; Ebû Dâvûd, V, 60, h. 4682; Tirmizî, III, 466, h. 1162; Ebu Seleme, Ebu

Hureyre'den yoluyla. Tirmizî hadis hakkında: **"Bu hasen, sahih bir hadistir"** demiştir.)

(Menakibu'l-İmam Ahmed, s. 173. Ayrıca bk s 153, 168)

3. el-Hallâl, Süleyman b. Eş'as'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ebu Abdullah dedi ki: Namaz, zekât, hac ve birr (iyi ameller) imandandır. Masiyetler de imanı eksiltirler." (el-Hallal, es-Sunne, vr. 96)

(**Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak es-Sicistanî.** Sunen'in müellifi olup **Zehebî** hakkında şunları söylemektedir: **"imam, oldukça sağlam ve hafızların efendisidir."** 275 h. yılında vefat etmiştir. (Tezkiretu'l-Huffaz, II, 591; Biyografisi için bk. Tarihu Bağdad, IX, 55)

4. Abdullah b. Ahmed dedi ki:

Ben babama:

İman söz ve ameldir, artar ve eksilir deyip de istisna yapmayan (inşaallah demeyen) bir kimse mürcieden olur mu? diye sordum. Şöyle dedi:

Mürcieden olmayacağını ümit ederim. (Abdullah devamla) dedi ki:

Babamı şöyle derken dinledim:

İstisna yapmayan kimseye karşı delil Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kabirdekilere:

"Ve İnşaallah bizler size kavuşacağız" diye söylediği sözlerdir." (Müslim, II, 669, h. 974, Ata, Aişe (r.anha)'dan yoluyla.) (Abdullah, es-Sünne, I, 307-308)

5. Abdullah b. Ahmed dedi ki:

"Babamı -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- mürcieciliğe dair soru sorulurken şu cevabı verirken dinledim:

Bizler diyoruz ki:

İman söz ve ameldir, artar ve eksilir. Bir kimse zina eder, içki içerse imanı eksilir." (Abdullah b. Ahmed, es-Sünne, I, 307)

İMAM AHMED B. HANBEL'İN ASHAB-I KİRAMA DAİR GÖRÜŞLERİ

1. İmam Ahmed'in **es-Sunne** adlı kitabında aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

"Sünnetin bir gereği de Rasûlullah sallallahu aleyhi vesellem'in ashabının tümünün güzelliklerini söz konusu etmek, onların

kötülüklerini zikretmekten ve aralarında çıkan anlaşmazlıkları dile dolamaktan uzak kalmaktır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına ya da onlardan herhangi birisine söven bir kimse bid'atçidir, pis bir râfızidir, görgüsüz bir kimsedir. Allah ondan ne bir bağış, ne bir fidye kabul etmez. Bilakis onları sevmek bir sünnettir, onlara dua etmek Allah'a yakınlaştırıcı bir ameldir. Onlara uymak Allah'a giden bir yoldur, onların izlerini takip etmek de bir fazilettir."

Daha sonra şunları söylemektedir:

"Diğer taraftan dört halifeden sonra Rasûlullah'ın geri kalan ashabı insanların en hayırlılarıdır. Herhangi bir kimsenin onların kötülüklerini sözkonusu etmesi, herhangi bir kusur ya da eksiklik dolayısıyla herhangi bir kimsenin

onlara dil uzatması caiz değildir. Kim böyle bir iş yapacak olursa yöneticinin o kimseyi te'dib etmesi ve cezalandırması gerekir. Onu affetmeye hakkı da yoktur." (İmam Ahmed, Kitabu's-Sunne, s. 77-78)

2. İbnu'l-Cevzî, Ahmed'in **Musedded'**e yazdığı mektubu kaydetmiş bulunmaktadır ki orada şu ifadeler de yer almaktadır:

"Ebu Bekr, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zubeyr, Sa'd, Said, Abdu'r-Rahman b. Avf ve **Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'**tan ibaret olan on kişinin cennetlik olduğuna şahitlik et. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in cennetlik olduğuna şahitlik ettiği kimselerin biz de cennetlik olduklarına şehadet ederiz." (İbnu'l-Cevzi, Menakibu'l-İmam Ahmed, s. 175, Daru'l-Âfâki'l-Cedide baskısı)

3. Abdullah b. Ahmed dedi ki:

"Babama imamlara dair soru sordum şöyle dedi:

Önce **Ebu Bekir,** sonra **Ömer,** sonra **Osman,** sonra **Ali** gelir." (es-Sunne, s. 235)

4. Abdullah b. Ahmed dedi ki:

"Babama **Ali** halife değildir, diyen bir kesimin durumuna dair soru sordum. O: Bu çok kötü ve bayağı bir sözdür dedi." (es-Sunne, s. 235)

5. İbnu'l-Cevzî, Ahmed'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Her kim **Ali'**nin halifeliğini kabul etmezse o kendi yakınlarının eşşeğinden daha şaşkın bir kimsedir." (Menakibu'l-İmam Ahmed, s. 163)

6. İbn Ebi Ya'lâ, Ahmed'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ali b. Ebi Talib'in halifeliğini kabul etmeyen bir kimse ile konuşmayınız ve ona kız vermeyiniz." (Tabakatu'l-Hanabile, I, 45)

İMAM AHMED B. HANBEL'İN KELÂMDAN VE DİN HAKKINDA TARTIŞMALARDAN ALIKOYMASI

1. İbn Batta, Ebu Bekr el-Mervezî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ebu Abdullah'ı şöyle derken dinledim:

Kim kelâmla uğraşırsa iflah olmaz. Kim kelâmla uğraşırsa onun bir cehmî olma ihtimali uzak değildir." (el-İbane, II, 538)

2. İbn Abdi'l-Berr, Câmiu Beyâni'l-İlm adlı eserinde **Ahmed'**den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Kelâmla uğraşan bir kimse asla iflah olmaz. Kelâmı inceleyip de kalbinde bir rahatsızlık bulunmayan kimseyi hemen hemen göremezsin." (Camiu Beyani'l-ilm, II, 95, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye baskısı)

3. el-Herevî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Babam **Ubeydullah b. Yahya b. Hakan'**a şunları yazdı:

Ben kelâmla uğraşan birisi değilim. Kelâmın bu işlerle de bir ilgisi olduğu kanaatinde değilim. Benim görüşüm ancak Allah'ın kitabında ya da

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hadisinde olanlardır. Bunun dışındakilere gelince bunlar hakkında söz söylemek övülen bir iş değildir." (Zemmu'l-Kelâm, vr. 216 b)

(**Ebu'l-Hasen Ubeydullah b. Yahya b. Hakan et-Türkî.** Bağdad'da yerleşmiştir. **Zehebî** onun hakkında şunları söylemektedir:

"Pek büyük bir vezirdir. el-Mütevekkile ve el-Mutemed'e vezirlik yapmıştır. Mütevekkil nezdinde üstün bir mevkii vardı. Oldukça cömert bir kimse idi."

İbn Ebi Ya'lâ da şöyle demiştir:

"Bizim imamımızdan bazı nakillerde bulunmuştur. Bunlardan birisi de şudur:

Ahmed'i şöyle derken dinledim:

"Ben kendimi sultanın malını almaktan uzak tutarım. Bununla birlikte haram değildir." 263 yılında vefat etmiştir. (Siyer-u Alami'n-Nubela, XIII, 9; Tabakatu'l-Hanabile, I, 204)

4. İbnu'l-Cevzî, Musa b. Abdullah et-Tarsusî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ahmed b. Hanbel'i şöyle derken dinledim. Kelâm ehli ile sünneti savunsalar dahi oturup kalkmayınız." (Menakibu'l-İmam Ahmed, s. 205)

5. İbn Batta, Ebu'l-Harik es-Sâyığ'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Her kim kelâmı sevecek olursa kalbinden çıkmaz. Sen kelâmla ilgilenen birisinin iflah olduğunu göremezsin." (İbn Batta, el-İbâne, II, 539)

6. İbn Batta, Ubeydullah b. Hanbel'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Babam bana anlattı dedi ki:

Ebu Abdullah'ı şöyle derken dinledim:

Sünnete ve hadise dört elle sarılmaya bakınız. Bu yolla Allah size fayda sağlayacaktır. Sakın çeşitli konulara derinliğine dalıp tartışmaya ve münakaşaya da girmeyiniz. Çünkü kelâmı seven bir kimse iflah olmaz. Her kim bir kelâm (konusu) çıkartıp ortaya atarsa sonunda bir bid'ate varır. Çünkü kelâm hayra çağırmaz. Ben kelâmı, kelâma dalmayı ve tartışmayı sevmiyorum. Sizlere sünnetlere, rivayetlere ve kendisiyle yararlanacağınız fıkha sarılmayı tavsiye ederim. Tartışmayı ve sapıklarla tartışmacı kimselerin sözlerini bırakınız. Bizim yetiştiğimiz insanlar bu

tür şeyleri bilmiyorlardı. Kelâmcılardan da uzak kalıyorlardı. Kelâmın akıbeti hayra gitmez. Allah bizi de, sizleri de fitnelerden korusun. Bizleri de, sizleri de helake götüren her bir yoldan esenliğe kavuştursun." (İbn Batta, el-İbâne, II, 539)

7. Yine **İbn Batta, el-İbâne'**de **Ahmed'**den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Bir adamın kelâmı sevdiğini görürsen ondan sakın." (İbn Batta, el-İbâne, II, 540)

Bunlar **İmam Ahmed'**in -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- dinin esaslarına dair çeşitli meseleler hakkındaki görüşleridir, Kelâm ilmine karşı tutumu da budur.

MUHAMMED B. İSMAİL EL-BUHÂRÎ'NİN[1] (V. 256 H.) **VE KENDİLERİNDEN RİVAYETTE BULUNDUĞU SELEFTEN BİR TOPLULUĞUN İTİKADÎ GÖRÜŞLERİ**

(İmam, İslam'ın bilgini, **Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğira b. Berdizbe el-Buhârî**. Cu'felilerin mevlası olup Sahih'in ve daha başka eserlerin sahibidir. 194 h. yılında dünyaya gelmiştir. İlim hazinelerinden birisi idi. Ateş gibi bir zekası vardı. Ondan sonra onun gibi bir kimse gelmedi.

İbn Vaddah ve Mekki b. Halef dedi ki:

[1] Sahih-i Buhari nin sahibi,Hadis alimi..

Bizler **Muhammed b. İsmail'**i şöyle derken dinledik:

Ben bin hatta daha fazla ilim adamından (hadis) yazdım, iman hem söz, hem ameldir demeyenlerden de hadis yazmadım.

İbn ishak er-Reyhani'den nakledildiğine göre **Buhârî** şöyle dermiş:

Ben **"es-Sahih"** adlı kitabımı onaltı yılda yazdım. Onu altıyüzbin hadis arasından çıkardım. Bu kitabı benimle Yüce Allah arasında bir hüccet kıldım.

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel dedi ki:

Babamı şöyle derken dinledim:

Horasan **Muhammed b. İsmail el-Buhârî** gibisini çıkartmamıştır. Yüce Allah'ın rahmetine

gark olmasını niyaz ettiğimiz bu yüce imam ramazan bayramı gecesi yatsı namazı sıralarında vefat etti. Ramazan bayramı birinci günü öğleden sonra (256 h.) yılında defnedildi. (Şezerâtu'z-Zeheb, II, 134, 135, 136)

(Şerhu Usuli itikadi Ehli's-Sunne, II, 193)

Lâlekâî dedi ki:

Bize **Ahmed b. Muhammed b. Hafs el-Herevî** haber verdi dedi ki:

Bize **Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Seleme** anlattı dedi ki:

Bize **Ebu'l-Huseyn b. Muhammed b. İmran b. Musa el-Cürcanî** anlattı dedi ki:

Ben **Ebu Muhammed Ab-du'r-Rahman b. Muhammed b. Abdu'r-Rahman el-Buhârî'**yi -Şaş'da- şöyle derken dinledim:

Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî'yi şöyle derken dinledim:

Hicaz, Mekke, Medine, Küfe, Basra, Vasıt, Bağdad, Şam ve Mısır ilim ehlinden binden fazla kişi ile karşılaştım. Onlarla birkaç yıl aralıkla defalarca, sonra yine defalarca görüştüm.

Kırkaltı yıldan daha fazla bir süreden beri onlar henüz çok sayıda mevcutken birkaç sene içinde Şamlılarla, Mısır ve Cezirelilerle iki defa, Basralılarla dört defa görüştüm.

Hicazda altı yıl kaldım.

Horasan ehli hadis alimleriyle Kûfe'ye ve Bağdad'a kaç defa girdiğimin sayısını bilemiyorum. **Mekki b. İbrahim, Yahya b. Yahya, Ali b. el-Hasen b. Şakik, Kuteybe b. Said** ve **Şihab b. Ma'mer** bunlardandır.

Şam'da**; Muhammed b. Yusuf el-Firyâbî, Ebu Mushir Abdu'l-A'lâ b. Mushir, Ebu Muğire Abdu'l-Kuddus b. el-Heccac, Ebu'l-Yeman el-Hakem b. Nafi** ile ve onlardan sonra pek çok kimse ile karşılaştım.

Mısır'da; **Yahya b. Kesir, Leys b. Sa'd**'ın kâtibi **Ebu Salih, Said b. Ebi Meryem, Esbağ b. el-Ferh** ve **Nuaym b. Hammad** ile görüştüm.

Mekke'de; **Abdullah b. Yezid el-Mukrî el-Humeydî,** Mekke kadısı **Süleyman b. Harb** ve **Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî** ile

Medine'de; **İsmail b. Ebi Uveys, Mutarrif b. Abdullah, Abdullah b. Nifâ ez-Zubeyrî, Ahmed b. Ebi Bekr Ebu Mus'ab ez-Zuhrî, İbrahim b. Hamza ez-Zübeyrî** ve **İbrahim b. el-Munzir el-Hizâmî** ile.

Basra'da; **Ebu Asım ed-Dahhak b. Mahled eş-Şeybanî, Ebu'l-Velid b. Hişam b. Abdu'l-Melik, el-Haccac b. el-Minhal** ve **Ali b. Abdullah b. Cafer el-Medeni** ile.

Kûfe'de **Ebu Nuaym el-Fadl b. Dukeyn, Ubeydullah b. Musa, Ahmed b. Yunus, Kabisa b. Ukbe, İbn Numeyr, Ebu Şeybe'nin** iki oğlu **Abdullah** ve **Osman** ile.

Bağdad'da; **Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Main, Ebu Ma'mer, Ebu Hayseme** ve **Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam** ile,

Cezire halkından; **Amr b. Halid el-Harranî** ile.

Vasıt'te; **Amr b. Amr** ve **Asım b. Ali b. Asım** ile.

Merv'de; **Sadaka b. el-Fadl** ve **İshak b. İbrahim el-Hanzalî** ile karşılaştım.

Bunların ismini vermekle yetinmemizin sebebi sözü kısa kesmek ve uzayıp gitmemesi içindir. Ben onlardan herhangi bir kimsenin aşağıda kaydedeceğim hususlarda farklı bir kanaate sahip olduğunu görmedim:

Din hem söz, hem ameldir.

Bunun sebebi de Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

"Halbuki onları onun dininde ihlâs sahipleri ve hanifler olarak Allah'a ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkası ile emrolunmadılar. Dosdoğru din işte budur." (Beyyine, 98/5)

Kur'ân Allah'ın kelâmıdır ve mahluk değildir. Çünkü şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz Rabbiniz o Allah'tır. Gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra Arşa istiva etti. Geceyi durmadan kovaladığı gündüze bürür o. Güneşi, ayı ve yıldızları emriyle ram eden odur." (Araf, 7/54)

Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail dedi ki:

İbn Uyeyne dedi ki:

Yüce Allah yaratmanın emirden olduğunu beyan etmektedir. Çünkü o şöyle buyurmuştur:

"İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız onundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın ne yücedir." (Araf, 7/54)

Hayır ve şer bir kader sebebiyle meydana gelir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Deki: "Sabahın Rabbine sığınırım; yarattığı şeylerin şerrinden." (Felak, 113/1-2)

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Halbuki sizi de, yapıp ettiklerinizi de Allah yaratmıştır." (Sâffât, 37/96)

Yine o şöyle buyurmaktadır:

"Çünkü biz her şeyi bir kader ile yarattık." (Kamer, 54/49)

Yine bunlar (karşılaştığım ilim adamları) herhangi bir günah sebebiyle kıble ehlinden hiç kimseyi tekfir etmiyorlardı. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Doğrusu Allah kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez. Ondan başkasını da dilediğine bağışlar." (Nisa, 4/48)

Onlardan herhangi birisinin Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına dil uzattığını da görmedim.

Âişe radiyallahu anha dedi ki: Onlara (mü'minlere), onlara (ashaba) mağfiret dilemeleri

emrolunmuştur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Onlardan sonra gelenler derler ki: 'Rabbimiz bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi mağfiret eyle! Kalblerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma. Rabbimiz, şüphesiz ki sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin." (Haşr, 57/10)

Yine bu karşılaştığım zatlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ve ashabının işlemedikleri bid'atlerden alıkoyuyorlardı. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın ipine topluca sarılın. Ayrılıp dağılmayın." (Al-i İmran, 3/104);

"Ona itaat ederseniz hidayet bulursunuz." (Nur, 24/54)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ve ona uyanların izledikleri yolu izlemeyi teşvik ediyorlardı. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz ki bu benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun, başka yollara uymayın. Sonra sizi onun yolundan ayırırlar. İşte sakınasınız diye Allah size bunları tavsiye etti." (Enam, 6/153)

Yönetim sahipleri ile çekişmemeyi de öğütlüyorlardı. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Müslüman kimsenin kalbi şu üç haslete sahip olmaktan geri kalmaz:

Ameli sadece Allah için ihlasla yapmak,

veliyyu'l-emr olan kimselere itaat etmek ve onların cemaatlerinden ayrılmamak. Çünkü onların davetleri (duaları) **öbürlerini arkalarından kuşatır."**

Daha sonra bunu şu buyruklarıyla daha da pekiştirmektedir:

"Allah'a itaat ediniz, rasûle itaat ediniz ve sizden olan emir sahiplerine de." (Nisa, 4/59)

Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmetine karşı kılıç çekileceği görüşünü taşımamalıdır.

el-Fudayl dedi ki:

Eğer benim kabul edileceğini bildiğim bir duam olsaydı ben onu ancak yönetici hakkında yapardım. Çünkü yönetici düzeldi mi ülke ve kullar da güvenliğe erişir.

İbnu'l-Mubarek dedi ki:

Ey hayırı öğreten kişi, böyle bir şeye senden başka kim cesaret edebilir?

Hariciler itaatin dışına çıkmış kimselerdir.

Kur'ân'ın mahluk olduğunu iddia eden bir kimse Allah -sûbhanehû ve Tealâ'yı-, kişiyi dinden çıkartacak şekilde inkar etmiş bir kafir olur. Meseleyi anlayan kimselerden olup, böyle birisinin kafir oluşunda şüphe eden bir kimse de kâfir olur.

Allah'ın kelâmı hakkında şüphe edip, şüpheli bir tutum takınarak o yaratılmış mıdır, değil midir bilemiyorum diyen bir kimse cehmiyyedendir.

Kur'ân hakkında cahilliğinden ötürü kararsız kalan bir kimseye öğretilir, bid'atçi olduğu kabul edilir fakat tekfir edilmez.

Benim Kur'ân'ı telaffuz etmem mahluktur diyen; yahutta Kur'ân'ı benim telaffuz edişim mahluktur diyen cehmiyyedendir.

Ebu Muhammed dedi ki:

Babamı şöyle derken dinledim:

"Bid'at ehlinin" alameti eser ehline dil uzatmaktır.

"Zındıkların" alameti **ehl-i sünnete** -eserleri geçersiz kılmak maksadı ile- **"haşviyye"** adını vermeleridir.

"Cehmiyyenin" alameti **ehl-i sünnete** **"müşebbihe"** adını vermeleridir.

"Kaderiyyenin" alameti **ehl-i sünnete**, **"muhalife ve noksaniye"** adını vermeleridir.

"Rafızîlerin" alameti **ehl-i sünnete** **"nâsıbî"** demeleridir.

Ehl-i sünnete ancak tek bir isim yaraşır. Bu isimlerin onları bir nokta etrafında toplamaları imkânsız bir şeydir."

EBU CAFER MUHAMMED B. CERİR ET-TABERÎ'NİN[2] İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ

(V. 310 H.)

(**İmam Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi**, Tefsir, Tarih ve pek çok eserin müellifidir. Müçtehid bir kimse olup kimseyi taklid etmezdi, imamlar imamı **İbn Huzeyme** şöyle demiştir:

[2] Taberi tefsirinin sahibi..

Ben yeryüzünde **Muhammed b. Cerir'**den daha alim bir kimse olduğunu bilmiyorum.

Hatib de şöyle demiştir:

İmamlar onun sözüne göre hüküm verir ve onun görüşüne başvururlardı. Çünkü o çok bilgili ve faziletli birisi idi. Çağdaşları arasında kimsenin kendisinin bildiğini bilemediği pek çok bilgilere sahip olmuştu. 310 yılında vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. (Şezeratu'z-Zeheb, II, 260)

(Şerh-u Usul-i itikadi Ehli's-Sünne, II, 206)

Lâlekâî dedi ki:

Bize **Ubeydullah b. Muhammed b. Ahmed** -ona okunmak suretiyle- haber verdi dedi ki:

Bize kadı **Ebu Bekir Ahmed b. Kâmil** haber verdi dedi ki:

Ebu Cafer b. Muhammed b. Cerir dedi ki:

Bu hususta öncelikle söz konusu edeceğimiz şey aziz ve celil olan Allah'ın kelâmı ve onun indirdiği buyruklarıdır. Çünkü bu da onun tevhidinin ihtiva ettiği anlamlar içerisindedir. Buna dair bize göre doğru olan söz şudur:

Kur'ân aziz ve celil olan Allah'ın kelâmı olup yaratılmamıştır. Nasıl yazılırsa ve nasıl okunursa okunsun. Nerede okunursa, semada ya da yerde bulunsun farketmez. İster levh-i mahfuzda hıfz edilsin, ister ilk mekteb çocuklarının ellerindeki tahta tabletlerde yazılı bulunsun. Taşa nakşedilsin yahut bir kâğıtta yazılı olsun. Kalbde hıfzedilsin yahut dilde telaffuz edilsin (mahluk değildir). Kim bundan başkasını söyler yahut yerde ya da semada bizim dillerimizle okuduğumuz,

mushaflarımızda yazdığımız Kur'ân'ın dışında bir Kur'ân olduğunu iddia ederse ya da bunun dışında kalbi ile bir inanç besler yahut içinde saklarsa ya da dilinde bunu söyleyip, bunu din olarak kabul ederse o kimse Allah'ı inkar eden bir kâfirdir, kanı helâldir. Allah'tan beridir, Allah da ondan uzaktır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Daha doğrusu o çok şerefli bir Kur'ân'dır. Levh-i mahfuzdadır." (Buruc, 85/21-22)

Yine Yüce Allah hak buyruğunda şöyle buyurmaktadır:

"Eğer mü'minlerden biri senden eman dilerse ona eman ver; ta ki Allah'ın kelâmını dinlesin." (Tevbe, 9/6)

Böylelikle Yüce Rabbimiz bizlere onun levh-i mahfuzda yazılı olduğunu ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in dilinden işitilmiş olduğunu haber vermektedir. Her ikisi de aynı Kur'ândır. Muhammed'den dinlenirken de levh-i mahfuzda yazılı haliyle de. Aynı şekilde o kalblerde hıfzedilmiştir, yaşlıların ve gençlerin dilleriyle de okunmaktadır.

Bizim başka bir iddiada bulunduğumuzu bizden rivayet eden yahut nakleden, ya da bizim hakkımızda bunu uyduran yahut iddiada bulunan bir kimseye Allah'ın laneti ve gazabı olsun. Lanet edenlerin, meleklerin ve bütün insanların laneti olsun. Zalimlere ileri sürecekleri mazeretlerinin fayda sağlamayacağı, onlara lanet edileceği ve kötü yurda atılacakları o günde Allah onun hiçbir

amelini, hiçbir harcamasını kabul etmesin, gizliliklerini açığa çıkartıp herkesin gözü önünde onu rezil ve rüsvay etsin.

Kıyamet gününde mü'minlerin Rablerini göreceği hususunda bizce doğru kabul edilen ve dinimizin bir gereği olarak inanıp **ehl-i sünnet ve'l-cemaatin** kabul ettiğini de gördüğümüz kanaat şudur:

Cennet ehli Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bu hususta sahih olan haberler gereğince onu göreceklerdir.

Kulların fiilleri iyilikleri ve kötülükleri hususunda ihtilafa düşülen konuda bizce doğru olan da şudur:

Bütün bunlar Allah'tandır. Onları takdir eden, tedbir eden Allah'tır. Onun iradesi olmadan hiçbir şey olmaz. Onun meşieti (dilemesi) olmadan hiçbir şey meydana gelmez. Yaratmak da, emretmek de onundur.

Bizce doğru olan görüş şudur:

İman söz ve ameldir. Artar ve eksilir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'm ashabından belli bir topluluktan gelen haberler bunu ifade ettiği gibi din ve fazilet ehli de bunu böylece kabul etmişlerdir.

Kulların Kur'ân'ı telaffuz etmelerine gelince:

Bu hususta geçmiş bir sahabiden yahut izinden gidilen bir tabiiden bildiğim bir rivayet yoktur. Bu konuda sadece sözünde şifa ve

yeterlilik bulunan kimseden gelmiş bir söz biliyorum. Allah'ın rahmeti ve rızası onun üzerine olsun. Ona tabi olmakta doğru yol ve hidayet bulunmuş olur ve bize göre onun sözü ilk imamların sözü konumundadır. Bu kişi de **Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'**dîr.

Ebu İsmail et-Tirmizî bana anlattı ve dedi ki:

Ben **Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'**i şöyle derken dinledim:

Lafziyye diye bilinen, Kur'ân'ın okunan lafızları mahluktur, diyen **Cehmiyye**dendir. Çünkü Yüce Allah:

"Ta ki Allah'ın kelâmını dinlesin." (Tevbe, 9/6) diye buyurmuştur. Peki bu kimden dinlenecektir?

İsim müsemmanın kendisi midir, yoksa başkası mıdır? hususu ile ilgili görüşe gelince; böyle bir ayırım sonradan ortaya çıkmış ahmaklıklardandır. Bu hususta uyulacak bir rivayet ve kulak kabartılacak bir imamdan gelmiş bir söz yoktur. Buna dalmak çirkin bir iştir. Bu hususta söz söylememek güzeldir. Bu hususta kişiye bilgi olarak ve söylenecek söz olarak da aziz ve celil olan Allah'ın doğrunun ta kendisi olan şu sözüne başvurmak yeter:

"Deki: "İster Allah diye (dua edip) **çağırın, ister rahman diye çağırın. Hangisi ile**

çağırırsanız çağırın. Esasen en güzel isimler onundur." (İsra, 17/110)

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"En güzel isimler Allah'ındır. O halde ona bunlarla dua edin." (Araf, 7/180)

Yüce Rabbinin ayrıca **"arşa istiva etti"** ğini

"Göklerde yerde, onların arasında ve nemli toprağın altında olanların hepsinin onun olduğunu." (Taha, 20/5-6) da bilmelidir.

Kim bundan ilerisini söylerse o kimse zarar etmiş, hüsrana uğramış olur. Sizden ey insanlar, hazır olanlar, bizden sonrakilere uzak ya da yakın olsun şunu tebliğ etsin:

Sözünü ettiğimiz hususlarda bizim din olarak benimsediğimiz husus size belirttiğimiz

şekilde yaptığımız açıklamalardır. Kim bundan farklı bir şey rivayet eder ya da bunun dışında bize bir şey izafe eder yahutta bu hususta bize başka bir söz isnad ederse o kişi yalancı, iftiracı, haddi aşan, olmadık şeyleri söyleyen birisidir. Allah'tan günah ve gazaba uğrar. Allah'ın gazabı, laneti, dünyada da, ahirette de ona olsun. Allah böyle bir kimseyi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in benzerlerini tehdit ettiği yerlere götürsün, Allah'ın peygamberinin benzerini uğratacağını haber verdiği yere yıksın.

EBU AMR ABDU'R-RAHMAN B. AMR EL-EVZAÎ'NİN İTİKADI (V. 157 H.)

(**Ebu Amr Abdu'r-Rahman b. Amr el-Evzaî**, büyük bir fakihtir. ilim ve amelde önderdi. Pek çok menkıbeleri vardır. İsmail b. Abbas dedi ki:

140 senesinde insanların şöyle dediklerini dinledim:

Bugün Evzaî ümmetin en alimidir. Abdullah el-Huraybî:

Zamanının en faziletlisidir, demiştir. el-Velid b. Müslim de şöyle demiştir:

İbadet hususunda Evzaî'den daha çok gayretli hiçbir kimse görmedim. Nevevî, Tehzib'de Abdu'r-Rahman b. Mehdi'den şöyle dediğini nakletmektedir:

Hadiste imam kişiler dört tanedir:

Evzaî, Malik, Sufyan es-Sevrî ve **Hammad b. Zeyd.**

Evzaî, İbn Nasuru'd-Din'in dediğine göre 88 yılında dünyaya gelmiş ve 157 yılında vefat etmiştir. -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- (Şezeratu'z-Zeheb, I, 241-242)

(**el-Lalekâi,** Şerhu itikadi Ehli's-Sunneti ve'l-Cemaa, II, 174)

Lalekâî dedi ki:

Bize **el-Hasen b. Osman** haber verdi dedi ki:

Bize **Ahmed b. Hamdan** haber verdi dedi ki:

Bize **Bişr b. Mûsâ** anlattı dedi ki:

Bize Muaviye b. Amr anlattı dedi ki:

Bize **Ebu İshak** anlattı dedi ki:

el-Evzaî'ye sordum. Bana şöyle dedi:

"Sen sünnet üzere sebat göster. Sünnet sahiplerinin durduğu yerlerde sen de dur. Onların dediklerini söyle. Onların hakkında konuşmadıkları konularda sen de konuşma. Senden önceki salih selefin yolunu izle. Çünkü onlara yeten sana da yeter.

Şam (Suriye) ahalisi bu bid'atten habersiz idiler. Nihayet bu bid'ati buraya getiren Iraklılardan bir kimse gelip bu bid'ati -Kur'ân'ın mahluk olduğu görüşünü- aralarına soktu. Halbuki Şam'ın fukahası ve alimleri bu görüşlerini reddedip çürütmüştü. Bununla birlikte Şam

ahalisinden birtakım kimselerin kalblerinde bu bid'at yer etti. Bu bid'ati dillerine dolamak onlara tatlı geldi ve nihayet bu hususta başkaları ihtilafa düştüğü gibi onlar da bu ihtilafa düştüler.

Eğer bu bir hayır olsaydı sizin selefleriniz dururken bu özel olarak size tahsis edilmezdi. Çünkü sahip olduğunuz bir üstünlük dolayısıyla onlar dışarıda tutularak özellikle size herhangi bir hayır verilmedi. Çünkü onlar Yüce Allah'ın kendilerini seçtiği peygamberinin ashabıdır. Peygamberini onların arasından seçip gönderdi ve onları belli niteliklerle nitelendirerek şöyle buyurdu:

"Muhammed Allah'ın Rasûlüdür. Onunla birlikte olanlar kâfirlere karşı sert ve katı, kendi aralarında merhametlidirler. Sen onları

rükû' ediciler ve secde ediciler, Allah'tan bir lütuf ve rıza isteyenler olarak görürsün." (Feth, 48/29)

EBU ABDULLAH SUFYAN B. SAİD ES-SEVRÎ (V. 161 H.)

(**Ebu Abdullah Sufyan b. Said es-Sevrî** fakihtir. ilim ve amel itibariyle çağdaşlarının başıdır. **Ahmed b. Hanbel** onun hakkında şunları söylemiştir:

"Benim kalbimde kimse Sufyan'ın önüne geçmez."

Şube, Yahya b. Maîn ve başkaları da şöyle demiştir:

"Sufyan hadiste mü'minlerin emiridir."

Yahya el-Kattan dedi ki:

Ben es-Sevrî'den daha çok hafız (hadis belleyeni) görmedim. Çağının önderleri nakledilmesi uzun sürecek övgülerle ondan söz etmiştir. Basra'da 161 h. yılında 66 yaşında vefat etmiştir. (Şezeratu'z-Zeheb, I, 250)

Lalekâî dedi ki:

Bize **Muhammed b. Abdu'r-Rahman b. el-Abbas** haber verdi dedi ki:

Bize **Ebu'l-Fadl Şuayb b. Muhammed b. er-Raciyan** anlattı dedi ki:

Bize **Ali b. Harb el-Mevsılî** -Surre men rea (Samerra)'da 275 yılında- anlattı dedi ki:

Şuayb b. Harb'i şöyle derken dinledim:

Ben **Ebu Abdullah Sufyan b. Said es-Sevrî'**ye dedim ki:

Bana sünnete uygun hallere dair bir şeyler söyle ki aziz ve celil olan Allah onunla beni faydalandırsın. Ben yüce ve mübarek olan Allah'ın huzurunda durup da o bana bu hadise dair sorup sen bunu nerden öğrendin diye sorarsa ben:

Rabbim bu hadisi bana **Sufyan es-Sevrî** nakletti ve ben onu ondan öğrendim diyeyim ve

böylelikle ben kurtulayım. Buna karşılık sorumlu sen olasın.

Sufyan dedi ki:

"Ey Şuayb, bu ağır hem de ne ağır bir istek. Yaz:

Rahman ve rahîm Allah'ın adıyla!

Kur'ân Allah'ın kelâmıdır. Mahlûk değildir. Ondan geldi, ona dönecektir. Kim bundan başka bir söz söylerse o kâfirdir.

İman, söz, amel ve niyettir. Artar ve eksilir. İtaatle artar, masiyetle eksilir. Amel olmadan sözün değeri olmaz. Söz ve amel de ancak niyet ile değer bulur. Sözün, amelin ve niyetin caiz olması ise ancak sünnete uygun olması halinde söz konusu olur."

Şuayb dedi ki:

Ona: Ey Abdullah'ın babası sünnete uygunluk ne demektir? diye sordum.

Dedi ki: "**Şeyhayni** yani **Ebu Bekir** ve **Ömer** radıyallahu anhuma'yı öne geçirmendir.

Ey Şuayb, **Osman'**ı ve **Ali'**yi kendilerinden sonra gelenlerden daha öne geçirmedikçe yazdıklarının sana faydası olmaz.

Ey Şuayb b. Harb, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in cennetlik olduklarına tanıklık ettiği hepsi de Kureyş'ten olan on kişi müstesna herhangi bir kimsenin cennetlik ya da cehennemlik olduğuna tanıklık etmeyi terketmedikçe sana yazdırdıklarımın faydası olmaz.

Ey Şuayb b. Harb, mestleri ayakkabıdan çıkarmaksızın üzerlerine mesh etmeyi, ayaklarını yıkamaktan daha uygun görmediğin sürece sana yazdırdıklarımın faydası olmaz.

Ey Şuayb b. Harb, namazda **"bismillahirrahmanirrahim"** i gizliden okumayı, açıktan okumaktan daha faziletli bir uygulama olarak görmedikçe yazdırdıklarımın sana faydası olmaz.

Ey Şuayb b. Harb, hayrıyla şerriyle, acısıyla tatlısıyla kadere ve hepsinin aziz ve celil olan Allah'tan geldiğine iman etmediğin sürece yazdırdıklarımın sana faydası olmaz.

Ey Şuayb b. Harb, Allah'a yemin ederim ki kaderiyyenin söylediklerini Allah da söylememiştir, melekler de söylememiştir, peygamberler de

söylememiştir (cennet ehli de söylememiştir), cehennem ehli de söylememiştir, onların kardeşleri olan lanetlik iblis de söylememiştir.

Aziz ve celil olan Allah şöyle buyurmuştur:

"Kendi hevâsını ilah edinmiş, bilgisine rağmen Allah'ın kendisini şaşırtmış olduğu, kulağına ve kalbine mühür vurduğu, gözü üzerine de perde gerdiği kimse hakkında ne dersin? Artık buna Allah'tan başka kim hidayet verebilir? Hiç öğüt almaz mısınız?" (Câsiye, 45/23)

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Ama Allah dilemedikçe de siz dileyemezsiniz." (İnsan, 76/29)

Melekler şöyle demişlerdir:

"Rabbimiz seni tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bir şey bilmeyiz. Gerçekten her şeyi hakkıyla bilen, hükmü sağlam ve hikmeti sonsuz olan sensin." (Bakara, 2/32)

Nuh aleyhisselâm şöyle demiştir:

"Eğer Allah sizi saptırmak isterse ben size öğüt vermek istesem bile bu öğüdüm size fayda vermez. O sizin Rabbinizdir ve nihayet ancak ona döndürüleceksiniz." (Hud, 11/34)

Şuayb aleyhisselâm şöyle demişti:

"Ona (sizin dininize) **dönmeniz bizim için olacak şey değildir. Meğer ki Rabbimiz olan Allah dileye. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır."** (Araf, 7/89)

Cennetlikler de şöyle diyecektir:

"Bizi buna ileten Allah'a hamdolsun. Allah bizi bu yola iletmeseydi kendiliğimizden bunu bulmuş olamazdık." (Araf, 7/43)

Cehennemlikler şöyle diyecektir:

"Rabbimiz, bedbahtlığımız bize galip geldi. Biz doğru yoldan sapmış bir topluluk idik." (Mu'minûn, 23/106)

Kardeşleri İblis -Allah'ın laneti üzerine olsun- de şöyle demişti:

"Rabbim beni azdırdığından dolayı..." (Hicr, 15/39)

Ey Şuayb, iyi ve günahkâr herkesin arkasında namazın doğru bir iş olduğunu, cihadın kıyamete kadar devam edeceğini, zulmetsin ya da âdil

davransın her bir yöneticinin sancağı altında sabretmeyi uygun bir iş görmediğin sürece benden yazdıklarının sana bir faydası olmaz."

Şuayb dedi ki:

Sufyan'a sordum. Ey Ebu Abdullah, bütün namazlar için mi (bunu diyorsun)?

"Hayır dedi fakat cuma namazı ile iki bayram namazı için bunu söylüyorum. Bu namazları kimin arkasında yetişirsen kıl. Bunun dışındaki diğer namazlara gelince bu hususta muhayyersin. Ancak güvendiğin ve ehl-i sünnet ve'l-cemaatten olduğunu bildiğin kimseler arkasında kıl!

Ey Şuayb b. Harb aziz ve celil olan Allah'ın huzurunda duracağın vakit sana bu hadise (sözlere) dair soru soracak olursa. Rabbim de, bu

sözleri bana **Sufyan b. Said es-Sevrî** anlattı. Sonra da beni Rabbimle baş başa bırak."

ABDULLAH B. EL-MUBAREK'İN AKÎDESİ (V. 181 H.)

(İmam, önder **Ebu Abdu'r-Rahman Abdullah b. el-Mübarek el-Hanzalî**: Hişam b. Urve ile Humeyd et-Tavil'den hadis dinlemiştir.

Ahmed b. Hanbel dedi ki: İbnu'l-Mubarek döneminde ondan daha çok ilim tahsili peşinde koşan hiçbir kimse yoktur.

Şube dedi ki: Yanımıza onun gibi birisi gelmedi.

İbn Nasuru'd-Din dedi ki: İmam, büyük ilim adamı, hafız, şeyhu'l-İslam, dünya imamlarından birisi, faydalı pek çok eserlerin sahibi, geniş

bölgelerde yolculuk yapmış birisidir. Ondan İbn Main, ibn Menî', Ahmed b. Hanbel ve başkaları hadis nakletmiştir.

Fudayl b. Iyad dedi ki: Şu beytin Rabbine yemin ederim ki, iki gözüm İbnu'l-Mubarek gibisini görmemiştir. 181 yılında ramazan ayında vefat etmiştir. (İbnu'l-imad, Şezeratu'z-Zeheb, I, 295-297)

İbnu'l-Mubarek -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- dedi ki:

"Mekke'de, Medine'de, Kufe'de, Basra'da, Mısır'da ve Horosan'da insanların sünnet ve cemaat üzere olmayı şöylece açıklamakta görüş birliği ettiklerini gördüm:

Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve rasûlü olduğuna şehadet eden,

İşi aziz ve celil olan Allah'a havale edip her şeyin, hayrın, şerrin, küfrün ve imanın Allah'ın kaza ve kaderi ile olduğunu bilen,

Aziz ve celil olan Allah'ın peygamberine sahabe olmaları için seçtiği geçmiş selefin hakkını itiraf edip kabul eden,

Ebu Bekir es-Sıddîk'i, Ömer b. el-Hattab'ı, Osman b. Affan'ı ve Ali b. Ebi Talib'i -Allah hepsinden razı olsun- öne geçiren,

Küçükleriyle büyükleriyle Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına rahmet

okuyan, onların faziletlerini söz konusu eden, aralarındaki anlaşmazlıklarda bir şey söylemeyen,

İki bayram namazını Arafat'taki namazı ve cemaatle kılınan namazları iyi yahut günahkâr olsun her imamın arkasında kılan,

Kur'ân'ı Allah'ın kelâmı ve onun indirdiği kitab olarak bilip mahlûk olduğunu söylemeyen,

İmanı söz, amel ve niyet ile birlikte sünnete uygun hareket etmek olarak bilen,

İmanın kalb ve azalar(ın ameli olup) artıp eksildiğini kabul eden,

Cihadın Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in Allah tarafından peygamber olarak gönderildiği zamandan itibaren Deccal ile savaşacak son mü'min topluluk gelene kadar

devam edeceğini, zalim bir kimsenin zulmünün (buna) zarar vermeyeceğini bilip,

Kabir azabına, münkere, nekire, havza, şefaate, mizana, cennetliklerin aziz ve celil olan Rablerini göreceklerine iman edendir.

Peygamberlerin ve rasûllerin -selam onlara- getirdiklerine iman ederiz. Bu hususta onlara karşı misaller getirmeyiz.

Ehl-i sünnetin niteliği:

Aziz ve celil olan Allah'ın kitabının gereğini; Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hadislerini ve ashab-ı kiramın -Allah hepsinden razı olsun- sözlerinin gereğini kabul etmektir. Kişisel görüşü ve kıyası terketmektir.

İşte benim eski alimlerimizin üzerinde ittifak ettiklerini gördüğüm husus budur. Allah bizlere de, sizlere de istikameti ve salihlere kavuşmayı nasib etsin.

Yine **İbnu'l-Mubarek** -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun-şöyle demiştir:

"... Bizler yahudilerin, hristiyanların sözlerini naklediyorduk ama cehmiyyenin sözlerini nakledemiyorduk."

(Muhtasaru'l-Hucce fi Beyani'l-Mehacce)

SUFYAN B. UYEYNE AKÎDESİ

(V. 198 H.)

(**Ebu Muhammed Sufyan b. Uyeyne el-Hilalî'**dir. Hilal oğullarının mevlası (azadlısı) olup Kûfelidir. Hafızdır. Mekke'de yerleşmiştir.

Şafiî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- der ki: Eğer **Malik** ve **İbn Uyeyne** olmasaydı Hicazın ilmi kaybolup giderdi.

İbn Vehb dedi ki: **İbn Uyeyne'**den daha çok tefsiri iyi bilen birisini bilmiyorum.

Ahmed b. Hanbel dedi ki: **İbn Uyeyne'**den daha çok sünnetleri bilen birisini görmedim.

Yetmiş defa haccetmiştir. **Ziyad b. Ilâka, ez-Zuhrî** ve büyük şahsiyetlerden hadis dinlemiştir. **Ameş, İbn Cureyc ve Şube'**den hadis rivayet etmiştir. Bunlar onun hocalarındandır. (Şezerât'tan nakledilen bu ifadeler aslında şöyledir:

"Ondan -hocaları olmakla birlikte- **A'meş, İbn Cüreyc ve Şu'be** rivayet etmişlerdir. **Şafiî, İbnu'l-Mubârek** ve başkaları da ondan rivayette bulunmuştur."

İbn Hacer, Tehzibu't-Tehzib, IV, 105'deki ifadeleri de şu şekildedir: Ondan **el-A'meş, İbn Cureyc, Şube, es-Sevri** ve **Mis'ar** rivayet etmişlerdir. Aynı zamanda onun hocalarıdırlar.) **Şafiî, İbnu'l-Mubârek, Ahmed** ve pek çok kimse de (ondan rivayette bulunmuştur). 198 h. yılı Receb ayının başlarında vefat etmiştir. Şezerâtu'z-Zeheb, I, 354-355)

el-Lalekâî dedi ki:

Bize **Ubeydullah b. Muhammed b. et-Tûcî** haber verdi dedi ki:

Bize **Muhammed b. İshak b. Abbad et-Temmar** anlattı dedi ki:

Bize **Abdu'l-Aziz b. Muaviye** anlattı dedi ki:

Bize **Muhammed b. Abdu'l-Cebbar es-Sulemî** anlattı dedi ki:

Bize **Bekr b. el-Ferac Ebu** Alâ anlattı dedi ki:

Ben **Sufyan b. Uyeyne'**yi şöyle derken dinledim:

Sünnet (e uygun itikad) on husustur. Her kimde bu on husus bulunursa o sünneti tamamlamış olur. (Onlardan) bir şeyler terkeden de sünneti terketmiş olur:

Kaderi kabul etmek,

Ebu Bekir ve **Ömer'**i öncelemek,

Havz, şefaat, mizan ve sıratı kabul etmek.

İman, söz ve ameldir.

Kur'ân Allah'ın kelâmıdır.

Kabir azabı ve kıyamet gününde ba's (ölümden sonra diriliş haktır);

Hiçbir müslüman hakkında da (cennet ya da cehennemlik olduğu hususunda) kat'i şehadette bulunmayınız.

Sufyan b. Uyeyne -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- (Bişr) el-Merisî'nin ta' tiI ve Kur'ân'ın mahluk olduğuna dair kanaati ihtiva eden kitabını görünce şunları söyledi:

"Bu sözler Hıristiyanların sözlerine ne kadar da benziyor."

(Bk. Şeyhu'l-İslam, Şerhu'l-Asbahâniyye, s. 65)

EBU BEKR ABDULLAH EL-HUMEYDÎ'NİN İTİKADA DAİR GÖRÜŞLERİ (V. 219 H.)

(**Hafız Ebu Bekr Abdullah b. ez-Zubeyr el-Kuraşî el-Humeydî. el-Fudayl b. lyad'**dan ve onun tabakasındaki ilim adamlarından rivayette bulunmuştur. Hüccet bir imam idi. **Ahmed b. Hanbel** dedi:

Humeydî, Şafiî ve **İbn Rahaveyh** (Rahuye)'in herbirisi birer imamdı -ya da bu anlamda bir söz- demiştir. **Humeydî, Şafiî** ile arkadaşlık etmiş, onunla dostluk yapmıştır.

İbn Nasiru'd-Din dedi ki:

Buhari ve daha başka büyük imamlar ondan hadis nakletmişlerdir. 219 yılında vefat etmiştir. (Şezeratu'z Zeheb, II, 45-46)

Bişr b. Musa dedi ki:

Bize **el-Humeydî** anlattı dedi ki:

1. Sünnet: Kişinin hayrıyla şerriyle, tatlısıyla acısıyla kadere iman etmesi, kendisine isabet eden bir şeyin isabet etmemesinin imkânsız olduğunu, isabet etmeyen bir şeyin de isabet etmesinin imkânsız olduğunu bilmesi ve bütün bunların yüce Allah'tan bir lütuf olduğunu bilmesidir.

2. İman söz ve ameldir, artar ve eksilir. Amelsiz sözün faydası olmadığı gibi niyet olmadan söz ve amelin de faydası olmaz. Sünnete

uygun olmadıkça da sözün de, niyet ile yapılan amelin de faydası yoktur.

3. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün ashabına rahmet okumak gerekir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi mağfiret eyle." (Haşr, 59/10)

Çünkü onlara mağfiret dilemekten başkası ile kimse emrolunmamıştır. Buna göre onlara söven yahut onların değerini eksilten ya da onlardan birisine karşı bu tutumu takınan bir kimse sünnet üzere hareket etmiş olmaz ve onun fey'de herhangi bir payı da bulunmaz.

Bunu bize **Malik b. Enes'**den birden fazla kişi haber vermiştir. Buna göre o şöyle demiştir:

Yüce Allah fey'i paylaştırarak şöyle buyurmuştur:

"Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi mağfiret eyle! Kalblerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma. Rabbimiz, şüphesiz ki sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin." (Haşr, 59/10)

Burada yüce Allah:

"Onlardan sonra gelenler derler ki: Rabbimiz, bizi... mağfiret eyle." (Haşr, 59/10) diye buyurmaktadır. Buna göre kim onlara bu

şekilde dua etmeyecek olursa fey'de hak sahibi olan kimselerden değildir.

4. Kur'ân Allah'ın kelâmıdır:

Sufyan'ı şöyle derken dinledim:

Kur'ân Allah'ın kelâmıdır.

Kim **"mahluktur: yaratılmıştır"** derse o bid'atçidir, biz kimsenin böyle dediğini duymadık.

5. Yine **Sufyan'**ı şöyle derken dinledim:

İman söz ve ameldir, artar ve eksilir. Kardeşi **İbrahim b. Uyeyne** ona:

Ey Ebu Muhammed sen eksilir deme, dedi, fakat o kızdı ve:

Sus ey çocuk dedi. Evet ondan geriye hiçbir şey kalmayıncaya kadar eksilir dedi.

6. Ölümden sonra ru'yeti (Allah'ın görüleceğini) kabul etmek.

7. Kur'ân'ın ve hadisin belirttiklerini kabul etmek.

"Yahudiler: 'Allah'ın eli bağlıdır' dediler. Söylediklerinden ötürü kendi elleri bağlandı..." (Maide, 5/64) ile:

Gökler ise onun sağ eli ile durulmuş olacaktır." (Zümer, 39/67) buyrukları ile bunlara benzer ifadeler taşıyan Kur'ân ve hadisteki ifadeleri kabul etmek gerekir. Biz bunlara bir şey katmayız, tefsir de etmeyiz. Kur'ân ve sünnetin belirttiği kadarı ile yetiniriz.

8. "Rahman (olan Allah) **arşın üzerine istiva etti."** (Taha, 20/5) deriz.

Bundan başka bir iddiada bulunan bir kimse sıfatları ta'til eden (muattıl) bir cehmi (yye mensubu)dir.

9. Haricilerin dedikleri gibi:

"Kim büyük bir günah işlerse kâfir olur" demeyiz.

10. Herhangi bir günah işledi diye kimsenin kâfir olduğunu söylemeyiz. Küfür ancak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in dile getirdiği şu beş esasın terki halinde söz konusudur:

"İslam beş temel üzerine bina edilmiştir. Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet getirmek, namazı kılmak,

zekatı vermek, ramazan ayı orucunu tutmak ve Beyt'i haccetmek."

Bunların üçü ile ilgili olarak kimseye:

Şehadeti getirmeyen, namaz kılmayan ve oruç tutmayan kimseye süre tanınmaz. Çünkü bunların hiçbirisi yerine getirilmesi gereken vaktinden sonraya bırakılmazlar. Kasti olarak bunları vaktinden sonraya bırakan bir kimsenin yapacağı kaza yeterli olmaz.

Zekâtı kişi ne zaman öderse borcunu ödemiş olur, fakat geciktirmek dolayısıyla günahkâr olur.

Hacca gelince, kişiye ne zaman farz olur ve onu eda etmek için yol bulabilirse hac o kimseye farzdır. Fakat aynı senede -artık onu eda etmesi

kaçınılmaz bir hal alıncaya kadar- eda etmesi gerekmez. Haccı ne zaman eda ederse onu yerine getirmiş olur, eda ettiği takdirde -zekât hususunda günahkâr olduğu gibi- haccı geciktirmekten ötürü günahkâr olmaz. Çünkü zekât yoksul müslümanların bir hakkıdır, o bu haklarını geciktirmiş olur. Bu hak onlara ulaşıncaya kadar günahkârdır. Fakat hac kendisi ile Rabbi arasında olan bir farzdır. Onu eda edecek olursa eda etmiş olur. Şayet haccedebilecek güç ve imkana sahip olduğu halde haccetmeden ölürse haccetmek için dünyaya geri döndürülmeyi isteyecektir. O'nun yakınlarının onun adına haccetmeleri icab eder. Bu işin onun adına bir eda olacağını da ümit ederiz. Tıpkı üzerinde bir borç olduğu halde ölüp, ölümünden sonra borcunun ödenmesi gibi." (Humeydî'nin Sunen'inin

sonlarında basılmış bulunan Usûlu's-Sunne, II, 546-548)

BİŞR B. EL-HARİS'İN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ (V. 227 H.)

(Rabbani önder **Ebu Nasr Bişr b. el-Haris el-Mervezî, Bişr el-Hâfî** diye bilinen zahid kimsedir. **Hammad b. Zeyd, İbrahim b. Sa'd** ve onların tabakasındaki kimselerden hadis dinlemiştir.

Hatib dedi ki: O **Ali b. Haşre'**nin amcasının oğludur. Vera ve zühd itibariyle çağdaşlarından ileri geçen kimselerdendi. Üstün aklı, çeşitli faziletleri ve güzel yaşayışı itibariyle eşsiz bir kimseydi. Çokça hadis bilen birisi idi. Ancak o hadis rivayetine kalkışmış bir kimse değildir.

Bundan da pek hoşlanmazdı. Bu maksatla kitaplarını toprağa gömmüştür. Fıkıhta **Sevri'**nin mezhebine tabi idi. Bağdat'ta 227 yılı Rebiu'l-Evvel ayında vefat etmiştir. (Şezeratu'z-Zeheb, II, 60-62)

Ebu Hafs Ömer b. Yasir el-Attar:

Bişr b. el-Harisradıyallahu anh'ın el yazısıyla olduğunu iddia ettiği bir sahife çıkartıp bunu kendilerine verdi ve şunları söyledi:

Bunu ezberleyin ve öğrenin. Böylelikle imanın esasını bellemiş olursun(uz).

Bunların ilki bir ve tek olarak ortağı olmaksızın Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet etmek, Rasûllerin ve peygamberlerin (salat ve selam onlara)

getirdiklerini ikrar ve kabul etmektir. Diliyle açığa vurduğuna, kalbiyle kesin olarak inanacak imanında hiçbir şüphe olmayacaktır.

Tevhid ehli herhangi bir kimseyi bir günah sebebiyle tekfir etmez.

Kendisi için gayb olan hususları Yüce Allah'a havale eder.

Her bir şeyin Allah'ın kaza ve kaderiyle olduğunu bilir.

Hayrın da şerrin de Allah'tan geldiğini kabul eder.

Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmetinden olup güzel işler yapan bir kimse için ümit vardır ve kazandığı herhangi bir günah

sebebiyle de onu cehennemlik görmez. Çünkü kullarını dilediği yerde koyan Allah'tır.

Yüce Allah'ın Peygamberine ashab olsun diye seçtiği selefin hakkını bilir. **Ebu Bekir es-Sıddîk'ı, Ömer el-Faruk'u, Osman b. Affan'ı** ve **Ali b. Ebi Talib'i** (Allah hepsinden razı olsun) önde bilir.

Küçükleriyle büyükleriyle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından rahmetle söz eder, onların faziletlerini anlatır. Aralarında çıkan anlaşmazlıklarda bir şey söylemez.

Cuma, iki bayram ve Arafat'taki namazları iyi ya da günahkâr her bir emirin arkasında kılar.

Yolculukta ve ikamet halinde mestler üzerine mesh eder. Yolculukta namazı kısaltır.

Cihad Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Peygamber olarak gönderildiğinden itibaren zalimin zulmünün kendilerine zarar vermediği, Deccal ile savaşacak en hayırlı topluluk gelinceye kadar devam eden bir farzdır.

Kur'ân Allah'ın kelâmı ve onun indirdiği bir kitabtır, yaratılmış değildir.

Alışveriş sünnete uygun olarak kıyamete kadar helaldir.

İman, söz ve ameldir. Artar ve eksilir.

Cenazeler üzerine kılınan namazda dört defa tekbir getirilir.

Müslümanların yöneticilerine ıslah olmaları için dua eder, kılıç kuşanarak onlara karşı çıkmaz.

Fitne halinde savaşa iştirak etmez, evinde kalırsın.

Kabir azabına, münker ve nekire iman eder. Havza, şefaate, mizana iman eder.

Muvahhidlerden bir topluluğun -Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen haberlerde belirtildiği üzere- ateşten çıkarılacaklarına da inanır.

Biz bütün bu hususlara iman ederiz ve bunlara dair birtakım örneklendirmeler göstermeyiz.

Sünnet ehlinin niteliklerinden bazıları da;

Allah'ın kitabının Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hadislerinin ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının sözlerinin gereğini

kabul etmek, mücerred görüşü ve bid'atçiliği terketmektir.

Bizler Allah'ın söz söylediğine, yarattığına şahidlik ederiz. Onun sözü de bir sözdür, yaratması da bir yaratmadır. Sözü yarattıklarından apayrıdır. Yarattıkları da onun sözünden apayrıdır. Yüce Allah'ın:

"Muhakkak İsa'nın misali Allah nezdinde Adem'in misali gibidir. Onu topraktan yarattı sonra ona 'ol' dedi. O da oluverdi." (Al-i İmran, 3/59) buyruğundaki **"ol"** buyruğu yaratılmış değildir.

Hamd hiçbir ortağı, benzeri, yardımcısı ve eşi bulunmayan, zıddı olmayan, hükmüne kimseyi ortak etmeyen Allah'a mahsustur.

Ebu Amr el-Hattab dedi ki:

Ben **Muhammed b. Yahya ez-Zuhrî'**yi vefatından sonra rüyamda gördüm. Kendisine; Allah sana nasıl muamele etti; diye sordum. O da:

Bana ve benim cenaze namazımı kılanlara mağfiret buyurdu. Benim kitaplarım âlâyı illiyyine kaldırıldı ve altın suyu ile yazıldı dedi.

Daha sonra onu bir defa daha rüyada gördüm. Ona şöyle dedim:

Seni rüyada görmüştüm. Allah sana nasıl muamele etti diye sana sordum. Sen de:

Bana mağfiret buyurdu dedin. Gerçekten sana mağfiret buyurdu mu?

O: Evet dedi.

Bu sefer: Bir de benim cenaze namazımı kılanlara da mağfiret buyurdu demiştin. Onlara da mağfiret buyurdu mu? diye sordum.

O: Evet dedi.

Ben: Kitabların da âlâyı illiyyine yükseltilip altın suyuyla yazıldı mı diye sordum.

O da: Evet dediğin gibi oldu, dedi.

ALİ B. EL-MEDİNİ'NİN (V. 234 H.) **VE SELEF TOPLULUĞUNDAN ONA YETİŞİP ONDAN NAKİLDE BULUNANLARIN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ**

(**Ebu'l-Hasen Ali b. Abdullah b. Cafer b. Necih es-Sa'di.** Sa'd oğullarının mevlasıdır. Basralıdır. Hadis hafızı olup pek çok eser telif etmiştir. **Hammad b. Zeyd, Abdu'l-Varis** ve onların tabakasındakilerinden hadis dinlemiştir.

Buhârî der ki: Ben **İbnu'l-Medinî** dışında kimsenin önünde kendimi küçük görmedim.

Ebû Dâvûd dedi ki: "İbnu'l-Medinî hadis ihtilafını Ahmed b. Hanbel'den daha iyi bilir."

Abdu'r-Rahman b. Mehdi dedi ki: **Ali İbnu'l-Medinî** Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hadislerini insanlar arasında en iyi bilen kimsedir. Özellikle de **Süfyan b. Uyeyn**e yoluyla gelen hadisleri (çok iyi bilir). 73 yaşında 234 yılı Zulkade ayında vefat etmiştir. (Şezerâtu'z-Zeheb, II, 81)

(Şerhu Usûli itikadi Ehli's-Sunneti ve'l-Cemaa, II, 185)

Lâlekâî dedi ki:

Bize **Muhammed b. Rızkullah** haber verdi dedi ki:

Bize **Ebu Muhammed Cafer b. Muhammed b. Nusayr** haber verdi dedi ki:

Bize **Ebu Muhammed Abdullah b. Gannam b. Hafs b. Gıyas en-Nehai** anlattı dedi ki:

Bize **Ebu Said Yahya b. Ahmed** anlattı dedi ki:

Ben **Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Bestam'**ı şöyle derken dinledim:

Ben **Sehl b. Muhammed'i, Ali b. Abdullah b. Cafer b. el-Medinî'**ye bunu okurken dinledim. Ona dedi ki:

Sen dedin ki:

Allah seni aziz kılsın. Tek bir hasletini dahi kabul edip söylemediği yahutta iman etmediği takdirde ehlinden sayılmayacağı kabûlu gereken sünnet şudur:

Hayrıyla şerriyle kadere iman etmek.

Daha sonra niçin ve nasıl denilmeksizin hadisleri tasdik etmek ve onlara iman etmek. Yapılacak sadece onları tasdik etmek ve onlara iman etmektir. İsterse hadisin tefsirini bilmesin ve aklı onları idrak etmesin. Çünkü buna ihtiyacı kalmamıştır ve bu hususta gerekli sağlam hükümler gelmiştir. Bunlara iman ve teslim olmak gerekir.

Zeyd b. Vehb'in, İbn Me'sud'dan naklettiği hadis gibi. O dedi ki:

Bize doğru sözlü ve doğru sözlülüğü tasdik edilen dedi ki... ve benzeri sika ravilerden nakledilmiş hadislerde olduğu gibi.

Kimseyle tartışmamalı, münazara etmemeli, cedel ilmini de öğrenmemeli.

Sünnette varid olmuş kader ve benzeri hususlar hakkında söz söylemek mekruhtur. Bu konuda söz söyleyen bir kimse sözleriyle sünneti isabet ettirse dahi tartışmayı bırakıp teslim olmadıkça ve inanılması gerekenlere iman etmedikçe ehl-i sünnetten sayılamaz.

Kur'ân Allah'ın kelâmıdır. Yaratılmış değildir. Onun yaratılmış olmadığını söylemekte gevşeklik göstermeyesin. Çünkü aziz ve celil olan Allah'ın kelâmı ondan ayrı bir şey değildir. O kelâmın hiçbir parçası yaratılmış değildir. Ona böylece

inanıp bu hususta kimseyle de tartışmayı kabul etmemelidir.

Kıyamet gününde mizana iman eder, bir sivrisinek kanadı ağırlığında olmadığı halde kul tartılacaktır. Bu hususta rivayetlerde belirtildiği gibi kulların amelleri de tartılır. Mizana iman edilir, tasdik edilir. Bunu reddedenden yüz çevrilir ve onunla tartışılmaz. Şüphesiz Allah kıyamet gününde kullarla konuşacaktır. Onları aralarında bir tercüman bulunmaksızın hesaba çekecektir. Buna da iman edilir, tasdik edilir.

Havza İman: Şüphesiz kıyamet gününde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ait bir Havz vardır. Ümmeti o Havza gelecektir. Bunun uzunluğunun misali bir aylık mesafedir. Üzerindeki kupaların sayısı semadaki yıldızlar sayısıncadır. Bu

hususta gelen rivayet ve onunla ilgili anlatılanlarda olduğu gibi. Buna da iman edilir.

Kabir Azabına İman: Şüphesiz ümmet kabirlerinde sorgulanır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e dair onlara soru sorulur. Kişiye münker ve nekir Yüce Allah'ın dilediği ve murad ettiği şekilde gelir. Buna da iman ve tasdik edilir.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Şefaatine İman:

Ateşte yanıp kömüre dönüştükten sonra birtakım kimselerin cehennem ateşinden çıkartılarak cennet kapısındaki bir nehre götürülmesinin emredileceğine (iman edilir). Nitekim bu hususta gelen rivayette de böylece belirtilmiştir. Bu da Allah'ın dilediği gibi olacaktır. Biz buna iman eder ve bunu tasdik ederiz.

Mesih Deccal'in gözleri arasında **"kâfir"** yazıldığına iman etmek. Çünkü bu hususta varid olmuş hadislerde böyle belirtilmektedir gerekir. Bunun olacağına iman edilir.

Meryem oğlu İsa'nın inip Lüd kapısı denilen yerde onu öldüreceğine de iman edilir.

İman, sünnette doğruyu isabet etmek ve niyet üzere söz ve ameldir.

İman artar ve eksilir. Mü'minler arasında imanı en mükemmel kişi ahlâkı itibariyle en güzelleridir.

Namazın terki küfürdür. Terki küfür olan namaz dışında hiçbir amel yoktur. Onu terkeden bir kimse kafirdir ve öldürülmesi helaldir.

Bu ümmetin en hayırlısı Peygamberinden sonra **Ebu Bekir es-Sıddîk**, sonra **Ömer,** sonra **Osman b. Affan'**dır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının aralarında bu hususta bir ihtilaf sözkonusu olmaksızın bu üçünü öne geçirdikleri gibi biz de onları öne geçiririz.

Bu üçünden sonra **Ömer** radıyallahu anh'den sonraki halifeyi belirlemek üzere tesbit ettiği beş kişilik şura üyeleri gelir. Bunlar **Ali, Talha, Zubeyr, Abdu'r-Rahman b. Avf** ve **Sad b. Malik'**tir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının yaptığı gibi bunların hepsi de hilafete uygundu ve hepsi de birer imamdı.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından sonra insanların en faziletlileri onun

çağdaşı olan ve aralarında Peygamber olarak gönderildiği kimselerdir.

Kimisi onunla bir sene, bir ay yahutta bir an sohbet etmiş yahut onu görmüş ya da ona bir heyet ferdi olarak gitmiştir. İşte bütün bunlar onun ashabından sayılırlar, herkesin onunla sohbet ettiği kadarıyla sahabilikten bir payı vardır. Ona sahabilikte en alt mertebede olan bir kimse onu görmeyenlerden daha faziletlidir. İsterse Allah'ın huzuruna her türlü ameli yapmış olarak varmış olsunlar. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile sohbet edip gözleriyle onu gören, ona iman eden, bir an dahi ona sahabilik eden bir kimse bu sahabiliği sayesinde her türlü hayırlı amelleri işlemiş olsalar dahi bütün tabiinden daha faziletlidir.

İyi ya da kötü imamlara ve mü'minlerin emirlerine ve insanların icmaı ve rızası ile halifelik makamına geçenlere dinleyip, itaat etmelidir.

Allah'a ve ahiret gününe iman eden herhangi bir kimsenin iyi ya da kötü başında bir imam bulunmaksızın bir gece dahi geçirmesi helal değildir. İşte onların başındaki imam mü'minlerin emiridir.

Emirlerle gazaya çıkmak -iyi ya da kötü olsunlar- kıyamete kadar geçerlidir, terkedilmez.

Feyleri paylaştırmak ve hadleri uygulamak, sözleri dinlenen imamların hakkıdır. Bu hususta kimsenin onlara dil uzatması ya da onlarla anlaşmazlık ve çekişmeye kalkışması hakkı yoktur. Bunlara zekatları ödemek caizdir ve yerini bulur. Zekatını onlara ödeyen kimse borcundan

kurtulmuş ve görevini yerine getirmiş olur. Bu imam iyi ya da kötü olsun farketmez.

Böyle bir imamın ve onun görevlendirdiği kimsenin arkasında cuma namazı caizdir ve kılınmış olur. İki rekat olarak kılınır. Buna rağmen o namazı iade eden bir kimse bid'atçidir. İmanı terketmiş, muhalefet etmiş bir kimse olur. Böyle bir kimsenin eğer cumanın iyileriyle kötüleriyle imamlar arkasında kılınabileceği görüşünde değilse cumanın faziletinden hiçbir payı yoktur. Sünnet bunların arkasında namaz kılmaları ve bundan dolayı kalblerinde herhangi bir rahatsızlık duymamalarıdır.

İnsanların etrafında toplanıp isteyerek ya da galebe çaldığı için halifeliğini kabul ettikleri müslüman imamlardan herhangi birisine karşı

çıkan bir kimse bu imama karşı itaati bölmüş, ayrılık çıkarmış, bu hususta Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelmiş rivayetlere muhalefet etmiş olur. Eğer bu imama karşı çıkan bir kimse ölürse cahiliye ölümüyle ölür.

Sultan ile çarpışmak ve ona karşı çıkmak hiçbir kimseye helal değildir. Böyle bir iş yapan bir kimse bid'atçidir. Sünnet üzere değildir.

Hariciler ve hırsızlar bir kimsenin canına, malına ya da candan daha aşağı zarar verecek şekilde kastetmeleri halinde kendisini ve malını korumak kastı ile bulunduğu yerde kendisini koruyabilmek için onlarla çarpışması helaldir.

Fakat ondan ayrılıp gider ve onu terkederlerse arkalarına takılıp onları takip etme hakkı yoktur. Onlardan kurtulmuşken izlerinden

gitmez. Çünkü böyle bir iş imamlara ait bir haktır. O sadece kendi nefsini ve ikamet ettiği yeri savunur. Bu savunma esnasında da kimseyi öldürmemeyi niyet eder. Fakat kendisini çarpışma esnasında savunurken birisini öldürecek olursa Allah o öldürülmüş olan kimseyi uzaklaştırmış olur. Şayet bu durumda kendisini ve malını savunurken öldürülürse -ilgili rivayette belirtildiği üzere- onun şehit olacağını ümit ederiz.

Bu husustaki bütün rivayetler onunla (yol kesici ve hırsızla) çarpışmayı emretmiş, fakat onun öldürüleceğine dair bir rivayet gelmemiştir.

Böyle birisine haddi kendisi uygulamaz. Aksine bunu Allah'ın başına emir tayin ettiği kimseye teslim eder. Onun hakkında hüküm verecek olan odur.

Kıble ehlinden herhangi bir kimse hakkında işlediği bir amel dolayısıyla cennetlik ya da cehennemlik olduğuna dair şehadette bulunmaz. Bizler salih amel işleyen hakkında ümitvar olmakla birlikte günahkar ve kötü kimse için de korkarız. Bununla beraber onun için Allah'ın rahmetinden de ümitvarız.

Cehennemi gerektiren bir günah ile Allah'ın huzuruna o günahtan tevbe etmiş ve onun üzerinde ısrar etmeksizin kavuşan kimsenin Allah da tevbesini kabul eder. Çünkü o kullarının tevbesini kabul eder ve günahları affeder.

İşlediği günahın cezası kendisine verilmiş olduğu halde Allah'ın huzuruna giden kimse için uygulanan bu ceza o günahının keffaretidir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den geldiği gibi.

Cezalandırılması gereken herhangi bir günahı işleyip tevbe etmeksizin ve ısrar etmiş olarak Allah'ın huzuruna giden kimsenin işi Allah'a kalmıştır. Dilerse onu azablandırır, dilerse ona mağfiret buyurur.

Allah'ın huzuruna şirk koşmuş olarak varan bir kimseyi Allah azablandırır ve ona mağfiret buyurmaz.

Muhsan olduğu halde, zina eden bir kimsenin zina ettiğini itiraf eder ya da onun bu işi yaptığına dair delil ortaya konulursa recm ile cezalandırılır. Çünkü hem Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem recmetmiştir, hem de ondan sonra raşid halifeler recmetmiştir.

Yaptığı bir iş dolayısıyla Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından herhangi bir kimsenin değerini eksilten ya da ona buğzeden yahut onun kötülüklerini sözkonusu eden bir kimse bid'atçi bir kimsedir; ta ki onların hepsinden rahmetle söz edinceye ve onların hepsine karşı kalbinde en ufak bir kötü duygu kalmayıncaya kadar.

Nifak (münafıklık) küfrün kendisidir. Bu da içten içe ve gizlilikte aziz ve celil olan Allah'ı inkar edip, ondan başkasına ibadet etmekle birlikte dışa iman ettiğini göstermektir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in dönemindeki münafıklar gibi. O da onların zahir hallerini kabul etmişti. Fakat (bunlardan) kim kâfir olduğunu açığa çıkartacak olursa öldürülür.

Aşağıda zikredeceğimiz hadisler (ve benzerleri) amelin vebalinin ağırlığını anlatmak içindir. Biz bunları geldikleri gibi rivayet eder ve tefsir etmeyiz:

"Üç husus vardır ki kimde bulunurlarsa o kimse münafıktır."

(Buhârî, 33; Müslim, 59 **"Münafıkın alameti üçtür..."** lafzıyla. Kaydedilen lafzı da Ebu Ya'la, Müsned, 4098'de rivayet etmiştir. Diğer şahitleriyle birlikte hasen bir hadistir.)

"Benden sonra "biriniz diğerinizin boynunu vuran kafirler olarak gerisin geri dönmeyiniz."

(Buhârî, 121; Müslim, 65 ve başkaları)

"İki müslüman kılıçlarıyla karşılaşacak olurlarsa katil de, maktul de cehennemdedir."

(Buhârî, 31; Müslim, 2888 ve başkaları)

"Müslümana sövmek fasıklık, onunla çarpışmak küfürdür."

(Buhârî, 48; Müslim, 116 ve başkaları)

"Kim kardeşine: Ey kâfir derse ikisinden birisi ona maruz kalır."

(Buhârî, 6103;Müslim, 111 ve başkaları)

"Bir nesebten -ihtimal zayıf olsa bile- olmadığını iddia etmek Allah'ı (nimetini) **bir inkardır."**

(Hasen bir hadistir. Ahmed, II, 215; İbn Mace, 2744 ve başkaları rivayet etmiştir. Bk. Sahihu'l-Cami, 4485)

Ve buna benzer zikrettiğimiz ve etmediğimiz bu hadislerdeki sahih ve hıfzedilip bellenmiş ifadeler teslimiyet ile kabul edilir. Tefsiri bilinmese hakkında konuşulmaz, tartışılmaz. Bu konuda bize ulaşmadık bilgi olmadıkça söz söylenilmez. Bizler hadisleri ancak geldikleri şekilde tefsir ederiz ve onları reddetmeye kalkışmayız.

Cennet ve cehennem Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen rivayetlerde de belirtildiği gibi yaratılmışlardır:

"Ben cennete girdim, orada bir köşk gördüm" (Buhârî, 5226; Müslim, 2394 ve

başkaları) **"ve kevseri gördüm"** (Buhârî, 4964 ve başkaları) ve

"cennette muttali oldum. Onun ahalisinin çoğunluğu şöyle idi. Ateşe de muttali oldum, oranın ahalisinin çoğunun da şöyle olduğunu gördüm." (Buhârî, 3241, 5198 ve başkaları)

Onların henüz yaratılmadıklarını iddia eden bir kimse bu rivayetleri yalanlamış olur. Hatta ben böyle bir kimsenin cennet ve cehenneme iman ettiğini sanmıyorum.

Ayrıca:

"şehidlerin ruhları cennette dolaşmaktadır", buyruğu ve bu şekilde gelen bütün hadislere biz iman ederiz. (Müslim, 1887 ve başkaları)

Kıble ehlinden olup muvahhid ve namaz kılan birisi olarak ölen bir kimsenin biz de cenaze namazını kılarız. Onun için mağfiret dileriz. Ona mağfiret dilenmesini engellemeyiz. Küçük ya da büyük bir günahı sebebiyle üzerinde namaz kılmayı terketmeyiz. İşi de aziz ve celil olan Allah'a kalmıştır.

Bir adamın **Ebu Hureyre'**yi sevdiğini, ona rahmet okuduğunu görecek olursan o kimsenin hayrını ümit edebilirsin ve bil ki o bid'atlerden uzaktır.

Birisinin **Ömer b. Abdu'l-Aziz'**i sevdiğini onun iyiliklerini söz konusu edip onları yaymaya çalıştığını görürsen bil ki bunun arkasında Allah'ın izniyle bir hayır gelir.

Bir kimsenin Basra ehlinden **Eyyub es-Sahtiyani, İbn Avn, Yunus ve et-Teymi'**ye itimat ettiğini, onları sevdiğini, onlardan çokça söz ettiğini, onlara uyduğunu görürsen o kimseden hayır bekleyebilirsin.

Bundan sonra **Hammad b. Seleme, Muaz b. Muaz** ve **Vehb b. Cerir** gibi kimseler ise bid'at ehlinin mihnetidirler.

Küfe ehlinden bir kimsenin **Talha b. Musarrif'e, İbn Ebcer'e, İbn Hayyan et-Teymi'ye, Malik b. Miğvel'e, Süfyan b. Said es-Sevri'ye ve Zaide**'ye güvendiğini görürsen (ondan da hayır ümit edebilirsin).

Onlardan sonra gelen **Abdullah b. İdris, Muhammed b. Ubeyd, İbn Ebi Utbe ve el-**

Muharibi'ye (itimad ediyorsa ondan da hayır ümit edebilirsin.)

Bir adamın **Ebu Hanife'**yi, onun re'yini ve onun kıyasını sevdiğini görürsen o kimseden yana kendini rahat hissetme. Onun mezhebini izleyip, onun hakkında aşırıya giderek onu imam edinenlere karşı da böyle ol.

FAKİH EBU SEVR İBRAHİM B. HALİD EL-KELBÎ'NİN İTİKADA DAİR GÖRÜŞLERİ (V. 240 H.)

Ebu Sevr İbrahim b. Halid el-Kelbî el-Bağdadî. Fakih bir kimsedir. Önder şahsiyetlerden birisidir. **İbn Uyeyne** ve başkalarından fıkıh öğrenmiş ve hadis dinlemiştir. İlimde oldukça ileri bir dereceye ulaşmıştır. Kimseyi taklid etmemiştir.

Ahmed b. Hanbel dedi ki: Ben elli seneden beri onu sünnete bağlı birisi olarak biliyorum. Bana göre o **Sufyan es-Sevrî** gibi salah sahibi birisidir.

İbnu'l-Ehdel dedi ki: Eserler tasnif etmiştir. Tasnif ettiği eserlerde hadis ve fıkıh bir aradadır. Önce re'y mezhebinin metodunu takip etti. Nihayet **Şafiî** Irak'a gelip onunla arkadaşlık edince ona tabi oldu ama kimsenin de mukallidi değildir. 240 yılında vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. (Şezeratu'z-Zeheb, II, 93)

(Şerhu Usuli İtikadı Ehli's-Sünneti ve'l-Cemaa, II, 193)

el-Lâlekâî dedi ki:

Bize **Muhammed b. Rızkullah** haber verdi dedi ki:

Bize **Ahmed b. Hamdan** haber verdi dedi ki:

Bize **Ebu'l-Hasen İdris b. Abdu'l-Kerim** anlattı dedi ki:

Horasanlılardan bir kişi **Ebu Sevr İbrahim b. Halid'**e yazdığı bir mektupta imanın mahiyeti nedir, artar mı eksilir mi, söz müdür yoksa hem söz hem amel midir, yoksa söz, tasdik ve amel midir? diye sordu.

Ona şu cevabı verdi:

İman kalb ile tasdik, dil ile ikrar, organlarla amel etmektir.

Ona kaderiyye kimlerdir? diye sordu.

Şöyle dedi:

Kaderiyye, Allah kulların fiillerini yaratmamıştır. Allah kullara masiyet işlemeyi takdir etmediği gibi onları yaratmamıştır, diyen kimselerdir. İşte bunlar kaderiyyedir. Arkalarında namaz kılınmaz. Hastalarının ziyaretine gidilmez. Cenazelerine iştirak edilmez. Bu görüşten dolayı tevbe etmeleri istenir. Tevbe ederlerse mesele yok, aksi takdinde boyunları vurulur.

Kur'ân mahlûktur diyen kimselerin arkasında namazı sordum.

Böyle bir kimse bu sözüyle kâfir olur. Arkasında namaz kılınmaz. Çünkü Kur'ân Yüce Allah'ın kelâmıdır. İlim ehli arasında bu hususta hiçbir görüş ayrılığı yoktur.

Allah'ın kelâmı yaratılmıştır diyen bir kimse kâfir olur ve Allah'ın zatında daha önce olmayan bir şey sonradan olmuş diye iddia etmiş olur.

Tevhid ehlinden herhangi bir kimse ebedi olarak cehennemde kalacak mıdır? diye sordum.

Bizim benimsediğimiz şu ki; bizler hiçbir muvahhid ebediyyen cehennemde kalmaz deriz.

MUHAMMED B. YAHYA EZ-ZUHLÎ'NİN İTİKADÎ GÖRÜŞLERİ (V. 258 H.)

(**Muhammed b. Yahya b. Abdullah b. Halid b. Haris Ebu Abdullah ez-Zuhlî,** Neysaburludur. Önder ve güvenilir imamlardan birisidir. **Abdu'r-Rahman** ve onun akranı olan kimselerden hadis dinlemiştir. Çokça ilim

yolculuğu yapmıştır. Pek çok eser tasnif etmiştir, **İmam Ahmed** onu sever ve tazim ederdi.

Ebu Hatim dedi ki: Çağdaşlarının imamı idi.

Ebu Bekr b. Ebî Dâvûd dedi ki: O hadiste emiru'l-mü'minindir. 258 yılında vefat etmiştir. (Şezerâtu'z-Zeheb, II, 138)

Ebu Amr Ahmed b. Muhammed b. Hafs el-Habrî dedi ki:

Muhammed b. Yahya ez-Zuhlî bize şunları yazdırdı:

Bize göre sünnet şudur:

İman söz ve ameldir, artar ve eksilir. Antlaşmada (kâlû belâ'da) verilen söz de budur. Biz ilim ehlini bu kanaatte bulduk.

Kader, hayrıyla şerriyle aziz ve celil olan Allah'tandır. Kıyamete kadar olacak şeyleri yazdıktan sonra kalemin mürekkebi kurumuştur. Aziz ve celil olan Allah kulların neler işleyeceklerini ve nereye doğru gideceklerini bilmiştir.

Onlara emirler vermiş, yasaklar koymuştur. Yüce Allah'ın emrine bağlanıp, ona itaat edip, onu üstün tutan, Allah'ın tevfiki ile bunu yapar. Yüce ve mübarek olan Allah'ın emrini terkedip, onun masiyetlerini işleyen bir kimseyi de Allah yardımsız bırakır.

İstitaatin (bir fiili işleyebilme gücünün) fiili organlarıyla işlemeden önce kendisine ait olduğunu, dilerse o işi yapacağını, dilemezse yapmayacağını iddia eden bir kimse kaderi yalanlamış, aziz ve celil olan Allah'ın kitabının

nassını reddetmiş, Yüce Allah'ın dilemediklerini yapabileceğini iddia etmiş olur. Bizler ise böyle bir görüşten uzak olduğumuzu Allah'a bildiririz. Fakat şunu söylüyoruz:

İstitaat (fiili işleyebilme gücü) kulda fiil ile birlikte bulunur. İyilik ya da kötülük türünden azalarıyla herhangi bir iş işleyecek olursa bizler onun yaptığı o işe güç yetirebildiğini biliriz. O işi yapmadan önce ise bizler bilemeyiz. Belki o bir iş yapmak ister fakat onun isteği ile işin gerçekleşmesi arasına bir engel konulur. Yüce Allah da kulların amellerini tekvin etme (var edip yaratma)yi murad eder. Bizim bu anlattıklarımızın dışında bir iddiada bulunan bir kimse aziz ve celil olan Allah'ı acizlikle nitelendirmiş olur, her iki dünyada da helak olur.

Kur'ân-ı Kerim aziz ve celil olan Allah'ın kelâmıdır. O bütün yönleriyle yaratılmamıştır. Bütün yönleriyle onun kelâmıdır. Onun yaratılmış hiçbir kısmı yoktur. Allah'ın kelâmının yaratılmış olduğunu iddia eden bir kimse Yüce Allah'ın zatında yaratılmış bir şeyler olduğunu iddia etmiş olur, Yüce Allah ise bundan münezzehtir. Yüce Allah kitabının muhkem bir buyruğunda:

"Haberiniz olsun yaratmak da, emretmek de yalnız onundur." (Araf, 7/54) diye buyurmaktadır.

Bununla Yüce Allah yaratmanın emirden ayrı olduğunu bildirmektedir. O verdiği emir ile mahlukatı yaratmış, eşyayı var etmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Bir şeyi dilediğimiz zaman sözümüz ona sadece: 'Ol' dememizden ibarettir. O da derhal oluverir." (Nahl, 16/40)

Mahlukatını kendisiyle var ettiği **"ol"** buyruğunun yaratılmış olduğunu söyleyen bir kimse kâfir olur. Bir şey söylemeyip ben ne yaratılmıştır derim, ne de yaratılmamıştır derim diyen bir kimsenin durumu da tıpkı Kur'ân mahluktur iddiasında bulunan gibidir.

Lafız hakkında görüş belirten bir kimse bir bid'at ortaya atmış olur. Çünkü o daha önce selefin söz söylemediği bir konuda bir söz uydurup söylemiştir. Bunu ancak çağdaşlarımızdan bir adam ileri sürmüştür. Bu kişi hadis hırsızlığı yapardı. Ona **el-Kerâbisî** adı verilirdi. Onun sözlerini bizim imamımız **Ebu**

Abdullah Ahmed b. Hanbel nakletmiş, onun bid'atçi olduğunu belirterek oldukça ileri derecede ona karşı çıkmış, onun önemsenmemesini ve ondan uzak kalınmasını emretmiş, onunla oturup kalkmayı yasaklamıştır. Bu kişi sonunda kendisini helake sürüklemiş, hüsrana uğramış ve ilahi yardımdan mahrum kalmış olarak öldü.

Bizler de Yüce Allah'ın tevfikiyle bize başarı vermesini, hidayetiyle bizi doğru yola iletmesini dileriz. Şüphesiz ki o dilediğini sırat-ı mustakîme iletir. Kişi lafız hakkında konuştu mu bu sefer bu konuda söz dallanır, budaklanır ve ondan maksadın ne olduğu anlaşılmaz. Böyle bir kimsenin fitneye düşeceğinden korkulur. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

"Kur'ân hususunda şüpheli tartışmalara girişmeyiniz. Çünkü onun hakkında tartışmak küfürdür." (Hasen bir hadistir. Ahmed, IV, 170 ve başkaları rivayet etmişlerdir.)

Abdullah b. Amr dedi ki:

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir topluluğun Kur'ân hakkında çekiştiklerini işitti. Şöyle buyurdu:

"Sizden öncekiler de bu sebeple helak oldular. Onlar kitabın bir kısmını diğeriyle vuruşturdular. Sizler onun bir kısmını diğer bir kısmı ile yalanlamayınız. Bildiklerinizi söyleyiniz, bilmediklerinizi de bilenine havale ediniz." (Hasen bir hadistir. Ahmed, II, 195-196; İbn Mace, 85 ve başkaları rivayet etmiştir.)

Aişe radıyallahu anha dedi ki:

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Yüce Allah'ın:

"Ama kalplerinde eğrilik bulunanlar sırf fitne aramak ve onu tevil etmeye kalkışmak için onun müteşabih olanına uyarlar." (Al-i İmran, 3/7) buyruğunu okuyarak bunlar Allah'ın kastettiği kimselerdir, onlardan sakınınız diye buyurdu. (Buhârî, 4547; Müslim, 2665; Ahmed, VI, 48 lafız ona aittir.)

İbn Abbas radıyallahu anh dedi ki:

"Halbuki onun tevilini Allah'tan başkası bilmez." (Al-i İmran, 3/7)

İlimde derinleşmiş olanlar ise biz ona iman ettik derler.

İbn Abbas radıyallahu anh dedi ki:

Kur'ân'ın bir kısmını diğer bir kısmıyla vuruşturmayınız. Çünkü böyle bir şey kalplerinize şüphenin yerleşmesine sebep olur.

Ebu Musa dedi ki:

Kim bir bilgi biliyorsa onu insanlara öğretsin. Bilmediği bir şeyi söylemekten de sakınsın. O vakit kendisini zora koşmuş olanlardan olur ve dinde zorlukla karşılaşır.

Buna benzer, bunlara katılacak ilim ehlinin geçmiş olanlarının söz konusu ettiği daha birçok mesele vardır. Bunlara dalmak ve bunlar hakkında çekişmekten uzak durmak gerekir. Bizden önce herhangi bir imamın ele almadığı ve kendisine dalmadığı, içinden çıkılması zor ve bilgi sahibi

olmadığı herhangi bir hususta konuşmamak icab eder. Çünkü bizden öncekiler tenzili (Kur'ân'ı) ve te'vili (onun yorumunu) bizden iyi biliyorlardı. Biz bunu onlardan öğrendik, biz buna inanırız. Allah bizleri de, sizleri de saptırıcı fitnelerden korusun.

Yönetici imamlara itaat eder, onları dinleriz. Bununla birlikte Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının tümünü severiz. Gizlide ve açıkta cemaate samimiyetle öğüt vermekle birlikte itaatin dışına çıkmayı uygun görmeyiz.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından öne geçenler **Ebu Bekir es-Sıddîk, Ömer b. el-Hattab,** sonra **Osman b. Affan** ve sonra **Ali b. Ebi Talib'**dir. Allah hepsinden razı olsun.

Herhangi bir günah sebebiyle kıble ehlinden hiçbir kimseyi tekfir etmeyiz. Onlar hakkında müşriktirler diye tanıklık etmeyiz. Ancak **Cehm'**in ve onun taraftarlarının söyledikleri bundan müstesnadır.

Bizim için gayb olan hususları Allah'a havale ederiz. Bizler günahları sebebiyle artık müslüman olmakla kazanılan himayelerinin kalktığını söylemeyiz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmetinden olup iyilik yapan kimseler için ümit besleriz, kötü olanları için korkarız. Günahlarına mağfiret dileriz. Onların açığa vurdukları hallerini kabul eder, gizli hallerini Yüce Allah'a havale ederiz. Onların iyi olanlarını herhangi bir iyiliği sebebiyle cennete girecektir ya da bir günahı sebebiyle cehennemliktir demeyiz.

Bu konuda şanı yüce Allah kıyamet gününde aralarında hüküm verecektir. O hüküm verenlerin en sağlam hüküm verenleridir.

Cihad Allah'ın Peygamberini gönderdiği günden itibaren devam edip duracaktır. Zalimin zulmünün ona zararı olmadığı gibi adalet sahibinin adaletinin de ona faydası olmaz. Kıyametin kopacağı vakte kadar bu böyledir.

Hayrıyla şerriyle kulların bütün fiilleri yaratılmıştır. Levh-i mahfuzda satır satır yazılmıştır. Bunların yazılmadıklarını iddia eden bir kimse kâfir olur. Çünkü Allah'ın Kitabındaki nassı reddetmiş olur.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kıyamet gününden önce helak etmeyeceğimiz yahut oldukça ağır bir azab ile azablandırmayacağımız hiçbir ülke yoktur. Bu o Kitabta (Levh-i mahfuzda) **yazılıdır."** (İsra, 17/58)

Birisi böyle (yazılmamıştır) dedi mi Allah'ın kitabındaki nassı reddetmiş ve kâfir olmuş olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Hayır, o çok şerefli (Mecid) **bir Kur'ân'dır, Levh-i mahfuzdadır."** (Buruc, 85/21-22)

Bunun bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

"Küçük büyük her şey satır satır yazılıdır." (Kamer, 54/53)

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"... dostlarınıza bir iyilik yapmanız müstesna, Bu kitabta yazılmıştır." (Ahzab, 33/6)

Namazın terkedilmesi bir küfürdür. Çünkü bu hususta Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den belli bir yolla hadis rivayet edilmiştir. Buna göre kişiyle küfür arasında sadece namazı terketmek vardır. (Müslim, 82 ve başkaları rivayet etmiştir.)

Hadislerin ihtiva ettiği anlam budur, ama lafızları farklı farklıdır.

On (aşere-i mübeşşere) kişi -Yüce Allah onlardan razı olsun- cennettedir. Biz onların cennette olduklarına şahitlik ederiz. Çünkü bu

hususta Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet edilmiş hadis vardır.

Muhsan olarak hamile kalmak ya da itiraf etmek suretiyle zina ettiği tesbit edilen kimselerin recmedilmeleri, yerine getirilmesi gereken bir haktır. Çünkü bu uygulama hem Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den hem de ondan sonraki halifelerden -radıyallahu anhum- sahih olarak nakledilmiştir.

Cennet ve cehennem yaratılmışlardır. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Nefsim elinde olana yemin ederim ki ben namaz kılarken cennet ve cehennem bana bu duvarın eni boyunca gösterildi. Hayır ve

şerde bugün gibisini görmedim." (Buhârî, h. 7089)

Yine şöyle buyurmuştur:

"Cennete girdim. Bir de baktım ki orada inciden çadırlar vardır. Toprağının da misk olduğunu gördüm." (Buhârî, h. 3342; Müslim, 163 ve başkaları rivayet etmiştir.)

Yine Allah Rasûlü buyurdu ki:

"Ben cennette iken orada bir köşk gördüm. Bu köşk kimindir diye sordum. Ömer'indir denildi." (Buhârî, h. 5226; Müslim, h. 2394 ve başkaları rivayet etmiştir.)

Yine buyurdu ki:

"Ben cehennemi gördüm. Bir de ne göreyim! Orada Du'du' oğullarına mensub olan

o kişi de var." (Hasen bir hadistir. Ahmed, II, 159, 188'de ve başkaları rivayet etmiştir.)

Yine buyurdu ki:

"Ben cehennem ateşini gördüm. Orada kedi sahibi olan bir kadın vardı..." (Hasen bir hadistir. Ahmed, II, 159, 188'de ve başkaları rivayet etmiştir.)

Yine buyurdu ki:

"Cennet Rabbim dedi. Niye bana sadece zayıf insanlar ve yoksul kimseler girecek? Cehennem de dedi ki: Ben zorbalar ve mütekebbirlerle üstün kılındım. Aziz ve celil olan Allah da şöyle buyurdu: İkiniz de benim yarattıklarımdan birer yaratıksınız." (Müslim, 2846 ve başkaları)

Kim her ikisinin de yaratılmamış olduğunu yahutta yaratılmış olduklarını fakat diğer mahlukatın yok olduğu gibi yok olacaklarını iddia ederse hiç şüphesiz böyle bir iddiada bulunan bir kimse yalan söylemiş ve dini inkâr etmiştir.

Yüce Allah âhirette gözlerle görülecektir. Cennet ehli onu göreceklerdir. Onların dışındaki diğer Adem oğulları ise görmeyecektir.

Bu hususta delil Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den nakledilmiş birtakım hadislerdir.

"Ona: Ey Allah'ın Rasûlü kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz? diye soruldu..." (Buhârî, h. 806; Müslim, h. 182)

Rasûlullah saılallahu aleyhi ve sellem'm ashabından olan bazı kimselerden ve onlardan sonra gelen tabiinden Yüce Allah'ın:

"O günde yüzler var ki apaydınlıktır. Rablerine bakacaklardır." (Kıyame, 75/22-23) buyruğunu, maksat Yüce Allah'ın kerim vechine bakmaktır, diye açıkladıkları nakledilmiştir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den de şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Aranızdan kıyamet gününde Allah'ın, kendisi ile arada bir tercüman olmaksızın konuşmayacağı hiçbir kimse yoktur." (Buhârî, h. 6539; Müslim, h. 1016 ve başkaları rivayet etmiştir.)

Bununla -aralarında cezalandırılması gereken kimseler bulunsa dahi- tevhid ehlini kastetmiştir. Çünkü nihayette onlar da cezalarını çektikten sonra cennete gideceklerdir. Yüce Allah da affedicidir, kerimdir. Dilediği kimseleri affeder, dilediğini de azablandırır.

"Aziz ve celil olan Allah'ın, bir eksiğiyle yüz ismi vardır. Çünkü o tektir, teki sever. Bunları ezberleyip, belleyen bir kimse cennete girer." (Buhârî, h. 2736; Müslim, h. 2677 ve başkaları rivayet etmiştir.)

Bu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet edilmektedir. Yüce Allah da aziz Kitabının muhkem buyruğunda şöyle buyurmaktadır:

"En güzel isimler Allah'ındır. O halde ona bunlarla dua edin. Onun isimlerinde eğriliğe

sapanları terkedin. Onlar yapmakta olduklarının cezasını göreceklerdir." (A'raf, 7/180)

Kim bu hususlara iman eder ve bunları tasdik ederse kurtuluşa erer ve Yüce Allah'ın emrine bağlanmış olur. Her kim de herhangi bir te'vil yahutta bunları çürütmek uğrunda bir delil getirmek suretiyle bunları yalanlayacak olursa sapıtmış, haktan uzaklaşmış, dünya ve âhirette helak olmuş olur. Samimi bir tevbe ile tevbe etmesi hali müstesna. Yüce Allah da onun kalbinin bu hevâlardan uzaklaşıp, hakka dönmüş olduğunu elbetteki bilir. Başarı Allah'tandır.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den Yüce Rabbimizin kıyamet gününde görüleceğine

dair rivayet edilen bu hadislere de iman etmek gerekir.

Kadere, şefaate, kabir azabına, Havza, Mizana, recmin hak olduğuna, nüzule (Allah'ın dünya semasına indiğine), hesaba, cennete-cehenneme ve buna benzer hadislere de inanılır ve bunlar tasdik edilir. Kulların bunlara iman etmeleri icab eder.

Cafer b. Muhammed'den, o babasından, o dedesinden, o **Ali b. Ebi Talib** radıyallahu anh'dan rivayet ettiğine göre sabahı etti mi şöyle derdi:

Geceyi giderip gündüzü -biz afiyette olduğumuz halde- getiren Allah'a hamdolsun.

Yeni bir yaratmaya merhaba!

Her ikinize de, ikinizin nihayetine, iki yazıcıya, iki koruyucuya merhaba!

Bu günümün başında Allah'ın adıyla kendisinden başka ibadete layık hiçbir ilah bulunmayan Allah'ı şahit tutarım. -Zaten şahit olarak Allah yeter- ve sizi de şu anımda, şu sözlerime şahit tutuyorum ki; ben bir ve tek olarak onun ortağı bulunmaksızın, Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah olmadığına şahitlik ederim. O bir ve tek ilahtır. Sameddir. Doğurmamıştır, doğmamıştır. Kimse de onun eşi benzeri olamaz.

Yine şehadet ederim ki Muhammed onun kulu ve Rasûlüdür. O Allah'ın emini, onun görevini eksiksiz yerine getiren Rasûlü, Allah'ın yarattıkları arasından seçtiğidir. Şehadet ederim ki o

peygamberlerin sonuncusudur. Ondan başka hiçbir peygamber gelmeyecektir ve o Allah'ın rahmetleri ve bereketleridir. Şehadet ederim ki kıyamet gelecektir ve bunda şüphe yoktur.

Muhakkak Allah da kabirdekileri ölümden sonra diriltecektir. Şüphesiz aziz ve celil olan Allah'ın her şeye gücü yeter ve Allah her şeyi ilmiyle kuşatmıştır. Her şeyin sayısını bilir ve ben bunu söylüyor, kabul ediyorum.

Rabbimin bana nimet ettiği her bir nimeti, ayetleri ve isimleri sayısınca Allah'a hamdolsun.

Arzında ve semasında bulunanlar sayısınca Allah'a hamdolsun.

Melekleri ve yaratıkları sayısınca Allah'a hamdolsun.

Dünyasında ve ahiretinde bulunanlar sayısınca Allah'a hamdolsun.

O ölümden sonra diriltendir, o bütün varlıkların mirasçısıdır. Ölüleri diriltir, diri olanları öldürür. Çürümüş kemiklere hayat verir. Bunun gibi tesbih ve tehlilde bulunurum.

Allah bana yeter. O beni kendime bırakmayandır, gece ve gündüz beni koruyandır. Annemin rahminde iken beni besleyen ve güçlü, kuvvetli dönemime erişinceye kadar beni koruyandır. Ben ölüydüm, o beni diriltti. Hayatımdan sonra da beni öldürecektir.

Rabbim olan Allah bana yeter. Ben ona hiçbir şeyi ortak koşmam. Ondan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Bir ve tektir. Onun ortağı

yoktur. O benim de Rabbimdir, önceki atalarımın da Rabbidir.

Ey yüce olmakla beraber yakın olan ve ey yakınlığı ile yüce olan, ey yerin üzerinde -onun izni ile olması dışında- semayı düşmesin diye yükselten, yok olmasınlar diye semaları ve yeri tutan -şayet her ikisi de yok olacak olurlarsa ancak onun emriyle var olabilirler- ey Allah'ım, ey Allah'ım, ey Allah'ım! Senin ortağın yoktur, hamd, tesbih, tekbir, tehlil, nimetler, kudret, büyüklük, azamet, yarattıkların, senin ilminde olanların ve kıyamet gününe kadar yaratacakların özlü akıl sahiplerinin sende bulunanlara ulaşmaktan aciz kaldıkları sayısınca yalnız senindir.

Eğer ben bir kötülük işlemiş yahut kendime zulmettiysem de şüphesiz ki sen affedicisin, beni

affet. Sen mağfiret edicisin, beni bağışla. Sen tevbeleri kabul edensin, tevbemi kabul buyur. Senden başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Sen bir ve teksin, ortağın yoktur.

Ey alemlerin Rabbi, hamd yalnız senindir. Kibriya da yalnız senindir. Ey Allah'ım, ey Allah'ım, ey Allah'ım! Ey Rahman, ey Rahim, ey Muheymin, senden başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Senin yarattığın her bir şeyi kıyamet gününe kadar da yaratacaklarını şu anda söylediğim bu sözlerime şahit tutuyorum. Şüphesiz sen Allah'sın. Benim hak ve apaçık olan Rabbimsin. Senden başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Sen Allah'sın, Rahman'sın, Rahim'sin. Muhammed senin kulun ve rasûlündür. Rahmet peygamberidir.

İslam benim dinimdir. Senden bunun tamamını dilerim. Şüphesiz kıyamet gelecektir. Onda hiçbir şüphe yoktur ve sen kabirdekileri dirilteceksin. Sen her şeye güç yetirensin, senin bilgin her şeyi kuşatmıştır. Her bir şeyin sayısını bilirsin. Senin dilediğin her bir iş olur. İşte bu halis ve ihlasla yapılmış bir tanıklığındır. Ben bununla dünyanın lütuf ve ihsanının pek çoğuna nail olayım, ahiretin de güzel sevabını elde edeyim.

Allah'a hamdolsun ki (onun lütfü ile) sabahı ölü, hasta, bir haksızlık dolayısıyla dayak yemiş, eli en kötü bir şekilde yakalanarak kesilmiş, dininden irtidad etmiş, Rabbimi inkâr etmiş, dinimden uzak kalmış, aklım başımdan gitmiş, geçmiş ümmetlerden herhangi birisinin azabıyla azaba uğratılmış birisi olarak sabahı etmedim. Aynı

şekilde başkasının kölesi ve nefsine zulmetmiş birisi olarak da sabahı etmedim.

Senin bana karşı delilin vardır; fakat benim lehime delilim yoktur. Kendim için bir hayır, bir fayda, ölüm, hayat ya da ölümden sonra diriltme gibi herhangi bir şeye sahip olamadığım bir halde sabahı ediyorum.

Senin verdiğinin dışında bir şeyi alacak gücüm yok. Beni koruduklarının dışında bir şeyden kendimi koruyamam. O halde Allah'ım, benden razı olmana sebep olacak şeyleri yapmaya beni muvaffak kıl. Sabahı öyle bir halde ettim ki bende olsun, başkasında olsun her bir nimet, her bir afiyet küçük ya da büyük, eski ya da yeni her bir şey sadece sendendir, senin (bunların hiçbirisinde) ortağın yoktur. Sen nimet ihsan edenlerin hakkı en

çok olansın. Lütuf ve nimetlerini tamamlayan lutfedicilerin en büyüğüsün.

Allah'ım, biz neye sahibsek seninle sahibiz. Önceden de neye sahib idiysek seninle sahibdik. İşlerimiz, doğruya iletilmemiz, başarımız, korunmamız Allah'a aittir. Senin sözünden sapmaktan, dininden uzaklaşıp fitneye düşmekten yahut senden gelenin dışında herhangi bir yola uymaktan sana sığınırız.

Ey benim üzerimdeki güzellikleri ortaya çıkartan, çirkin olanları gizleyen. Ey kusurlarım sebebiyle beni sorumlu tutmayan, gizlilikleri açığa çıkarmayan, ey affetmesi pek büyük, mağfireti pek çok olan, ey rahmet ile ellerini uzatan, ey güzel bir şekilde kusurları görmezlikten gelen, ey her bir gizli konuşmaya tanık olan, ey her türlü şekvanın

kendisine iletildiği, ey gaybları ve kalblerin gizlediklerini bilen, ey köleleri kurtaran, azabtan uzaklaştıran, ey tökezlemeleri, günahları telafi ettiren, ey onları hak etmeden önce bile nimetlerle bizleri hidayete ileten, ey Rabbim, ey efendim, ey ilâhım! Dünyada ve ahirette kendisinden çekindiğim her bir şeyin kötülüğünden beni himaye etmeni niyaz ederim.

İbrahim b. Edhem'in -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- hizmetkârı sufi **İbrahim b. Beşşar** -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- dedi ki:

İbrahim b. Edhem bütün bu sözleri her cuma sabahleyin on defa söyler, akşamı etti mi yine bunun gibi on defa şu sözleri söylerdi:

(Nimetin) artış gününe, yeni sabaha tanık olan yazıcıya merhaba!

Bugünümüz bir bayram günü, bize bu günde söylediklerimizi yaz:

Hamid, Mecid, Rauf, Vedud, dilediğini yapan Allah'ın adıyla!

Allah'a iman eden, aziz ve celil olan Allah'a kavuşmayı tasdik eden, onun hüccetini itiraf eden birisi olarak sabahı ettim. Günahımdan dolayı mağfiret diliyor, rububiyyeti önünde boyun eğiyor, Allah'ın dışındakileri inkar ediyorum.

Allah'a muhtacım, ona tevekkül ediyorum, ona dönüyorum. Allah'ı ve onun meleklerini, peygamberlerini, arşının yüklenicilerini, yarattıklarını ve yaratacaklarını şahit tutuyorum ki Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. O bir ve tektir, onun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür.

Cennet haktır, cehennem haktır, havz haktır, şefaat haktır, münker ve nekir haktır. (Rabbim) sana kavuşmak haktır, senin vaadin haktır. Kıyamet de hiç şüphesiz gelecektir. Muhakkak Allah kabirdekileri diriltecektir. Ben bu şehadet üzere yaşar, bunun üzere ölür ve inşaallah bunun üzerine diriltilirim.

Allah'ım, benim Rabbim sensin. Senden başka benim Rabbim yoktur. Beni sen yarattın, ben senin kulunum. Gücüm yettiği kadar sana olan ahdim ve sözümde sebat ediyorum.

Allah'ım, kötü olan her bir şeyin kötülüğünden sana sığınırım. Allah'ım, şüphesiz ki ben kendime zulmettim, sen bana günahımı bağışla. Çünkü senden başka kimse günahları bağışlayamaz.

Beni ahlâkın en güzeline ilet. Şüphesiz ahlâkın en güzeline senden başka kimse iletemez. Kötü ahlâkı benden uzaklaştır. Çünkü kötü ahlâkı senden başka kimse uzaklaştıramaz.

Rabbim, emrine uydum, senin huzurundayım. Hayır bütünüyle senin ellerindedir. Ben seninleyim ve sana aidim. Senden günahlarımı bağışlamanı diler, sana tevbe ederim.

Allah'ım gönderdiğin herbir rasûle iman ettim. Allah'ım indirdiğin her bir kitaba iman ettim. Allah Muhammed'e, onun aile halkına, ashabına pek çok salat ve selam eylesin. O benim sözümün sonudur ve başıdır. Ayrıca onun peygamberlerine ve bütün rasûllerine de salat ve selam eylesin. Amin,

Ey âlemlerin Rabbi. Allah'ım, bizi onun havzına vardır. O havzın kaselerinden afiyetle, içimize sinecek ve kandıracak ve ondan sonra ebediyyen bir daha susamayacağımız bir su içir. Onun zümresinde rusvay olmayarak gerisin geri dönmemiş, şüphe etmemiş, fitneye maruz kalmamış, bize gazab edilmemiş ve sapıtmamış olarak haşret.

Allah'ım, beni dünya fitnelerinden koru. Sevdiğin ve razı olduğun amelleri işlemeyi muvaffak kıl. Bütün işlerimi benim için ıslah eyle. Dünya hayatında da, ahirette de sabit sözle bana sebat ver. Eğer zalimlik ettiysem sen beni saptırma. Her türlü kötülükten tenzih ederim seni, ey Azim, ey Berr, ey Rahim, ey Aziz, ey Cebbar, seni her türlü eksiklikten tenzih ederim.

Ey herşeyiyle semaların kendisini tesbih ettiği ve ey dağların sesleriyle kendisini teşbih ettiği Rabbim. Sen her türlü eksiklikten münezzehsin.

Semadaki yıldızların burçlarıyla, denizlerin dalgalarıyla, balıkların dilleriyle, kökleriyle ve dirilikleriyle, ağaçların kendisini tesbih ettiği Rabbim, sen her türlü eksiklikten münezzehsin. Yedi göğün, yedi yerin, içindekilerin ve üzerindekilerin kendisini tesbih ettiği Rabbim, sen her eksiklikten münezzehsin. Ey Hayy, ey Halim, seni tenzih ederim, seni tenzih ederim. Seni her türlü kötülükten tenzih ederim, senden başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur, (ibadete layık) tek ilah sensin.

Suveyd b. el-Haris el-Ezdi'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna kavmimden giden yedi kişilik heyetin yedincisi idim. Onun huzuruna girip onunla konuşunca bizim şeklimizi, kılığımızı, kıyafetimizin güzelliğini görünce hoşlandı. Sizler nesiniz? diye sordu. Biz mü'minleriz dedik. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gülümsedi (ve dedi ki):

"Şüphesiz her bir sözün bir hakikati vardır. Sizin sözünüzün ve imanınızın hakikati nedir? "

Suveyd radıyallahu anh dedi ki:

Ben onbeş özellik, dedim. Bunların beşini sen bize emrettin. Beşini senin gönderdiğin

elçilerin onları yerine getirmemizi emretti. Beşi de cahiliye döneminden beri huy edindiğimiz ve senin onların herhangi birisinden hoşlanmayışın dışında halen devam ettirdiğimiz hususlardır.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kendilerine; **"iman etmenizi emrettiğim beş özellik nedir?"** diye sordu. Ben şu cevabı verdim:

Sen bizlere,

- Allah'a,

- Meleklerine,

- Kitablarına,

- Rasûllerine ve

- Ölümden sonra dirilişe iman etmemizi emrettin. Peki elçilerimin uygulamanızı emrettiği beş şey nedir? diye sordu. Ben:

- Elçilerin bizlere hep birlikte Allah'tan başka ibadete layık ilah olmadığını, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğunu söylememizi,

- Namazı kılmamızı,

- Zekatı vermemizi,

- Ona yol bulabilenler için Beyti haccetmemizi,

- Ramazan ayında oruç tutmamızı emretti.

Bizler de bunları yerine getiriyoruz, dedim. Bu sefer:

"Sizin kendi kendinize huy edindiğiniz beş özellik nedir?" diye sordu. Dedim ki:

- Bolluk zamanında şükretmek,

- Sıkıntılı zamanlarda sabretmek,

- Düşmanla karşılaştığımız yerlerde sebat göstermek,

- Kaza ve kaderin tecelli ettiği hallerde rıza göstermek,

- Düşmanların başına musibet geldiği takdirde onların bu haline sevinmeyi terketmek.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gülümsedi ve dedi ki:

(Bunlar) edip, hakim ve fakih kimselerdir. Fıkıhlarından (ince bilgilerinden) dolayı nerdeyse

peygamber olaçaklardır. Bunların bu özellikleri ne kadar üstün, sevapları ne kadar büyüktür!

Daha sonra şöyle buyurdu:

Ben de yirmi haslete tamamlanması için size beş haslet daha tavsiye ediyorum. Bizler tavsiyede bulun ey Allah'ın Rasûlü dedik. Şöyle buyurdu:

- Eğer dediğiniz gibiyseniz yemeyeceğiniz şeyleri toplamayınız.

- İçinde kalmayacağınız binaları yapmayınız.

- Yarın bırakıp gideceğiniz şeylerde birbirinizle yarışmayınız.

- Kendisine gidip varacağınız ve içinde ebediyyen kalacağınız şeylere rağbet ediniz.

- Kendisine döneceğiniz ve ona arz olunacağınız Allah'a karşı da takvalı olunuz. (Senedi zayıftır. Ebu Nuaym, el-Hilye, IX, 291; Beyhaki, Zuhd, 970 ve başkaları rivayet etmişlerdir. Ayrıca bk. İbn Kesir, en-Nihaye, V, 94; el-Muğni an Hamli'l-Esfar, 84; Kenzu'l-Ummal, 1363)

Ebu Süleyman ed-Dârânî dedi ki:

Alkame radıyallahu anh dedi ki:

Bu heyet Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanından onun vasiyetini bellemiş olarak geri döndüler. Gereğince amel ettiler. Allah'a yemin ederim ey **Ebu Süleyman**, o kimselerden ve onlara tabi olanlardan benden başka kimse kalmadı. Daha sonra şunları söyledi:

Allah'ım herhangi bir değişiklik yapmaksızın ve bunlardan birisini başkasıyla değiştirmeksizin canımı al, dedi.

Ebu Süleyman dedi ki:

Allah'a yemin olsun bir kaç gün sonra vefat etti.

EBU ZUR'A UBEYDULLAH B. ABDU'L-KERİM ER-RAZİ (V. 264 H.) **İLE EBU HÂTİM MUHAMMED B. İDRİS B. EL-MUNZİR ER-RAZİ'NİN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ** (V. 277 H.)

(**İmam Ebu Zur'a Ubeydullah b. Abdu'l-Kerim el-Kureyşî er-Razi.** Kureyşlilerin mevlâsıdır. (Hadis) hafızı idi. Önder imamlardan birisi idi. **Ebu Hatim** dedi ki:

Geriye kendisinden sonra ilim, fıkıh, (sünneti) korumak ve doğruluk itibariyle kendisi gibisini bırakmadı. Bu hususta hiçbir şüphe yoktur. Doğuda da batıda da kendisinden daha bilgili ve bu alanı kendisi gibi anlayabilecek kimse bırakmadı.

İshak b. Rahuye dedi ki:

Ebu Zur'a'nın hıfzetmediği her bir hadisin aslı astarı yoktur. 264 yılında vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Şecerâtu'z-Zeheb, II, 148.)

(**İmam Ebu Hatim Muhammed b. İdris el-Hanzalî.** İleri derecede bir hafızdı. Geniş bir alanda yolculuklar yapmıştı, ilim hazinelerinden idi. Şöyle derdi:

Hadis taleb etmek uğrunda yayan olarak bin fersahtan daha çok yol katettim.

İbn Nasıru'd-Din dedi ki:

Ebu Hatim er-Razi, Buhârî ayarında idi. **Ebu Zur'a** da hadis anlamlarını iyi bilen ve hıfzı ileri olan birisi idi. Muhaddislerden bir topluluk ondan övgüyle söz etmişti. 277 yılında vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. (Şezerâtu'z-Zeheb, II, 171)

(Şerh-u Usul-i İtikadi Ehli's-Sunne, II, 197)

Lâlekâî dedi ki:

Bize **Muhammed b. el-Muzaffer el-Mukri** haber verdi dedi ki:

Bize **el-Huseyn b. Muhammed b. Habeş el-Mukri** anlattı dedi ki:

Bize **Ebu Muhammed Abdu'r-Rahman b. Ebi Hatim** anlattı dedi ki:

Babama ve **Ebu Zur'a'y**a dinin esasları hususunda ehl-i sünnetin mezhebleri ile bütün bölgelerde yetiştikleri alimler ve bu husustaki akideye dair görüşleri hakkında soru sordum. Her ikisi de bana şu cevabı verdi:

Bizler Hicaz, Irak, Şam ve Yemen gibi bütün bölgelerde ilim adamlarına yetiştik, onların mezhebleri şu idi:

İman söz ve ameldir, artar ve eksilir.

Kur'ân Allah'ın kelâmıdır. Hiçbir yönü yaratılmamıştır.

Hayrıyla, şerriyle kader aziz ve celil olan Allah'tandır.

Bu ümmetin en hayırlıları peygamberinden (salat ve selam ona) sonra: **Ebu Bekir es-Sıddîk,** sonra **Ömer b. el-Hattab,** sonra **Osman b. Affan**, sonra **Ali b. Ebi Talib'**dir.

Bunlar aynı zamanda hidayete iletilmiş raşid halifelerdir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in isimlerini vererek cennetlik olduklarına şehadet ettiği on kişi hakkında Rasûlullah gibi şahitlik ederiz ve onun sözü haktır. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün ashabına rahmet okunur ve aralarında çıkan anlaşmazlıklar hakkında bir şey söylenmez.

Aziz ve celil olan Allah, Arşı üzerinde olup o mahlukatından ayrıdır. Kendi zatını kitabında olsun, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in dili

üzere olsun vasfettiği gibidir, herhangi bir şekilde O'nu keyfiyetlendirmemiz söz konusu değildir. O ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.

"Onun gibi hiçbir şey yoktur, o her şeyi işitendir, her şeyi görendir." (Şura, 42/11)

Yüce ve mübarek olan Allah, âhirette görülecektir. Cennet ehli onu gözleriyle görecekler, onun sözünü -o dilediği şekilde, dilediği gibi- işiteceklerdir.

Cennet haktır, cehennem haktır. Her ikisi de yaratılmışlardır. Ebediyyen yok olmayacaklardır. Cennet Allah'ın dostlarının mükâfat görecekleri, cehennem ise ona isyan edenlerin cezalandırılacakları yerdir. Aziz ve celil olan Allah'ın rahmetiyle esirgedikleri müstesna.

Sırat haktır.

Mizan haktır. Onun kulların iyisiyle kötüsüyle amellerinin tartılacağı ve iki tane kefesinin bulunduğu da bir haktır.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ikram olarak verilen havz haktır.

Şefaat haktır.

Ölümden sonra diriliş haktır.

Büyük günah işleyenler Allah'ın meşîeti çerçevesindedirler. (Allah onlara dilediği gibi muamele eder.)

Günahları sebebiyle kıble ehlini tekfir etmez, içlerindeki gizli hallerini Yüce Allah'a havale ederiz.

Cihad farzını ve haccı her zaman ve her dönemde müslümanların yöneticileriyle birlikte yerine getiririz.

Yöneticilere karşı çıkma görüşünü benimsemediğimiz gibi, fitne zamanlarında savaşmayı da öngörmüyoruz. Yüce Allah'ın işimizin başına getirdiği kimselerin emirlerini dinler, onlara itaat ederiz. İtaattan el çekmeyiz.

Sünnete ve cemaate tabi oluruz. Şaz görüşlerden, ihtilaftan ve ayrılıktan uzak kalırız.

Allah peygamberini gönderdiğinden itibaren kıyamet gününe kadar müslümanların yöneticilerinden olan emir sahipleriyle cihad devam edecektir. Hiçbir şey onu iptal etmez.

Hac da aynı şekildedir. Hayvanlardan alınan zekâtlar da müslüman önderlerin emir sahiblerine verilir.

İnsanlar onlara uygulanacak hükümleri ve mirasları itibariyle mü'mindirler. Allah'ın nezdinde ise ne olduklarını biz bilemeyiz.

Kendisinin gerçek bir mü'min olduğunu söyleyen bir kimse bid'atçi birisidir. Kendisinin Allah indinde bir mü'min olduğunu söyleyen bir kimse de yalancılardandır. Kendisinin gerçekten Allah'a iman eden bir kimse olduğunu söyleyen bir kişi de isabet etmiştir.

Mürcieciler sapıktırlar, bid'atçidirler.

Kaderiyeciler sapıktırlar, bid'atçidirler.

Herhangi bir kimse Yüce Allah'ın daha önce ve meydana gelmeden önce bir şeyi bilmediğini söylerse bir kimse kâfirdir.

Cehmiyye müntesibleri de kafirdir.

Rafızîler de İslamı rafz (red) etmişlerdir.

Hariciler itaatin sınırına çıkıp gitmişlerdir.

Kur'ân'ın mahlûk olduğunu iddia eden bir kimse pek büyük olan Allah'a iftira etmiş olur. Böylelikle kişi dinden çıkarak, kâfir olur. Durumu anlayanlar arasından onun küfrü hususunda şüphe eden bir kimse de kâfirdir.

Aziz ve celil olan Allah'ın kelâmı hakkında şüpheye düşerek bu hususta şüpheli bir tutum takınıp:

Bilemiyorum o yaratılmış mıdır, yoksa yaratılmamış mıdır? diyen bir kimse Cehmiyyedendir.

Cahilliğinden ötürü Kur'ân hakkında bir şey söyleyemeyen kimseye ilim öğretilir, bid'atçi olduğu söylenir, fakat tekfir edilmez.

Benim Kur'ân'ı telaffuzum mahluktur diyen bir kimse Cehmiyyedendir. Yahutta Kur'ân ben onu telaffuz edince mahluk olur diyen de Cehmîdir.

Ebu Muhammed dedi ki:

Babamı da şöyle derken dinledim:

"Bid'at ehlinin alameti rivayet bilginlerine dil uzatmaktır, zındıkların alameti de ehl-i sünnete -

rivayetleri iptal etmek maksadıyla- haşviyye adını verirler.

Cehmiyenin alameti: Ehl-i sünnete müşebbihe adını vermeleridir.

Kaderiyenin alameti: Eser ehline cebriyeci demeleridir.

Mürcienin alameti: Ehl-i sünnete muhalefet edenler ve noksancılar demeleridir.

Rafızîlerin alameti de: Ehl-i sünnete nâsıbî adını vermeleridir.

Ehl-i sünnet hakkında sadece bir isim kullanılır. Bu isimlerin onların hakkında kullanılması imkansızdır.

Ebu Muhammed Abdu'r-Rahman b. Ebu Hatim dedi ki:

Babamın ve **Ebu Zur'a'**nın sapık ve bid'at sahibi kimseleri terkettiklerini gördüm ve bu hususta çok ağır ifadeler kullandıklarını dinledim. Rivayete dayanmaksızın görüşe dayanarak kitabların telif edilmesine tepki gösteriyorlardı.

Kelâm ile uğraşanlarla oturup kalkmayı, kelâmcıların kitablarını incelemeyi engelliyorlar ve kelâm ile uğraşan bir kimse ebediyyen iflah olmaz diyorlardı.

Ebu Muhammed dedi ki:

Ben de böyle diyorum. **Ebu Ali b. Hubeyş el-Mukri** dedi ki:

Ben de bu görüşteyim.

Hocamız **İbnu'l-Muzaffer** dedi ki: Ben de bu görüşteyim.

Yine hocamız -yani musannif- dedi ki: Ben de bu görüşteyim.

et-Turaysînî dedi ki: Ben de bu görüşteyim.

Hocamız **es-Silefi** dedi ki: Ben de bu görüşteyim.

(**İbnu'l-Muzaffer; İmam Ebu Muhammed Abdu'r-Rahman b. Ebî Hatim b. Hafız et-Temîmi er-Râzî.** Büyük ravi. Ebu Yala el-Halilî dedi ki:

İlmi babasından ve **Ebu Zur'a'**-dan öğrendi, ilimde ve rical (hadis ravileri) bilgisinde bir derya idi. Fıkıha ashab, tabiin ve çeşitli bölgelerdeki ilim adamları arasındaki (fıkhi) ihtilaflara dair eserler yazmıştır.

İbnu'l-Ehdel dedi ki:

el-Cerh ve't-Tadil ve'l-ilel adlı eserlerin müellifi ve fıkıh bablarına ve başka hususlara göre ilmi bablara göre tasnif etmiştir. 327 yılında vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. (Şezeratu'z-Zeheb, II, 308)

Ebu Hatim Muhammed b. İdris b. el-Munzir el-Hanzalî er-Razî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun-'nin bir kitabında ondan dinledikleri arasında şu sözleri de tesbit ettim:

Bizim yolumuz ve seçtiğimiz, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selleme, onun ashabına, tabiine ve onlardan sonra onlara güzelce uyanların yoluna uymaktır.

Bid'at konularına bakmayı terketmek ve eser ehlinin görüşlerine sımsıkı yapışmaktır. Mesela

Ebu Abdullah b. Hanbel, İshak b. İbrahim, Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam ve **Şafiî** gibi.

Ayrıca kitab ve sünnete sımsıkı sarılarak selefin yolunu takip eden imamları koruyup, çeşitli bölgelerde önder ilim adamlarından olup **ehl-i sünnetin** tercih ettiklerini tercih etmektir.

Medine'de **Malik b. Enes, Şam'da Evzaî, Mısır'da Leys b. Sa'd, Irak'ta Sufyan es-Sevri** ile **Hammad b. Ziyad** bunlara örnektir. Hakkında peygamberden, ashabdan ve tabiinden herhangi bir rivayet bulunmayan hususlarda bunlara uyarız.

Buna karşılık hakkı batıla karıştıran, gerçekleri değiştiren, sözleri allayıp pullayan, olmadık şeyler söyleyen yalancıların görüşlerini de terkederiz.

Kerâbîsî'nin kitablarını incelemez, onun izinden giden ve onu savunanlardan uzak dururuz. (Burada müellifin de işaret ettiği gibi anlamsız bir kelime vardır ve bütün nüshalarda böyledir.) **Davud el-İsbahani,** ona benzeyenler ve ona uyanlar gibi.

Kur'ân Allah'ın kelâmı, ilmi, isimleri, sıfatları, emri ve yasağıdır. Hiçbir bakımdan mahlûk değildir.

Onun mahluk ve varedilmiş olduğunu iddia eden bir kimse kişiyi dinden çıkartan anlamıyla Allah'ı inkar eden bir kâfirdir. Meseleyi anlayıp ve cahillerden olmayan kimselerden olup böylesinin kâfir olduğu hususunda şüphe eden kimse de kâfirdir.

Vâkıfe (Kur'ân mahluk mudur değil midir bilmiyoruz diyenler) ile lafziyye (lafzı mahluktur diyenler) Cehmiyyeye mensupturlar. Bunların Cehmiyyeye müntesib olduklarını **Ebu Abdullah Ahmed b. Hanbel** söylemiştir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den, ashabdan ve onlardan sonra onlara güzelce uyan tabiinden gelen rivayetlere tabi oluruz.

Kelâmcıların kelâmını terkederiz. Onlarla oturup kalkmaz, onlardan uzaklaşırız. Rivayetsiz ve re'ye bağlı olarak kitap telif edenlerle de oturup kalkmayı bırakırız.

Bizim tercih ettiğimiz görüş şu ki;

İman söz ve ameldir, dil ile ikrar kalb ile tasdik ve rükünleri işlemektir.

Namaz, malı bulunan kimseler için zekat, ona yol bulabilenler için hac, ramazan ayında oruç tutmak ve Allah'ın kullarına farz kıldığı bütün farzlar gereğince amel etmek imandandır.

İman artar ve eksilir. Kabir azabına iman ederiz.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir ikram olan havza da iman ederiz.

Kabirdeki sorguya iman ederiz. Kiramen katibine ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e has olan şefaate de iman ederiz.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün ashabını rahmetle yâd eder. Onlardan herhangi bir kimseye sövmeyiz. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi mağfiret eyle! Kalblerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma. Rabbimiz şüphesiz ki sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin." (Haşr, 59/10)

Biz şuna inanır ve şunu iddia ederiz (nez'umu):

Allah Arşı üzerinde ve yarattıklarından ayrıdır.

"Onun gibi hiçbir şey yoktur. O her şeyi işitendir, görendir." (Şura, 42/11)

(**nez'umu;** Zan (iddia etmek) lafzının kesin hususlar ve itikâdî meseleler hakkında kullanılması uygun değildir. Çünkü bu meselelerin iddia değil,

yakîn mertebesinde olması gerekir. Bu sebeple burada bu kelimenin kullanılmaması gerekir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: **"Kişinin zaamû: iddia ettiler ki bineği ne kadar kötü bir binektir!"** (Ebû Dâvûd, h. 4972)

Yönetici imamlara karşı çıkmayı uygun görmüyoruz. Fitne zamanlarında çarpışmayız. Yüce Allah'ın işimizin başına getirdiği kimseleri dinler ve onlara itaat ederiz.

Yönetici imamlarla namaz kılınacağı, haccedilip cihad edileceği görüşündeyiz. Küçük-büyük baş hayvanlarının zekatlarının da onlara ödenmesini uygun görürüz.

Sahih rivayetlerde belirtildiği üzere muvahhidlerden bir topluluğun şefaat sonucu cehennemden çıkarılacağına iman ederiz.

Bizler aziz ve celil olan Allah'a iman edenleriz deriz.

Sufyan es-Sevrî bir kimsenin:

Ben Allah nezdinde gerçek ve imanı eksiksiz bir mü'minim demesinden hoşlanmazdı. **Evzaî** de bu görüştedir.

Bid'at ehlinin alameti: ehl-i sünnete, **"Müşebbihe"** ve **"nabite"** adını vermeleridir.

Kaderiyecilerin alameti: ehl-i sünnete **"Cebriyeci"** adını vermeleridir.

Zındıkların alameti: rivayet ehline **"Haşviye"** adını vermeleridir. Onlar bu sözleriyle

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen rivayetleri çürütmek isterler.

Allah bizleri ve her bir mü'mini sevip razı olacağı sözleri söylemeye, amellerde bulunmaya muvaffak kılsın. Allah Muhammed'e, onun aile halkına salat ve selam eylesin.

NASR EL-MAKDİSÎ'NİN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ (V. 490 H.)

(**Ebu'l-Feth Nasr b. İbrahim b. Nasr b. İbrahim b. Davud Ebu'l-Feth el-Makdisî en-Nablusi.** Zahid Şam diyarında Şafiîlerin başı, pek çok eserin müellifidir. İmam, pek büyük bir alim, müfti, muhaddis, hafız, zahid, kendisini ibadete vermiş, vera' sahibi, kadri pek büyük ve eşsiz birisi idi. Eserleri arasında et-Tehzib ve et-Takrib de

vardır. Bir de mücerred hükümler ihtiva eden el-Maksud adlı bir eseri de vardır. Kitabu'l-Kâfî de onundur. Hocası **Suleym'**in Kitabu'l-işare üzerinde orta hacimde bir şerhi vardır. Yine Kitabu'l-Hucce ala Tariki'l-Mehacce adında bir eseri ve daha başka eserleri de vardır. 490 yılında vefat etmiştir. (Şezerâtu'z-Zeheb, III, 395)

Şeyh, imam, fakih **Nasr** -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- (v. 490 h.) dedi ki:

Bir kimse dese ki:

Sen, müslümanlara vacip olan Allah azze ve cellenin kitabına ve Rasûlünün sünnetine; ilim, din, doğruluk ve yakîn sahibi oldukları bilinen imamlara ve onların üzerine icma ettikleri hususlara tabi olmayı söz konusu ettin. Kelâmı tenkid ettin. Haktan ve doğrudan uzak kalan

hevaları yerdin. Bunların terkedilmesinin gerektiğini, buna karşılık ehl-i sünnet ve'l-cemaatin izlediği yolu izlemeyi söyledin.

O halde onların mezheblerinin ne olduğunu ve itikadi konularda neyin üzerinde ittifak ettiklerini, onların icma ettiği hususlardan hangilerini kabul etmemiz gerektiğini bize söyle ki; biz de bunu bilelim, ona başvuralım, ona inanalım, ona güvenip dayanalım.

Allah'ın tevfikini niyaz ederek şu cevabı veriyoruz:

İlim ehlini (Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin önderleri olan hadis ehli imamlarını kastediyor.) kendileriyle karşılaştığım, kendilerinden hadis naklettiğim, onların dışında sözü kabul edilen karşı karşıya kalınan meselelerde kendisine başvurulan

doğru bir bilgi, derin bir anlayış, güçlü bir emanet, köklü bir dine bağlılık, zamanında imam olmakla şöhret kazanmış, kuvvet ve önderlikle nitelendirilen kitaba, sünnete ve ümmetin alimlerinin icmaına göre söz söyleyen, bid'at, sapıklık, heva ve cahillikten uzak duran (Aslın haşiyesinde şu cümle yer almaktadır: **"Her müslümanın inanması gereken hususları sen de kabul et ve orada dur."**) ve bu halleriyle söz söyleyen, sözleri bana ulaşan kimselerin şu esasları kabul ettiklerini gördüm:

Yüce Allah'ın kitabında, Rasûlünün sünnetinde, ilim ehli ashabın ve onlara güzel bir şekilde uyan tabiinin -Rahman olanın rahmet ve rızası onlara olsun- icmaına dayalı bir esası olmayan herhangi bir hususu itikad etmek caiz

değildir. O hususta konuşmak helal değildir, böyle bir kanaat bid'at, sapıklık, masiyet ve bilgisizliktir.

Bundan sonra Yüce Allah'ın bir ve tek, eşsiz ve samed olduğuna, doğmadığına doğurmadığına, hiç kimsenin onun dengi olmadığına inanmalıdır. Alemi o yaratmıştır. Peygamberleri, rasûlleri o göndermiş, üzerlerine kitaplar indirmiş, kulları için şeriatler göndermiş, onlara emir vermiş, yasaklar koymuştur. Onların hepsini o öldürür, sonra da din günü için onları tekrar diriltir ve geçmişte yaptıklarından dolayı onları hesaba çeker. Önden gönderdikleri ve geriye bıraktıklarının karşılıklarını onlara verir. Onun kitabları ne derse hak odur. Rasûlleri neyi bildirdiyse doğru odur. Hiçbir kimsenin Yüce Allah'ın emrine muhalefet etmesi ve o emri aşması

caiz değildir. Kitabında ve Peygamberinin dili üzere kendi zatını nasıl vasfetmiş ise biz de onu böylece nitelendiririz ve bunu aşmayız. Ona bir şey eklemez, akıllarımızla başkasını ona kıyas etmeyiz. Aksine bu işi ona havale eder ve teslimiyyetimizi arzederiz. Başarı elde etmek hususunda da ona tevekkül ederiz.

İman; söz, inanç ve ameldir. İtaatle artar, masiyetle eksilir.

Kur'ân aziz ve celil olan Allah'ın kelâmı, vahyi ve indirdiği kitabıdır. Yaratılmamıştır, ne şekilde okunursa ve tilavet edilip yazılırsa yazılsın.

Hayrıyla şerriyle, acısıyla tatlısıyla kader aziz ve celil olan Allah'tandır. O kulların bütün amellerini takdir edip hükme bağlamıştır. Onların amellerini yaratmadan önce bunu yapmıştır. Onlar

da kendileri için işlemelerini takdir edip hükme bağladığı, yazdığı ve geçerli kıldığı şeyleri yaparlar. Bu onun takdirini aşmaz ve onun tertibinden ayrılmaz. Onun ilmi dışına çıkmaz ve hükmünün dışında da olmaz.

Bu ümmetin en hayırlısı Peygamberinden sonra **Ebu Bekir es-Sıddîk,** sonra **Ömer b. el-Hattab,** sonra **Osman b. Affan'**dır, sonra **Ali b. Ebi Talib'**dir. Allah onların hepsinden razı olsun. Bunlar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kendilerine uymayı emredip, onlara muhalefeti yasakladığı raşid ve hidayete iletilmiş halifelerdir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in cennetlik olduklarına tanıklık ettiği on kişinin biz de öyle olduklarına, onun gibi tanıklık ederiz. Onların dışında kalıp bu şekilde haklarında haber

verdiği yahutta işlediği bir amel ya da yaptığı bir iş dolayısıyla kendisine cenneti vaadettiği kimseler hakkında da aynı durum söz konusudur.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabının tümünü rahmetle anar, onların faziletlerini yayarız. Aralarında çıkan anlaşmazlıklara dalıp bunun üzerinde inceleme yapmayı terkederiz.

Yüce Allah Arşı üzerinde istiva etmiştir. O yarattıklarından ayrıdır. Nitekim aziz ve hakim olan kitabında şöyle buyurmaktadır:

"O ilmiyle herşeyi kuşatmıştır." (Talak, 65/12)

"Herşeyi de sayısı ile saymıştır." (Cin, 72/28)

"Onun benzeri yoktur. O her şeyi işitendir, herşeyi görendir." (Şura, 42/11)

Yüce Allah âhirette görülecektir. Mü'minler onu gözleriyle göreceklerdir. Kâfirler ise onu görmekten uzak tutulacaklardır.

Cennet haktır, cehennem haktır. Her ikisi de yaratılmıştır ve ebediyyen yok olmayacaklardır.

Mizan haktır.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem e ikram olarak verilen havz da haktır.

Şefaat haktır. Tevhid ehli birtakım kimseler cehennemden çıkartılacaklardır. Orada kalbinde imandan eser bulunan hiçbir kimse kalmayacaktır.

Kabir azabı haktır.

Münker ve nekir haktır.

Kiramen katibin haktır. Büyük günah işlemiş kimselerin durumu Allah'ın iradesine kalmıştır. Kıble ehlinden hiçbir kimseyi herhangi bir günah sebebiyle tekfir etmeyiz. Aksine onların mü'min olduklarını, mü'minler ile ilgili hükümlere tabi olduklarını ve mizanlarının durumuna göre hükmederiz. İçlerinde gizlediklerini de Yüce Allah'a havale ederiz.

Hac, umre, cihad, cuma, namazlar ve bütün itaatlerin müslümanların imamları ile birlikte kıyamet gününe kadar yerine getirilmesi gerektiği görüşündeyiz.

Yüce Allah'a itaat olan hususlarda -masiyetinde değil- emir sahiblerine itaat eder, emirlerini dinleriz.

İşte onları (sözünü ettiğim kimseleri) kabul ettiklerini gördüğüm ve kendilerinden bana ulaşan budur. Yüce ve mübarek olan Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun. Allah bize de, size de onu razı kılacak şeylere muvaffakiyet versin. Sevdiği ve razı olduğu hususlarda bize amel ettirsin. Çünkü biz ancak onunla bunları yapabiliriz ve ona döneceğiz.

Şimdi bu hususta işaret ettiğim imamlardan bana ulaşan bilgileri genişlik ve kısalıkta farklılıklarına, anlamları aynı olmakla birlikte lafızlarının değişikliğine rağmen, bu husustaki senetleri zikredeceğim. Fakat bundan önce de Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem den bir haber nakledeceğim. Başarı Allah'tandır.

Abdu'r-Rahman el-Ammî'den, o babasından, o tabiinden kırk kişiden, onlar

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir topluluktan rivayetlerine göre Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur:

"Dokuz şey sunen-i hudâdandır. Cemaat de bunlar içerisindedir. Bunların dışına çıkan cemaatin dışına çıkmıştır.

Kıblemiz ehli olan kimse hakkında küfür, şirk ve münafıklık ettiklerine şahitlik etmeyin.

Onların içlerini aziz ve celil olan Allah'a havale edin,

Kıbleniz ehlinden ölenler üzerine namaz kılın.

Beş vakit namazda ve cuma namazında cemaatle birlikte hazır bulunun.

İyi ya da kötü her bir imamla birlikte (bunları kılın)**.**

Her halife ile beraber müşriklerle cihad edin. Sizin cihadınız sizin lehinize olur, günahları da onların aleyhinedir.

Sizi yöneten imamlara kılıçla karşı çıkmayın. İsterse zalimlik etsinler.

İmamlarınıza ıslah olmaları ve afiyet bulmaları için dua ediniz. Onlara beddua etmeyiniz.

Bütün hevâlardan uzak durunuz. Çünkü onların ilki de, sonu da batıldır."

AHMED EL-KADİR BİLLAH'IN İTİKADÎ GÖRÜŞLERİ (V. 422 H.)

(**Halife Ebu'l-Abbas Ahmed b. el-Emir İshak b. el-Muktedir Cafer b. el-Mutadid el-Kadir Billah.** Abbasilerdendir. Zilhiccenin onbirinci gecesinde 87 yaşında vefat etmiştir.

Hatib dedi ki:

Kötü hali bilinmeyen, dindar, sürekli teheccüd kılan, çokça sadaka veren ve bu hali meşhur olan bir kimsedir. Usule (akîdeye) dair bir kitab tasnif etmiş olup, orada ashabın (r.anhum)'ın faziletlerinden söz edilmekte, Kur'ân'ın yaratıldığını söyleyen Mutezile'nin kafir oldukları belirtilmektedir.

Şeyh Takıyu'd-Din b. es-Salah onu **Şafiî** fukahası arasında sayar. Halifelik süresi en uzun olanlardan birisidir.

Zehebî şöyle demektedir:

el-Kadir Billah vefat edince oğlu **el-Kaim bi Emrillah'**ın halife olmasını istemişti. O sırada (oğlu) 31 yaşında idi. Ona **şerif el-Murtaza** bey'at etti. Daha sonra emir **Hasan b. İsa b. el-Muktedir** ayaklandı. Türkler de bey'at etmeyip **el-Kaim'**e karşı ayaklandılar. O da şöyle dedi:

el-Kadir geriye bir mal bırakmadı. Doğru söylemiştir. Çünkü o halifelerin en fakirlerindendi. 422 yılında vefat etti. (Şe-zeratu'z-Zeheb, III, 221-222-223)

İbnu'l-Cevzî dedi ki:

"Bize **hafız Muhammed b. Nasır** haber verdi.

Bize **Ebu'l-Huseyn Muhammed b. Muhammed b. el-Ferrâ** anlattı dedi ki:

Bize imam, mü'minlerin emiri **el-Kaim bi Emrillah E-bu Cafer el-Kadir Billah** 430 küsur yıllarında **el-Kadir'**in söz konusu ettiği **"el-İtikad el-Kadiri"** yi çıkardı. Divanda okundu. Zahidler ve ilim adamları da hazır bulundu. Hazır bulunanlar arasında **Şeyh Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer el-Kazvinî** de vardı. **Ebu'l-Hasen** kendi el yazısı ile fukaha yazmadan önce yazdı. Daha sonra da fukaha kendi elleriyle şunu yazdı:

Bu müslümanların itikadıdır. Kim buna muhalefet ederse fâsık ve kâfir olur. Bu itikad da şudur:

İnsanın bilmesi gerekir ki;

Aziz ve celil olan Allah bir ve tektir. Ortağı yoktur. Doğmamıştır, doğurmamıştır. Kimse de onun eşi benzeri değildir. O bir eş de edinmemiştir, bir evlat da edinmemiştir.

Mülk ve egemenlikte onun hiçbir ortağı yoktur.

O ilktir ve ebediyyen de böyledir. Âhirdir, ebediyyen sonu gelmeyecektir.

Herşeye güç yetirendir. Hiçbir şey onu âciz bırakmaz. Bir şeyi dilediği takdirde ona **"ol"** der, o da olur. Hiçbir şeye muhtaç olmayan ganidir.

Ondan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. O Hayydır, Kayyumdur. Onu ne bir uyuklama, ne bir uyku alır.

Yedirir fakat kendisi yemez. Yalnızlıktan korkmaz ve hiçbir şey de ona ünsiyet vermez. O hiçbir şeye muhtaç olmayandır.

Asırlar ve zamanlar onu değiştirmez. Asırları ve zamanları, geceyi ve gündüzü, aydınlığı ve karanlığı, gökleri ve yeri ve onlarda bulunan her türlü yaratığı, karayı denizi ve onlarda bulunanları ve her şeyi canlı, ölü ya da cansızları yaratan o iken; asırlar ve zamanlar onu nasıl değiştirebilir?

Rabbimiz, bir ve tek olarak vardı, beraberinde hiçbir şey yoktu. Onu ihtiva eden bir mekan da yoktu. Her bir şeyi kudretiyle yarattı, arşı da -ona muhtaç olduğundan değil- yarattı. Onun üzerinde dilediği ve murad ettiği şekilde istiva etti. Fakat onun bu istivası mahlukatın

dinlenmek için yaptığı gibi dinlenmek için bir yerleşme değildir.

O gökleri, yerleri tedbir eden (işlerini çekip çevirenidir. Onlarda bulunanları, karada ve denizde olanları da o tedbir eder. Ondan başka işlerini çekip çeviren (tedbir eden) de yoktur.

Onun dışında (onların varlıklarını) koruyan da yoktur. Onlara O rızık verir. Hastalığı O verdiği gibi onlara afiyeti de O verir. Onları öldürür ve diriltir.

Bütün yaratılmışlar acizdirler. Melekler, peygamberler, rasûllerin hepsi ve bütün yaratılmışlar da böyledir. O kudret ile Kadir, ilim ile Alîmdir ve ezelidir. Bunları sonradan elde etmiş değildir.

O işitmekle Semi, görmekle Basirdir. Bu ikisinin de kendi zatındaki niteliklerini kendisi bilir fakat yarattıklarından hiç kimse bunların özünün nasıl olduğunu bilemez.

O bir kelâm ile mütekellimdir. Yaratılmışların araçla konuştukları gibi yaratılmış bir araçla konuşmaz.

Ancak kendi zatını yahut Peygamberi'nin sallallahu aleyhi ve sellem kendisini nitelendirdiği şekilde vasfedilir. Kendisinin kendi zatını yahut Rasûlünün kendisini nitelendirdiği herbir sıfat onun için mecazi değil, hakiki bir sıfattır.

Şunu bilmek gerekir ki, Yüce Allah'ın kelâmı mahluk değildir. O kelâmıyla özel bir surette konuşur, Rasûlüne Cebrail'in dili ile Cebrail o kelâmı O'ndan işittikten sonra indirdi. Cebrail de

onu Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem e okudu. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem de bunu ashabına, ashabı da bunu ümmete okudu. Kur'ân yaratılmışların tilaveti (onu okuması) ile mahluk olmaz. Çünkü bu Yüce Allah'ın söylediği kelâmının kendisidir. Bu da mahluk değildir. O ister okunsun, ister ezberlensin, ister yazılı, ister dinlenen hali ile hiçbir durumda mahluk değildir. Onun herhangi bir durumda mahluk olduğunu söyleyen bir kimse, tevbe etmesi istendikten sonra (tevbe etmezse) kanı helal bir kâfir olur.

Yine şunu bilmek gerekir ki;

İman söz, amel ve niyettir. Dil ile söylenir, azalar ve erkan ile amel edilir ve tasdik edilir, artar ve eksilir:

İtaatle artar, masiyetle azalır. Onun parçaları ve şubeleri vardır. Parçalarının en üstünü **"lâ ilâhe illallah",** en aşağısı yolda rahatsızlık veren şeyleri kaldırmaktır.

Haya da imanın bir şubesidir. Sabır da imandandır. Tıpkı başın bedenden olduğu gibi.

İnsan kendisinin Allah nezdinde ne olarak yazıldığını ve hatimesinin (dünyadan ayrılışının) ne ile olacağını bilemez. Bu sebeble kişi, ben inşaallah mü'minim; mü'min olduğumu ümit ederim der. Ümit manasına istisnada bulunmak (inşaallah mü'minim demenin ona zararı yoktur. Bunu söylemekle şüphe ve tereddüt içerisine düşmüş olmaz. Çünkü o bununla kendisi için gayb olan âhirete dair bir durumu ve kendisinin hatimesini kastetmektedir.

Kendisi ile Yüce Allah'a yaklaşılan her bir amel ile sırf onun rızası için işlenen çeşitli itaatler, farzlar, sünnetler ve fazilet olan amellerin hepsi imandandır ve imana nisbet edilir. İmanın ebediyyen son noktası olmaz. Çünkü hiçbir zaman farzlarda tabi oluşa ve faziletlere son yoktur.

Kulun, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının tümünü sevmesi icab eder. Onların Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra yaratılmışların en hayırlıları olduğunu biliriz. Onların hepsinin Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra en hayırlıları ve faziletlileri ise **Ebu Bekir es-Sıddîk,** sonra **Ömer b. el-Hattab,** sonra **Osman b. Affan,** sonra **Ali b. Ebi Talib** radıyallahu anhum'dur.

Cennetle müjdelenmiş on kişinin cennetlik olduğuna tanıklık eder. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımlarına rahmet okuruz. **Aişe** radıyallahu anha'ya söven bir kimsenin İslam'dan hiçbir payı yoktur. **Muaviye** hakkında da ancak hayırlı söz söyler, aralarında çıkan anlaşmazlıklara hiçbir şekilde müdahale etmez; onların hepsine rahmet okuruz. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Onlardan sonra gelenler derler ki: 'Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi mağfiret eyle. Kalblerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma. Rabbimiz, şüphesiz ki sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin." (el-Haşr, 59/10)

Onlar hakkında da şöyle buyurmaktadır:

"Biz onların göğüslerindeki kini söküp attık. Kardeşler olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar." (Hicr,15/47)

Sadece farz namaz dışındaki herhangi bir farzın terkedilmesi sebebiyle (mü'min bir kimse) tekfir edilmez. Çünkü bir kimse sağlıklı, meşgul değilken ve mazeretsiz olarak namazı bir diğer namazın vakti çıkana kadar terkedecek olursa namazı (farz oluşunu) inkar etmese dahi o kimse kafirdir. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Kul ile küfür arasında namazı terketmek vardır. Onu terkeden bir kimse kâfir olur." (Müslim, 82 ve başkaları rivayet etmiştir.)

Pişman olup namazını tekrar iade edene kadar da kâfir kalmaya devam eder. Eğer pişman

olmadan, tekrar iade etmeden yahutta kalbinden iade etme kararını vermeden ölürse namazı kılınmaz. Böyle bir kimse Firavun, Haman, Karun, Ubeyy b. Halef gibi kimselerle birlikte haşredilecektir. Diğer amellerin terkedilmesi dolayısı ile de kişi tekfir edilmez. Fasık olmakla birlikte bu böyledir. Ancak inkar etmesi hali müstesnadır.

Daha sonra şunları söylemektedir:

İşte bu ehl-i sünnet ve'l-cemaatin kanaati olup buna sımsıkı sarılan bir kimse apaçık hak dinin doğru yolu açık seçik yol üzerinde bulunur. Bu sayede cehennemden kurtuluşu ve cennete girmeyi -inşaallah- ümit edebilir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

"Din nasihattır. Kimlere ey Allah'ın Rasûlü, diye sorulunca şöyle buyurdu: Allah'a, kitabına, Rasûlüne, mü'minlerin yöneticilerine ve genel olarak hepsine."

Yine şöyle buyurmuştur:

"Herhangi bir kula dini hakkında Yüce Allah'tan bir öğüt gelecek olursa o onun için Allah'tan gelen ve ona doğru sürülen bir nimettir. Onu kabul ederse şükreder, aksi takdirde bu ona karşı Allah'tan gelmiş bir hüccettir. Onun sebebiyle günahı artar ve Allah'ın gazabı çoğalır."

Yüce Allah bizleri lütuflarına şükreden, nimetlerini hatırlayanlardan, sünnete sımsıkı sarılanlardan kılsın. Bizlere ve bütün müslümanlara mağfiret buyursun."

MUHAMMED B. AHMED EBU ALİ EL-HAŞİMÎ'NİN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ (V. 428 H.)

(**Ebu Ali el-Haşimi el-Hanbeli Muhammed b. Ahmed b. Ebi Musa el-Bağdadi.** Pek çok eserin müellifidir. **İbn Ebi Ya'lâ,** Tabakat'ında şunları söylemektedir:

İki imam **el-Kadir Billah** ile **el-Kaim bi Emrillah** nezdinde üstün tutulan, görüşü tercih edilen ve büyük pay sahibi bir kimse idi. el-İrşad fi'l-Mezheb adlı eseri telif etmiş ve el-Hiraki'yi şerhetmiştir. 345 zülkade ayında dünyaya geldi, 428 Rebiu'l-Ahir'de vefat etti. (Şezeratu'z-Zeheb, III, 238-239-240-241)

Tabakatu'l-Hanabile adlı eserde şöyle denilmektedir:

Ondan şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Dinlerin gereklerinden olup, dillerin söylediği, kalplerin itikad ettiği hususlara dair bir bâb:

Din müntesiblerine göre imanın hakikati:

Yüce Allah'ın bir ve tek olduğuna, benzersiz ve samed olduğuna, ebediyyen zamanın onu değiştirmediğine, babasının ve çocuğunun olmadığına, onun her şeyi işiten, her şeyi gören, yoktan var eden, gücü her şeye yeten, hikmeti sonsuz, her şeyden haberdar, pek yüce, pek büyük, veli (mü'minlerin gerçek dostu), yardımcı, güçlü ve himaye eden olduğuna, eşsiz ve benzersiz, yardımcısız olduğuna, desteği bulunmadığına, ortaksız, yardımcısız olup dengi ve danışmanı olmadığına, bütün varlıklardan önce

var olan kadim olup onun kadim oluşunun onların kadim oluşuna benzemediğine ve sonunda yok olacakları vakit ne halde bulunacaklarını bildiğine, içten geçen duyguların ona sahip olamadığından, onun keyfiyyetini kavrayamayacağına, gözler onu idrak edemediğinden, onu nitelendiremeyeceğine, bilgisinin dışında bir yer bulunmadığından bu sebeble bir kusurun husule gelmediğine, ondan önce bir zaman bulunmadığından hakkında kusur ifade eden bir tabir kullanılamayacağına, ondan önce herhangi bir vakit ve zamanın geçmediğine, ondan önce bir varlık, bir var ediş olmadığına, hiçbir sözle onun mahiyetinin anlatılamayacağına, nasıl olduğu kimsenin hatırına gelmeyeceğine, örnek ve şekillerle anlatılamayacağına, sıfatının zatı gibi olduğuna, sıfatları itibariyle bir cisim olmadığına, yoktan var ettiği varlıklara

benzemekten yahutta yarattıklarına izafe edilmekten yüce ve üstün olduğuna, kalb ile itikad edip bunu dil ile ifade etmektir.

"Onun gibi hiçbir varlık yoktur. O her şeyi işitendir, her şeyi görendir." (Şura, 42/11)

Kulların yaptıklarını iradesiyle dilemiştir. Eğer onları koruyacak olursa ona hiçbir şekilde muhalefet etmezlerdi. Hepsinin kendisine itaat etmelerini dileyecek olsaydı, hepsi de ona itaat ederdi. O varlıkları da onların fiillerini de yaratmış, rızıklarını, ecellerini takdir etmiştir. Yarattığı arzında da, semalarında da onun eşi ve benzeri yoktur.

Arşın üzerine istiva etmiş, herşeyin mülkünü kuşatmıştır, ilmi de herşeyi kuşatmıştı.

İmam Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'e yüce Allah'ın:

"Üç kişi fısıldaşmayıversin muhakkak o, onların dördüncüleridir. Beş kişi olmayıversinler mutlaka o onların altıncılarıdır. İster bundan daha az veya daha çok olsunlar. Nerede bulunurlarsa bulunsunlar o mutlaka onlarla beraberdir." (Mücadele, 58/7) buyruğu hakkında soru sorulunca:

(Kasıt) onun ilmidir diye cevap vermiştir.

Kur'ân Yüce Allah'ın kelâmı ve zatının sıfatlarından bir sıfattır. Yaratılmamıştır, sonradan var olmuş değildir. Ezberleyenlerin kalblerinde, telaffuz edenlerin dillerinde, işitenlerin kulaklarında, yazıcıların ellerinde, görenlerin görüş ve bakışlarındaki hallerinde hep âlemlerin

Rabbinin kelâmıdır. Onun kesin delili apaçık ortadadır. Hükmü herkesin hükmü üstündedir. Göz kamaştıran bir mucizedir. Aziz ve celil olan Allah Musa ile özel bir şekilde konuşmuş ve dağa tecelli ederek onu paramparça etmiş, unufak etmiştir. O nefisleri yaratıp, onları muntazam bir şekilde var etmiş, nefislere günahkârlıklarını da, takvalarını da ilham etmiştir.

Hayrıyla şerriyle, acısıyla tatlısıyla kadere iman edilir. Her kul ile birlikte rakib, atil, hafiz ve şehid diye bilinen melekler vardır. Bunlar onun iyiliklerini yazar, kötülüklerini tesbit ederler. Mü'min kâfir, iyi ve günahkar olan herkes ölümü halinde amelini görür ve ölümü tamamlanmadan akıbetini öğrenir.

Münker ve nekir peygamberler dışındaki herkese (kabre konulduktan sonra) inerek ona inandığı din ile alâkalı olarak sorular sorar ve onu sınarlar.

Mü'min olan kimseye kabrinde iken karşılaşacağı nimetler bildirilir. Kâfir kişi ise can yakıcı bir azab ile azablandırılır. Allah'ın takdir edilmiş olan kaderinden hiçbir yaratılmış kurtulamaz ve hiçbir yaratık levh-i mahfuzda yazılmış olanı aşamaz.

Kıyamet mutlaka ve şüphesiz olarak gelecektir. Allah kabirdekileri diriltecektir. Yüce Allah ilk olarak onları var ettiği gibi tekrar yaratacaktır. Kabirlerin altından, denizlerin dibindeki balıkların, yırtıcı hayvanların karınlarından, kartalların kursaklarından onları ilk

olarak yarattığı gibi tekrar bir araya getirip toplayacaktır.

Yüce Allah kıyamet gününde iyi kullarına tecelli edecek, onlar da kendisini gözleriyle göreceklerdir. Cehennemden birtakım kimseleri çıkartıp, onları ebedi kalış yurdu olan cennete yerleşecektir. Seçkin Peygamber Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in büyük günah sahibi kimseler hakkındaki şefaatini kabul edecektir.

Mizan haktır. Kulların amelleri o teraziye konulacaktır. Terazileri ağır basan kimse cehennem ateşinden kurtulur, hafif gelen kimse ise cehenneme sokulur. Orası çok kötü bir duraktır.

Sırat haktır. İyiler onu geçeceklerdir.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Havzı da haktır. Mü'minler oraya gideceklerdir. Kâfirlerin oraya yaklaşmaları önlenecektir.

İman mahluk değildir. O söz, kalbten ihlas, rükünlerle amel etmek olup itaatle artar, isyan ile eksilir.

Peygamberlerin sonuncusu ve rasûllerin en faziletlisi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'dir.

Onun ümmeti bütün ümmetlerin en hayırlısıdır. Ümmetinin en faziletlileri ise kendisini gören, ona iman eden, onu tasdik eden nesildir. Ona sahabilik yapanların en faziletlileri ise Rıdvan bey'atinde ona bey'at eden 1400 kişidir. Bunların da en faziletlisi ona yardımcı olmaları sebebiyle Bedir'e katılanlardır. Bunların en faziletlileri onun

etrafını saran (Mekke'de iken) ilk kırk kişidir. Bunların da en faziletlileri kendisine yardımcı olan, saygı gösteren, cennetlik olduklarına tanıklık ettiği, kendilerinden hoşnut olarak dünyadan ayrıldığı on kişidir. Bu on kişinin faziletlileri ise pek iyi, hidayete erdirilmiş, hayırlı dört raşit halifedir. Bu dördün de faziletlisi **Ebu Bekir,** sonra **Ömer,** sonra **Osman,** sonra **Ali** (hepsine selam olsun)'dir. Bütün nesillerin en faziletlileri ise onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenler, sonra da onlara tabi olanlardır.

Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün ashabını veli (dost) biliriz. Kendi aralarındaki ihtilafları araştırmayız. Güzel bir şekilde anmanın dışında onlardan söz etmeye dalmayız. **Ali, Talha, Zubeyr, Aişe** ve **Muaviye** (Allah onlardan razı

olsun) arasında meydana gelen olaylara rağmen müslümanlarla savaşmış kıble ehlini de veli (dost) biliriz. Çünkü alemlerin Rabbi olan Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi mağfiret eyle. Kalblerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma. Rabbimiz şüphesiz ki sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin." (Haşr, 59/10)

EBU OSMAN ES-SABÛNÎ'NİN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ (V. 449 H.)

(**Şeyhu'l-İslam İsmail b. Abdu'r-Rahman en-Neysaburî, şafiî** mezhebine mensubtur. Vaiz, müfessir, eserler telif etmiş önder şahsiyetlerden birisidir.

İbn Nasuru'd-Din dedi ki:

İmam, hafız, vaaz, edebiyat ve daha başka ilimlerde ileri mertebede olan birisi idi.

Zehebî dedi ki:

Döneminde Horasan'ın en büyük alimi idi.

Hafız Ebu Bekir el-Beyhaki dedi ki:

Gerçek anlamıyla şeyhu'l-İslam, gerçek manada müslümanların imamı **Ebu Osman es-Sabûnî** idi. 449 h. yılında vefat etmiştir. (Şezerûtu'z-Zeheb, III, 282-283)

Subki, Tabakatu'ş-Şafiîyye adlı eserinde şunları söylemektedir:

Dımaşk'a hacca gitmek üzere girdiği vakit bulunmuş olan vasiyeti şöyledir:

Bu **İsmail b. Abdu'r-Rahman b. İsmail Ebu Osman es-Sabûnî'**nin vasiyetidir.

Öğüt almayan vaiz, kendisi uyanmayan başkasını uyandırmaya çalışan, başkasına verdiği emirleri tutmayan, başkalarını sakındırdıklarından sakınmayan, ilim öğrenen, (kusurlarını) itiraf eden, uyaran, korkutan, karıştıran, kusurlu, günahta haddi aşan, çeşitli günahlara dalıp onları işleyen, bununla birlikte rahmetin Rabbine güvenen, mağfiretini uman, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve onun taraftarlarını seven, insanları onun sünnetine ve şeriatine sımsıkı sarılmaya davet eden (**Ebu Osman es-Sabûnî'**nin vasiyetidir):

O bu vasiyetini yaparken bir ve tek olan Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah bulunmadığına, ortağının olmadığına, bir, tek ve

Samed olduğuna, eş ve evlat edinmediğine, hükmüne kimseyi ortak etmediğine, İlk, Âhir, Zahir, Bâtın, Hayy, Kayyum, mahlukatının yok oluşundan sonra baki, kullarından haberdar, gayblerin gizliliklerini bilen, kalblerin sakladıklarından haberdar olan, her şeyin yaratılışını başlatan ve her şeyin yaratılışını iade edecek olan, mağfireti sonsuz, (mü'min kullarını) pek çok seven, pek şerefli Yüce Arşın sahibi olan ve dilediğini yapan;

"Onun gibi hiç bir şey yoktur ve o her şeyi işitendir, görendir." (Şura, 42/11) diye şehadet etmektedir.

O bizim mevlamızdır, o ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır. Bütün bunlara şahitlik edenlerle birlikte şehadet eder. Doğru bir itikad ve sağlam

bir yakîn ile diliyle bu şehadeti ikrar ve itiraf ederiz. İnkarcı ve reddedicilerden uzak olarak o bu şahitliği yapmayı kabul eder ve bunu kıyamet günü için bir hazırlık olarak değerlendirir:

"O günde malın da, evladın da hiç faydası olmaz. Allah'a salim kalb ile gelmiş olanlar müstesna." (Şuara, 26/88-89);

"O günde hiç bir mevla (dost, akraba)**nın mevlasına bir faydası olmaz. Onlara yardım da edilmez. Allah'ın rahmet ettikleri müstesna. Şüphesiz ki o Azizdir, Rahîmdir."** (Duhan, 44/41-42)

Muhammed'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna, onu hidayet ile ve müşrikler hoş görmese bile bütün dinlerin üstüne çıkarmak için hak din ile gönderdiğine de şehadet ederiz.

Cennetin hak olduğuna, Yüce Allah'ın orada gerçek dostları için hazırladıklarının tümünün hak olduğuna da şahitlik eder. Yüce ve pek kerim mevlasından cenneti kendisine barınak ve yurt kılmasını, onun bir lütfü ve keremi olarak ondan dileriz. Cehennemin ve Allah'ın orada düşmanları için hazırladıklarının hak olduğuna tanıklık ederiz. Mevlam olan Allah'tan cehennemden beni korumasını, oradan uzaklaştırmasını ve kurtuluşa erenlerden kılmasını dilerim.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kim ateşten uzaklaştırılır da cennete sokulursa muhakkak ki O kurtulmuştur." (Al-i İmran, 3/185)

Namazımın, ibadetlerimin, hayatımın ve ölümümün, ortağı bulunmaksızın alemlerin Rabbi

olan Allah'a ait olduğuna tanıklık ederim. Ben bununla emrolundum ve ben müslümanlardanım. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

Rab olarak Allah'tan, din olarak İslamdan, peygamber olarak Muhammed'den, önder olarak Kur'ân-ı Kerim'den razıyım. Bunun üzerine yaşar, bunun üzerine -Yüce Allah'ın izniyle- ölürüm.

Meleklerin hak, peygamberlerin hak, kıyametin hiç şüphesiz gelecek olduğuna ve Allah'ın kabirdekileri dirilteceğine şahitlik ederim.

Şahitlik ederim ki Yüce Allah hayrı takdir buyurmuş ve hayrı emretmiş, ondan razı ve hoşnut olmuş, onu sevmiştir. Hayır işleyenin o işi yapmasını irade buyurur ve hayır işlemeye karşılık güzel mükâfat var etmiştir. Şerri de takdir buyurmuş fakat ondan uzak durulmasını

emretmiştir. Ondan razı olmaz, onu sevmez. Şer işleyende -şerre razı olmaksızın- şerrin vücuda gelmesini murad etmiştir. Fakat o şerri sevmez. Yüce Rabbimiz zalimlerin söylediklerinden pek yüce ve pek büyüktür. Bir masiyet emretmekten, onu sevmekten yahut o masiyete razı olmaktan yücedir. Allah'ın takdir etmediği bir işe kulun güç yetirebilmesi yahutta onun irade etmediği ve dilemediği bir şeyi kulun yapması kesinlikle söz konusu değildir.

Şehadet ederim ki Kur'ân Allah'ın kitabı, onun kelâmı, vahyi ve indirdiğidir. Mahluk değildir. Mushaflarda yazılı olan, dillerde okunan, kalblerde ezberlenmiş, kulakların da dinleyip işittiği odur.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse ona eman ver. Ta ki Allah'ın kelâmını dinlesin." (Tevbe, 9/6);

"Aksine o kendilerine ilim verilmiş olanların kalblerinde (ezberlenmiş) **apaçık âyetlerdir."** (Ankebut, 29/49);

"Muhakkak ki Allah'ın kitabını okuyanlar..." (Fatır, 35/29);

"Biz ona şiiri öğretmedik, ona yakışmaz da. O ancak bir zikir (öğüt) **ve apaçık bir Kur'ân** (okunan kitab)**dır."** (Yasin, 36/69)

Şehadet ederim ki; iman Allah'ın tasdik edilmesini emrettiği şeylerin kalb ile tasdiki, Allah'ın ikrar edilmesini emrettiği şeylerin dil ile ikrar edilmesi, Allah'ın işlenmesini emrettiği

şeylerin azalar ile yapılması, onun kalbin kesbi, dilin sözü, azaların ve organların işlemesi kabilinden olup yapılmamasını istedikleri şeylerin yapılmamasıdır.

Şehadet ederim ki Yüce Allah, Arşının üzerine istiva etmiştir. O kitabında yer alan şu buyruklarda açıkladığı üzere onun üzerinde istiva etmiştir:

"Şüphesiz Rabbiniz o Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra Arş'a istiva etti." (Araf, 7/54)

"Sonra Arş üzerine istiva edendir, Rahmandır." (Furkan, 25/59)

Bu husus başka ayetlerde de dile getirilmiştir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve

sellem'in kendisinden nakledildiği üzere belirttiklerini de teslimiyetle kabul ederiz. Ancak onun Aşının üzerinde istivasının nasıllığı bilinemez. Yahut onun fiili anlaşılması ve kavranılması, keyfiyetini tesbit etmek için bir yol olarak kabul edilemez. Çünkü Rabbinizin sıfatları hakkında keyfiyeti bilmek söz konusu değildir. Çağında müslümanların imamı olan **Ebu Abdullah Malik b. Enes** -Allah ondan razı olsun- kendisine istivanın keyfiyetine dair soru soran kimseye verdiği cevabında şunları söylemiştir:

"İstiva bilinen bir husustur. Keyfiyeti ise meçhuldür. Ona iman etmek farzdır. Ona dair soru sormak bid'attir. Ben senin bir zındık olduğunu zannediyorum. Haydi bunu mescidden çıkartınız."

Şehadet ederim ki; Yüce Allah kitabında kendi zatını peygamberi salhllahu aleyhi ve sellem'in dili ile kendisini vasfettiği üstün sıfatlara sahibtir ve bunu tam bir teslimiyetle kabul ederim. Bu sıfatların hiçbirisini reddetmiyorum. Hiçbirisinin de yarattıklarının sıfatlarına benzediklerine inanmıyorum. Şunu söylüyorum:

Onun sıfatları hiçbir zaman kulların sıfatlarına benzemez, tıpkı onun zatının yaratılmışlara benzemediği gibi. Muattılanın ve müşebbihenin söylediklerinden o pek yücedir.

Yüce Allah'ın sıfatları ile ilgili varid olan ayetler ile bu hususta Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sahih olarak nakledilmiş haberler -kıyamet gününde Rabbimizin gelişini, buluttan gölgeler içerisinde Allah'ın inişini, Adem'i eliyle

yaratışını, Arşının üzerinde istiva ettiğini belirten ayetler ile her gece dünya semasına indiğini, güldüğünü, fısıldaşmayı, kıyamet gününde fısıldaştığı kimseler üzerine örtüsünü koyusunu belirten ve daha başka hususlardan sözeden haberler gibi-; Yüce Yaratıcının sıfatlarının varid olduğu ayetler ve haberler hakkında selef-i salihîn'in ve din imamlarının izlediği yolu izleriz. Bunları oldukları gibi kabul etmenin yanında bunları geldikleri şekilde -senedleri sahih olmak şartıyla- rivayet etmişlerdir, zahirleri üzere aktarmışlar, tasdik etmişler, onlara teslimiyet göstermişlerdir. Bunlara bir keyfiyet isnad etmekten, benzetme yoluna gitmekten sakındıkları gibi, bunların reddedildiklerini söylemek ve kabullerini terketmek sonucuna götürecek yahutta Allah'ın hakkında herhangi bir

delil indirmediği ashabın, tabiinin ve selef-i salihîn'in konuşmadığı türden kabul olunamayacak bir tevil ile tahrif etmekten de sakınmışlardır.

Genel olarak kelâma dalmayı, kelâmda derinleşmeyi, merhum selefin uğraşmaktan hoşlanmadıkları, yasakladıkları, alıkoydukları şeylerle uğraşmayı da kabul etmiyorum. Kelâm ile ilgili tartışmak, onun inceliklerine dalmak, karanlıklarında gelişi güzel dolaşmak gibi bütün işler kalbi bozar. Kalbde Yüce Rabbin heybetini kaldırır, kalbe pek büyük şüpheler girer. Haldeki bereketleri alıp gider, batıla ve imkansız şeylere götürür. Din hakkındaki tartışmalara, pek büyük ve pek yüce celal sahibi Rab hakkında gelişigüzel konuşmalara sebep olur. O, zalimlerin

söylediklerinden çokça yüce ve münezzehtir. Dinine ve Peygamberinin sünnetine bizleri ilettiği için hamd Allah'a mahsustur. Allah'ın salat ve selamları da onun Peygamberine olsun, O'na pek çok hamdler ederiz.

Şehadet ederim ki kıyamet haktır, kıyametin alametleri (şartları), dehşetli halleri, bize vaadolunanlar ile kendisiyle tehdit olunduğumuz Kitabta varid olmuş ve sahih haberlerde zikredilmiş her-bir şeyin hak olduğuna da şahitlik ederim. Bunlara iman eder ve Yüce Allah'ın da, Rasûlünün de ondan alıp bize verdikleri haberlere iman ederiz.

Havz, mizan, sırat, amel defterlerinin okunması, hesaba çekilmek, sorgulanmak, amellerin arzedilmesi, Allah'ın huzurunda durmak,

mahşerden cennete yahutta cehenneme girmek, bununla birlikte tevhid ehline vaadolunmuş olan şefaat ve daha başka kitab-ı kerimde açıklanmış sahih haberleri toplayan kitablar-da tedvin edilmiş bütün hususların da hak olduğuna şehadet ederiz.

Şahitlik yapanlar arasında bütün bunlara şehadet ettiğim gibi mü'min, müslüman, yakîn sahibi ve muvahhidler arasında ölünceye kadar bu şahidlik ettiğim hususlar üzerinde sebat vermesi için Yüce ve mübarek olan Allah'ın yardımını dilerim.

Şehadet ederim ki Yüce Allah gerçek dostlarına parlak yüzlerle Rablerine bakmayı lütuf ve ihsan edecektir. Onlar ebediyyet yurdunda açıkça gözleriyle onu görecekler. Onu görmek için herhangi bir sıkıntı ile herhangi bir şüphe ile

karşılaşmayacaklar, bir zorluk çekmeyeceklerdir. Yüce Allah'tan yüzümüzü de ona bu şekilde bakacak yüzlerden kılmasını, her türlü beladan, hoşa gitmeyen her bir şeyden korumasını, lütfundan ümit ettiği her bir şeye, kereminden arzuladığı her bir şeye ulaştırmasını dilerim.

Şehadet ederim ki Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra insanların en hayırlısı **Ebu Bekir es-Sıddîk**, sonra **Ömer el-Faruk**, sonra **Osman b. Affan**, sonra **Ali b. Ebi Talib** rahmetullahi anhum ecma'in'dir. Bütün ashab-ı kirama rahmet okur, onları veli ve dost bilir, onlara mağfiret dilerim. Aynı şekilde onun soyundan gelenleri, mü'minlerin anneleri olan zevcelerini de Yüce Allah'tan beni onlarla beraber kılmasını niyaz eder ve bunu lütfetmesini ümit ederim. Çünkü

bende sahih olarak çeşitli yollardan sabit olduğuna göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Kişi sevdikleriyle beraberdir" diye buyurmuştur.

Geriye bıraktığım çocuklarıma, kardeşlerime, aileme, yakınıma, arkadaşlarıma, genel olarak müslümanlardan vasiyetimi kabul edecek olan herkese benim şahitlik ettiğim bütün bu hususlara şahitlik etmelerini, Allah'tan hakkı ile korkup ona karşı öylece takvalı olmalarını ve ancak müslümanlar olarak ölmelerini tavsiye ederim.

"Muhakkak Allah takva sahibi olanlarla ve ihsan edicilerle beraberdir." (Nahl, 16/128)

Müslümanlara aralarını düzeltmelerini, akrabalık bağlarını gözetmelerini, komşularına, akrabalarına, kardeşlerine iyilikte bulunmalarını, büyüklerinin hakkını tanımayı, küçüklere de merhametli olmayı da tavsiye ederim.

Birbirlerine arkalarını çevirmemelerini, birbirlerine buğzetmemelerini, bağlarını kesmemelerini, birbirlerini kıskanmamalarını dilerim.

Hayırlar konusunda kardeşler ve yardımcılar olmalarını, topluca Allah'ın ipine sımsıkı sarılarak ayrılmamalarını, kitaba, sünnete, ümmetin alimlerinin ve **Malik b. Enes, Şafiî, Sufyan es-Sevrî, Sufyan b. Uyeyne, Ahmed b. Hanbel, İshak b. İbrahim, Yahya b. Yahya** ve buna benzer İslam önderleri ve din alimleri -Allah

hepsinden razı olsun, onları ve bizleri Tuba gölgesinde ve Allah'a ibadet eden kulların dinlenecekleri yerlerde bir araya getirsin- izledikleri yolu izlemelerini dilerim.

Bütün bunları **İsmail b. Abdu'r-Rahman es-Sabûnî** (olarak ben) çocuklarıma, eşlerime, arkadaşlarıma ve meclisime gidip gelenlere vasiyet ediyorum.

Şunu da vasiyet ediyorum ki; ineceğinde hiç şüphe bulunmayan ölüm saati gelip çatacağında -yüce Allah'tan ölümün ona ineceği o günün, ölümün ona ineceği o gecenin, ölümün ona gelip çatacağı o anın -öncesinin ve sonrasının hayrını dilerim- o halde bana helal, güzel, temiz ve pis olmayan bir elbise giydirilsin. Başıma hayatta iken sardığım sarığım sarılsın, hayatta iken koyduğum

şekilde sarığım başıma yerleştirilsin. Ridam da omuzlarıma konulsun. Beni sırtüstü yatırsınlar, kıbleye çevirsinler. Çocuklarım başucunda otursun. Mushafları göğüslerine koysunlar ve yüksek sesle Kur'ân okusunlar. Fakat akrabalığı, neseb yakınlığı yahutta evlilik yoluyla sihri akrabalığı bulunan hiçbir kadının o anda yatağıma yaklaşmasına yahutta bulunduğum odaya girmesine müsaade edilmesin. Aynı şekilde o saatte başka herhangi bir erkeğin de girmesine izin vermesinler. Aksine kardeşe, akrabalara ve diğerlerine medresede oturmalarını ve eve girmemelerini söylesinler. Kur'ân okumak hususunda arkadaşlara yardımcı olsunlar. Ona dua ederek yardıma koşsunlar. Belki Yüce Allah ölüm sekeratımı hafifletir. Ölüm yokuşunu esenlik ve afiyet içerisinde İslam'a ve sünnete uygun bir şekilde aşmayı kolaylaştırır.

Nihayet ölümüm gerçekleşip, Rabbimin çağrısını kabul edip, ruhu bedeninden ayrılınca çenemi bağlansın, gözlerim kapatılsın, azalarım boylu boyunca uzatılsın, üzerim bir örtü ile örtülsün. Bana bakılsın diye yüzüm açılmasın. Ancak beni yıkayacak olan kişi gelip yıkayacağı yere taşıyınca Allah bu taşımasını o kimseye mübarek eylesin, ilahi rahmet nazarıyla ona baksın, daha önceden işlemiş olduğu kötü amellerini de ona mağfiret buyursun.

Benim için ağıt yakılmasın. Benim dostlarım ve bütün erkekler ve kadınlar elbiselerini yırtmaktan, saçlarını traş etmekten, üzerlerini parçalamaktan kendilerini alıkoysunlar. Benim için önleyemeyecekleri ve geri çeviremeyecekleri türden olan kalbî üzüntü neticesinde göz

yaşarması dışında ağlamasınlar. Vay diye beddua etmeye, şeytanın inleyip yüzlerin tırmalanmasına, saçların traş edilip yolunmasına, elbiselerin yırtılıp sökülüp parçalanmasına gelince; bunların hiçbirisi olmamalı. Bunlardan herhangi birisini yapan kimseden Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem nasıl beri ve uzak olduğunu belirtmişse, ben de öylece beri ve uzak olduğumu belirtirim.

Teçhizimin, yıkanmamın, kefenlenmemin, mezarıma taşınıp götürülmemin çabuklaştırılmasını ve bekletilmemesini, geciktirilmemesini tavsiye ederim. Şayet sabah kuşluk vakti yahut zeval vakti ya da sabah erkenden ölürsem teçhizim ertesi güne ertelenmesin. Gece boyunca aile halkım arasında ölü olarak kesinlikle bırakılmamalıyım. Aksine işim

çabuklaştırılarak tek sayıda gusledildikten sonra mezarıma taşısınlar. Son yıkayışta suya kâfur katılsın. Yemen kumaşı olan kısa Sahûlî beyaz üç bezle -bulunduğu takdirde- beni kefenlesinler. Eğer dediğim bezler bulunmayacak olursa beyaz üç beze kefenleneyim. Bunlar arasında kamis (gömlek) ve sarık bulunmasın. Kefenim tek sayıda buhurlansın. Çift olmasın. Bu buhurlama işi de üzerime sarılmadan yapılsın. Cenazem Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in emrettiği üzere hızlıca götürülsün. Namazımın kılınması için Hüseyin meydanına götürülsün. Cenaze namazımı oğlum -eğer mevcutsa- **Ebu Nasr** kıldırsın. Şayet namazımı kıldıramayacak olursa kardeşi **Ebu Ya'lâ'**ya namazı kıldırmasını emretsin. Sonra da cesedim medreseye geri götürülsün. Medresede babası eş-Şehid -Allah ondan razı olsun-'in

önünde defnedilsin, mezar lahd şeklinde kazılsın ve kerpiçler üzerine dikeylemesine yerleştirilsin. Mezar aşağı doğru yarılarak kazılmasın. Kesinlikle tabut kullanılmasın. Musallaya götürülmek üzere tabuta konulmasın. Kefene sarılmış beyaz bir elbise ile örtülmüş olarak yerleştirilsin ve hiçbir şekilde ipek kullanılmasın. Kabri çamurla ve kireçle sıvanmasın, üzerine su serpilsin ve çakıl taşları konulsun. Kabri başında bir deve kesilip eti paylaştırılacak kadar bir süre kadar durulsun ki; Yüce Rabbinin elçilerine ne cevap vereceğini bilebilsin. Kabrinin başında durularak Yüce Allah'ın:

"Allah iman edenlere dünya hayatında da, âhirette de sağlam söz üzere sebat verir." (İbrahim, 14/27)

buyruğunda bütün mü'minlere vaadedilen sebatın verilmesi için ona dua edilsin, ona anne-babasına, bütün mü'min erkek ve kadınlara, müslüman erkek ve kadınlara mağfiret dilensin, mağfiret dileyen kendisini de bu arada unutmasın. Çünkü mü'min kabre gömüldüğü vakit suya batmış ve kendisinden geçmiş kederli bir kimse gibi olur. Kendisine ulaşacak salih olarak yapılmış bir duayı gözetler. Kızların ve kadınların başlarını açmalarına, bu zamanda ağıt yakmalarına imkan vermemek gerekir. Bunun yerine herkes dua ve mağfiret dilemekle uğraşmalıdır. Belki Yüce Allah o vakitte işini kolaylaştırır. Münker ve nekirin onun kabrinden hoşnut ve minnetle, giderken de ona: Sen bir gelin gibi uyu, senin için korku yoktur, diyerek gitmiş olsunlar, Allah'ın lütf-u keremiyle kabrine cennetten bir kapı açmış olsunlar.

Böylelikle o da pek büyük bir kurtuluş ile kurtulmuş, pek büyük bir mükâfat elde etmiş, rahatlık ve hoş kokularla karşılaşmış, pek kerim, pek rahim Rabbine kavuşmuş olur. Vasiyet burada sona ermektedir.

HATİB EL-BAĞDADÎ'NİN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ (V. 463 H.)

Ebu Bekr el-Hatib Ahmed b. Ali b. Sabit b. Ahmed b. Mehdî el-Bağdadî. Hafız, önder ilim adamlarından birisidir. İslam diyarında her tarafa yayılmış teliflerin sahibidir. Cumade'l-Ahire, 392 h. yılında dünyaya gelmiştir. **Ebu Ömer b. Mehdi** ile **İbnu's-Salt el-Ehvazî** ve onların tabakalarında bulunan zatlardan rivayette bulunmuştur.

İbn Makula dedi ki:

O bizim gördüklerimiz arasında bilgisi, hıfzı, isbatı ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hadislerini zabtı, illet ve senedleri hakkındaki incelikli bilgisi, sahihini, garibini, ferdini, münkerini bilip tanıması itibariyle önde olanlardan birisi idi. (**İbn Makula**) dedi ki:

Darakutni'den sonra Bağdatlıların onun gibi bir ilim adamı görülmedi.

Benzeri telif edilmedik Tarihu Bağdad adlı eserin sahibidir.

İbnu'l-Ehdel dedi ki:

Eserleri yüze yakındır. Önceleri dine dair eserler yazmış ve o hususta ileri noktaya ulaşmıştır. Daha sonra hadis ve tarih ile daha çok ilgilenmiştir. 463 yılında vefat etmiştir. Allah'ın

rahmeti üzerine olsun. (Şezerâtû'z-Zeheb, 111,311-312)

Bize **Hafız Ebu'l-Fadl Muhammed b. Nasır b. Muhammed b. Ali el-Bağdadî** haber verdi dedi ki:

Bize **Ebu'l-Hüseyin el-Mubarek b. Abdu'l-Cebbar b. Ahmed es-Sayrafi** 494 yılı şevval ayında -ona kıraat yoluyla bildirilirken ben de dinliyorken- bize haber verdi. Dedi ki:

Bize **Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hatib** haber verdi:

Bize **Ebu Mansur Muhammed b. İsa el-Bezzar -Hemedan'**da- haber verdi.

Bize **Salih b. Ahmed el-Hafız** anlattı dedi ki:

Ben **Abdullah b. İshak b. Siyamerd'**e şöyle derken dinledim:

Mervezi ile Tarsûs'da karşılaştım. Ona **Ey Ebu Bekir** dedim. Sen **Ebu Abdullah'**ın Kur'ân hakkında neler söylediğini dinledin.

Dedi ki: **Ebu Abdullah'**ı şöyle derken dinledim:

Kur'ân Allah'ın kelâmı olup mahlök değildir. Her kim **"mahluktur"** derse o kafirdir.

Peki bu hususta bir şey söylemeyip, kararsız kalan kimse hakkında ne söylediğini duydun, diye sordum.

Dedi ki: Böyle birisi kötü bir insandır. Bunun Kur'ân'ın yaratıldığını kabule davet edeceğinden korkarım.

Ona: **Ey Ebu Bekir, Ebu Abdullah'**ın lafız hakkında ne söylediğini dinledin diye sordum.

Dedi ki: Kur'ân'ı telaffuzunun mahluk olduğunu söyleyen bir kimse cehmîdir, dedi.

Ben ona: Cehmî de ne oluyor diye sordum.

Dedi ki: Bu kişi altmış gün Allah hakkında şüphe eden birisidir.

Ben: Allah hakkında şüphe eden bir kimse kafirdir dedim. O: Evet dedi.

Şeyh Ebu Talib el-Mübarek b. Ali es-Sayrafî -izin yoluyla-bize haber vererek dedi ki:

Bize **Ebu'l-Hasen Muhammed b. Merzuk b. Abdu'r-Rezzak ez-Zaferânî** -kendisine okunurken ben de dinliyorken 506 yılında rebiu'l-evvel ayında- dedi ki:

Bize **Hatib, hafız Ebu Bekir Ahmed b. Ali el-Bağdadî** haber vererek dedi ki:

Dımaşk ahalisinden birisi bana mektup yazarak -söz konusu ettiği- birtakım meselelere dair soru sordu. Ben de ona cevap verdim. Kendisine sorulan sorulara verdiği cevap olarak bize şunları okuyup dedi ki:

Faziletli ilim adamının yazdıklarını gördüm. Allah onu devamlı desteklesin, ona güzel başarılar ihsan etsin, adımlarını doğrultsun, verdiği haberler ile ilgili ilimlerle huzur bulsun...

Ben de onun tercihine uygun düşeceğini ümit ettiğim şekilde (sorularına) cevap veriyor. Yüce Allah'tan beni hatadan koruyup doğru söz söyleyip, doğru amelde bulunma başarısını lütuf ve rahmetiyle ihsan etmesini diliyorum.

Yüce Allah'ın Sıfatları

Sahih sünnetlerde bu hususta nakledilen rivayetler ile ilgili olarak selefin -Allah onlardan razı olsun- izlediği yol o sıfatları kabul etmek, onları zahirleri üzere değerlendirmek, sıfatların keyfiyyet ve teşbihlerini de reddetmektir.

Kimileri bu sıfatları kabul etmeyip Allah'ın varlığını belirttiği hususları iptal ettiler. Bu sıfatları kabul edenlerden bir kısmı da hakikat manalarını aldılar ve bu alanda bir çeşit teşbih ve keyfiyyetlendirmeye gittiler.

Orta yol ise bu işler arasındaki orta yolu izlemektir. Esasen Allah'ın dini de bu hususta aşırıya giden ile orta yoldan geri kalan kimsenin tutumu arasındadır.

Bu husustaki asıl deliller:

Allah'ın sıfatları ile ilgili açıklamalar, onun zatı ile ilgili açıklamaların bir alt başlığıdır. Bu hususta Allah'ın zatı ile ilgili aynı yöntem takip edilir ve onun benzeri yoldan gidilir. Aziz ve celil olan alemlerin Rabbinin varlığı bilinip kabul edilmesi, onun keyfiyetini kabul etmek değildir. Onun sıfatlarının kabulü de böyledir. Bu sıfatların varlığını kabul etmektir. Yoksa herhangi bir sınırlandırma ve keyfiyetlendirme anlamında bir kabul değildir.

Buna göre Allah'ın eli vardır. Duyar ve görür; derken bilindiği gibi bunlar Yüce Allah'ın kendi zatının sahip olduğunu belirttiği sıfatlardır. El kudret demektir, işitmenin anlamı ve görmenin anlamı ilimdir demeyiz. Bunların birtakım organlar

olduklarını da söylemeyiz. Bildiğimiz ellere ve birtakım organlar ve bir fiilin araçları olan kulaklara ve gözlere de benzetmeyiz.

Derim ki; bunların varlığını kabul etmek icab eder. Çünkü şer'i delillerde bunların varlığı belirtilmiş bulunmaktadır. Aynı şekilde bunların mahlukatın sıfatlarına benzetilmemesi de icab eder. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Onun gibi hiç bir şey yoktur. O her şeyi işitendir, her şeyi görendir." (Şura, 42/11)

"Ve kimse ona denk değildir." (İhlas, 112/4)

Bid'at ehli kimseler nakil ehli kimselerin bu hadisleri rivayet etmekle kusur ettiklerini ileri sürüp bilgisi kıt olan kimselere tevhidle

bağdaşmayan, dini bakımdan sahih olmayan rivayetlerde bulunduklarını belirtip, teşbih yapanların küfrü ve ta'tilde bulunanların gafleti ile onları itham etmeleri üzerine onlara şöylece cevap verildi:

Yüce Allah'ın kitabında da muhkem birtakım ayetler vardır. Bu ayetlerden maksad zahirleriyle anlaşılmaktadır. Müteşabih birtakım ayetler de vardır. Bunlar muhkem ayetler ışığında tetkik edilmedikçe anlamları anlaşılamaz. Bunların hepsinin tasdik edilmesi ve hepsine iman edilmesi gerekir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in haberleri de aynı durumdadır ve onlar da aynı şekilde ele alınırlar. Bu haberlerin müteşabih olanları muhkem ışığında ele alınır ve hepsi kabul edilir.

Allah'ın sıfatlarına dair rivayet edilen hadisler üç kısımdır:

1. Nakil önderlerinin sıhhatini ittifakla kabul ettikleri sabit haberler. Çünkü bunların rivayetleri yaygın, nakleden ravileri de adalet sahibi kimselerdir. Bu tür haberlerin kabul edilmesi ve onlara iman edilmesi icab eder. Bununla birlikte kalbe Yüce Allah'ın yarattıklarına benzetilmesini gerektirecek, ona yakışmayan aza ve araçlarla, değişme ve hareketlerle nitelendirilmesine gidecek herhangi bir inanca karşı kalbin korunması gerekir.

2. Oldukça gevşek senetlerle, çirkin lafızlarla nakledilmiş değersiz haberler. İlim adamları da bu tür haberlerin batıl olduğunu

ittifakla kabul etmişlerdir. Bu gibi haberlerle uğraşmak ve onları dayanak almak caiz değildir.

3. Nakledenlerinin durumu hakkında ilim ehlinin ihtilaf ettikleri ve hepsinin değil de bir kısmının kabul ettikleri haberler. Bu haberler hakkında gereken içtihadın ve tetkikin yapılması gerekir ki; kabul edilebilecek türdekilere katılsın yahutta fasid ve batıl olanlar arasına katılsın.

Hadislerin tayin edilmesi meselesine gelince; bu işle uğraşmadım. Daha önce de bunları toplayıp bir araya getirmedim. Belki daha sonra bunu -inşaallah- yaparım.

SA'D B. ALİ EZ-ZİNCÂNÎ'NİN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ (V. 471 H.)

(**Ebu'l-Kasım ez-Zinca'nî Sa'd b. Ali b. Muhammed b. Ali b. el-Hüseyn.** Harem'in ve hafızların bilgini idi. O kendisine uyulan bir hafız, güvenilir bir önderdi. Zahid bir kimse idi.

Ebu Abdullah b. Nazif el-Ferra ve **Abdu'r-Rahman b. Yasir'**den rivayette bulunmuştur. 471 yılı başında yahutta 470 yılı sonlarında vefat etmiştir. (Şezeratu'z-Zeheb, III, 339-340)

Selef akîdesini açıkladığı bir kasidesi vardır. **İmam İbnu'l-Kayyim İctimai'l-Cuyuşi'l-İslamiyye** adlı eserinde, **Zehebi Siyeru A'la'mi'n-Nubelâ** adlı eserinde bunun bir kısmını nakletmiş bulunmaktadır. Bu kaside en belağatli kasidelerden birisidir:

"Allah'ın kelâmı üzerinde düşün ve habere güven

Gelen rivayetlere uymayan görüşleri bir kenara at

Ayrılma hidayet yolundan ve öncekilere uy; çünkü onlar Kur'ân'ın indirilişine tanık oldular. Böylelikle belki rahat bulursun.

Kesinlikle şunu bil ki; bizler ve her bir mükellef

Hakkı izlemekle ve ihtiyata uygun olanı almakla emrolunduk

Biz de aramızda Malik'in sözü hakem kılındı: O kudret sahibidir, halimdir, gaybı bilendir, muktedirdir.

Semidir, basirdir, birdir, mütekellimdir

Yaratıklar üzerinde cereyan eden kaderi irade edendir.

Mustafa'nın emrinin terkedilmesi bir fitnedir

Dolayısıyla söylediğine uymayanı terket! (Kur'ân) oku ve ibret al!" (Siyer-u A'lâmi'n-Nubelâ, XVIII, 387-388)

İctimau'l-Cuyuşi'l-İslamiye'de de şöyle denilmektedir:

"Allah'ın ipine sımsıkı sarıl, rivayete tabi ol

Habere uymayan görüşü bir kenara bırak.."

İbnu'l-Kayyim dedi ki:

Bu kasidenin şerhinde şöyle denmektedir:

Hak ehlince doğru olan şu ki;

Yüce Allah gökleri ve yeri yaratmıştır. Arşı su üzerinde, göklerin ve yerin yaratılışından çok daha önce yaratılmış idi. Daha sonra gökleri ve yeri

yarattıktan sonra nassın varid olduğu ve Kur'ân'ın söylediğine göre arşın üzerine istiva etmiştir. Onun istiva etmesi, ona malik oldu ve onu istila etti anlamında değildir. Çünkü bundan önce de onu istila etmişti. Onu kendisi var etmiştir. Zira bütün mahlukatın maliki ve bütün mahlukatın üzerinde istila edicidir o.

İstivanın manası aynı şekilde arşa temas etti yahut arşa dayandı ya da arş üzerinde bir tabaka halinde kuruldu demek değildir.

Bütün bunlar şanı yüce Allah'ın sıfatı olarak mümteni' (onun hakkında imkansız olan) şeylerdir. Ancak o bizzat kendisinin haber verdiği şekilde keyfiyyetsiz olarak, arşı üzerinde bizatihi istiva etmiştir... (İctimau'l-Cuyuşi'l-İslâmiyye, s. 197, Tahkik: Dr. Avvad Abdullah)

ÜSTÜN, DEĞERLİ ŞEYH VE İMAM NÂSIRU'L-İSLAM EBU'L-HATTAB MAHFUZ B. AHMED B. HASEN EL-KELUVAZÂNÎ EL-HANBELÎ'NİN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ (V. 510 H.)

(**Ebu'l-Hattab Mahfuz b. Ahmed b. el-Hasen b. Ahmed el-Keluvazi**;

[**el-Keluvazani** değil. Çünkü bu Mu'cemu'l-Buldan'da belirtildiği üzere bir yanlışlıktır. Zira orada **"el-Kelûvazi ayrıca el-Keluzi de denilmektedir"** demekte ve **"kef"** harfinin kesreli olduğunu belirtmektedir.] (Şezerât'en IV, 27'deki dipnottandır. -Çeviren-

İmam, büyük ilim adamı, takva sahibi, salih bir kimse, üstün akıllı, bilgisi geniş birisi idi. **Kadı**

Ebu Ya'la'dan fıkıh öğrenmiş, **el-Çevheri**'den hadis nakletmiştir. Ondan da **İbn Nasır ile Ebu'l-Muammer el-Ensari** rivayette bulunmuştur.

es-Silefi der ki:

Ebu'l-Hattab İmam Ahmed mezhebine mensub imamlardandır. Onun mezhebine göre fetva verirdi. 510 h yılında Cumade el-Ahira ayında vefat etmiştir. (Şezeratu'z-Zeheb, IV, 27-28)

Necid tarafına giden arkadaşı da

El değmemiş kızlara iştiyakı da

Sadanın kalıntıları arasında feryadı da bırak artık!

Çünkü sadayı hatırlamak mutlu etmeyen bir iştir.

Şayet kurtulmak istersen hesap gününde

Benim şu sözlerime kulak ver ve onları izle ki; doğruyu bulursun.

Aşırıya sapma; çünkü ben muvaffak olarak bir iz takip ettim

Biricik imam İbn Hanbel'in yolunu

Muhammed'in arkadaşları ile tabiinden sonra

Yaratılmışların en hayırlısıdır, hem de her bir muvahhidin imamıdır.

İlim sahibi, köklü görüş sahibi ve şeref sahibidir

Semanın da üstünde, kutub yıldızının da üstündedir.

Ahlaklı herkesin sorusuna cevap verdim

Tartışma gününde üstünlüğü kabul edilen ve atılım yapan her bir kimsenin

Uykusu kaçmış, geceyi uykusuz geçirmiş

Gayretli, uyuyarak lezzet alamayan

Bir toplum ki; onların yemekleri ilmî incelemelerdir

Yükseklere varmak için ve önderlik için yarışırlar birbirleriyle

Mükellef Rabbini nasıl tanır, sordular

Doğru ve (zatını tanımaya) ileten mükemmel nizamla, diye cevap verdim.

Yaratıkların Rabbi bir midir? diye sordular

Kemal, eşsiz ve tek Rabbimizindir dedim

Sen ilahı nasıl vasfedersin açıkla bize, dediler

Dedim ki: Sıfatlar ebedi celal sahibinedir

Bu sıfatlar kadim midir zatı gibi, dediler

Evet öyledir onlarda yenilenme olmaz, dedim.

Sana göre Allah'ın bir benzeri var mıdır? dediler

Başkasını ona benzeten alevli ateştedir, diye cevap verdim

O bütün mekanlarda mıdır? diye sordular

Mekanlar benim yüce Rabbimi kuşatamazlar dedim.

Arş sahibinin (Arşa) istiva ettiğini kabul ediyor musun, dediler

Doğrusu böyledir, efendim böyle haber verdi, dedim

Peki ne demek onun istiva etmesi açıkla bize, dediler

Onlara hayır bu haddi aşanın sorusudur, dedim

Sen bizim gibi onun da bir cisim olduğu görüşünde misin dediler

Bize göre ona cisim izafe eden onu inkâr eden gibidir dedim

Onu mütekellim diye nitelendirir misin? dediler

Konuşmamak yüce Rabbim için bir eksikliktir, diye cevap verdim

Kur'ân nedir? diye sordular, onun kelâmıdır, dedim

Hiçbir muvahhid bu hususta şüphe etmez

Peki ya nüzul (Allah'ın dünya semasına inmesi) dediler. Dedim ki onu nakledenler

Ahmed'in şeriatini nakledenlerin kendileridir

Peki nasıl iner? diye sordular, cevap verdim onlara;

Müsned bir rivayette keyfiyet nakledilmedi, diye söyledim

Kulların fiilleri nedir? diye sordular. Dedim ki: Ben

O üstün mutlak ilahın dışında bir yaratıcı yoktur.

Kötü işleri irade eder mi? diye sordular

İrade bütünüyle Rabbimindir, söyledim

Onu murad etmeyecek olursa bir eksikliktir

Bütün mahlukatın onu aciz bırakmasından o münezzehtir

İman nedir? diye sordular. Şöyle cevap verdim onlara:

Amel ve tereddütsüz bir tasdiktir

Peygamberden sonraki halife kimdir? dediler

Her bir muvahhidden önce tevhide koşandır, dedim

Onu (Bedir'deki) gölgelik günü koruyan

Mağarada onun yanında yardımcı olan

Ebu Bekir'den sonraki? kimdir

Eliyle diliyle şeriatın desteği olandır (Ömer) dedim

Üçüncüleri kimdir? dediler. Cevap verip dedim ki: Seçkin peygamberin onun adına (Rıdvan bey'atinde) kendi eliyle bey'at ettiği kimsedir, dedim.

Peygamberin iki kızı ile evlenip, damad oldu o. Hem iki fazilet sahibidir.

Kur'ân okuma ve teheccüd fazileti

Şehid Affan oğlunu kastediyorum ve insanlar arasında

Zinnureyn diye tanınan Muhammed'in damadını

Dördüncüleri kim? diye sordular

Cevap vererek dedim ki:

Aralarında Ahmed'in kardeşliği şerefine nail olandır.

Fatıma Betül'ün eşi, çakıl taşlarını çiğneyenlerin hayırlısı, sözü geçen üç kişiden sonra her muvahhide göre bu böyledir.

İmam Ebu'l-Hasen'i kastediyorum ve insanlar arasında

İnkâr olunmayacak faziletlerin sahibidir o.

Hind'in oğlu (Muaviye)'na kalbimde bir sevgi vardır

Ve bir muhabbet haddi aşan kimselere rağmen bu böyledir

O indirilen vahyin kâtibliği için seçkin ve emindi

Hem takva sahibi, hem efendi idi

Onlara ve bütün ashaba

Rablerinden salatlar olsun sabah ve akşam

Onları sevmekle kurtuluşa ereceğimi ümit ederim ve şeriate dair bu itikadımla yarınlarda

Dediler ki; el-Keluvezânî açıkladı hidayeti. Dedim ki; semayı yükselten benim yardımcımdır.

HAREMEYN İMAMI EBU'L-HASEN EL-KURCÎ'NİN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ (V. 532 H.)

(**Ebu'l-Hasen el-Kurcî Muhammed b. Abdu'l-Melik b. Muhammed b. Ömer. Şafiî** fakihi, Kürcülerin ileri gelen alimidir.

İbnu's-Sem'ânî dedi ki:

O takvalı, fakih bir imamdır. Müftî bir muhaddistir, edebiyatçıdır. Ömrünü ilim tahsiliyle ve ilmi yaymakla geçirdi. Fıkha dair bir muhtasarı vardır. Adı **ez-Zerai fi İlmu'ş-Şerai'**dir. 458 yılında doğdu. 532 Şaban ayında vefat etti. (Şezera-tu'z-Zeheb, IV, 100)

Bu imam, sünnetin hidayet bulmuş büyük kılıçlarından birisi idi. Allah ona güçlü bir açıklama, fasih bir dil, üstün bir belagat vermişti. Yüce Allah'ın izni ile kaydedeceğimiz beyitlerini okuyan herkes bunu anlayacaktır. Bu **Necdli şeyhi -el-Kevseri'**yi- kızdıran imamlardan ve dolayısıyla üzerlerine hücum ettiği kimselerden birisi idi. **es-Seyfu's-Sakil** adlı eserde onu en çirkin lakablarla söz konusu etmektedir. **İbnu's-Sübki'**nin ise

hamakatlerine, soğuk tevillerine, **Arusu'l-Kasaid** adı verilen üstün kasideye karşı yaptığı savunmayı hiç sorma. Muhterem ilim adamının geriye bıraktığı en hayırlı eserlerden birisidir. Biz **Tabakâtu'ş-Şafiîyye** adlı eserinde yer alan bu kasidenin kısa bir bölümünü kaydedeceğiz.

Daha sonra **İbnu's-Sem'ânî** şunları söylemektedir:

Onun sünnete dair kafiyeleri te harfi olan bir kasidesi de vardır. Orada kendisinin ve selefin akîdesini açıklamaktadır. İkiyüz beyitten daha fazladır. Bu kasideyi ona Kurç (Kereç)'deki evinde okudum.

Sonra **es-Subki** şunları söylemektedir:

Şunu bil ki bizler bu hoca efendiye nisbet edilen ve **"Arusu'l-Kasaid fi Şumusi'l-Akaid"** diye adlandırılan bir kasidesini daha tesbit ettik

Bu kasideden seçmeler:

"Onların itikadları şu ki: İlah bizzat

Arşı üzerindedir ve gaybları da bilir

Yine bu kasideden:

"Kerc'de Allah'a yemin ederim, ora ahalisinin korkusundan

Orada bid'atçi erir ey eriyenlerin şerlisi

Ölür orada bid'atini izhar edecek gücü bulamaz

Başı her taraftan yolunur korkusuyla."

Yine bu kasideden bir başka bölüm:

"Kimi yollar tecsimdir, kimi yollar cehmiyye yoludur

Itizal yolları ise örümceklerin ağı gibidir.

Rafizilik köreltici yollardır

Mürcieci görüşler de bir karga sesidir

Eş'arî'nin kötü sözleri net değildir

Onun eğilip bükülmesi, ayağı bağlı olanın eğilip bükülmesine benzer

Bu Eş'ari sözlerini süsleyerek

En kötü zehirleri sunmaktadır

Tafsili olarak reddederken, icmali olarak kabul eder

Bu haliyle tıpkı örüklerini bağladıktan sonra çözene benzer

Kendi görüşüyle sıfata dair ayetleri te'vil eder

Dindeki cüretkârlığı tahribkâr bir cüretkârlıktır

Hidayet sünnetleri hakkında te'vil ile hata işler

Toy kimseleri yaralar; o ne kötü bir yaralayıcıdır."

Bir başka yerde şunları söyler:

"O bir ilim sahibi ve dinine bağlı birisi değildi ancak

Bütün serveti tek gözü görmeyen birisininki gibiydi

el-Ahsâ'da bir kelâmcı vardı

En kötü bir ölümle öldü gitti."

Bir başka yerde diyor ki:

"Geçmişteki sapıkların başı herkes böyleydi

Öldürüldü kimi, kimi de sakal ve bıyıklarından asıldı

Ca'd, Cehm ve ondan sonra el-Merîsî gibi

İşte bu Eş'arî de mübtelâdır, o en kötü bir alışkanlığın sahibiydi

Bir başka yerde diyor ki:

"Kusurları başkalarını övmeye yer bırakmıyor

İşte bu mübtelâ, fitneye maruz ve kusurluların kusurlusu."

Alimimizin selef akidesini ve görüşlerini açıkladığı önemli bir eseri vardır. Buna **"el-Fusul fi**

İtikadi Eimmeti'l-Fuhul" adını vermiştir. Bu kitabı **Şeyhu'l-İslam** (İbn Teymiyye) kitablarında birkaç yerde söz konusu etmekte ve ondan oldukça uzunca bir bölüm nakletmiş bulunmaktadır. Mecmuu'l-Fetâvâ, IV. cilde bakınız.

Aynı şekilde **Hafız İbn Kesir** de **el-Bidaye ve'n-Nihaye'**de şunları söylemektedir:

"Onun yani Ebu'l-Hasen'in el-Fusul fi İtika-di'l-Eimmeti'l-Fuhul" adında bir eseri vardır. Bu eserinde selefin itikada dair görüşlerini nakletmektedir.

HAFIZ AHMED ES-SİLEFÎ'NİN İTİKÂDÎ GÖRÜŞLERİ (V. 576 H.)

Ebu Tahir es-Silefî. Hafız, pek büyük ilim adamı, dünyanın sened bilgini, hafızların uzun

ömürlüsü. **Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim el-Asbahani el-Harvânî, İbnu's-Sem'ani** şunları söylemektedir:

Sika, takva sahibi, rivayetlerini sağlam nakleden, hıfzettiği hadisleri iyice anlayan bir kimsedir. Arapçayı da iyi bilirdi. 576 yılı rebiu'l-ahirin cumaya rastlayan beşinci günü vefat etmiştir. (Şezerâtu'z-Zehsb, IV, 255)

"İşte ben dinime dair bilgileri açıklıyorum;

Akîdemi ve gizli halimi anlatıyorum

Gücüm yettiğince olanca gayretimle açık söyleyeceğim

Akılları her türlü bağdan kurtaracağım

Bir şiir ile yapacağım bunu; fakat bu sıradan bir şiir değil, bir sihir gibidir

Ve bir lafızla ki kapsamlı hatta kapsayıcı olacak

Ömür boyunca başkasına yük olmadım ve hala da böyleyim

Ve ben benimle çatışanın karşısından çekilmeyeceğim

Dinen ehl-i sünnete bağlı olanlar dışında kimselerle arkadaşlık etme

Sonunda sana verdiğim bu öğüdü tutarsan öğünürsün

Gördüğün her bid'atçiden uzak dur

Çünkü onlarda imkânsız olanlardan başkası yoktur

Sapıkların görüşlerini ta baştan bırak

Sakın o sefillerin laf ebelikleri kandırmasın seni

Bid'atçinin hiçbir görüşü devamlı değildir

Göç etmek isteyenin bir yerde kaldığı nerde görülmüştür?

O her durumda şaşkın bir şekilde yürür. Üstelik itidal yolunu bırakıp gitmiş olur

Her zaman bir görüş alır, öbürünü bırakır

Aynı şekilde ondan da çabukça usanır Dininin dayanağı akılsızca işlerdir Cedel türlerinden yeni yenileriyle karşılaşır

Sapık önderlerin sözlerini ancak şifa bulmaz hastalıklar andırır

Hevasında saptırıcı mabed gibi

Vâsıl yahut imkansız şeylerden bahseden Gaylan gibi

Ca'd gibi, Cehm gibi, İbn Harb gibi

Bunlar meralara salınmaya layık eşşeklerdir

Sevr de adı gibi (öküzdür), isterse de ismini ters çevir (pislik manasına revş olur) maymunların kötüsü ise infiale gelen bir maymundur.

Bişr'e gelince onun müjde olan bir görüşü yoktur

Her türlü kötülük ve tutarsızlık başının altından çıkmıştır.

İbn Küllâb'a tabi olanlar kilabtır

Kesinlikle böyledir, onlar kötü bir ailedir

Ebu'l-Huzeyl de aynı şekilde; o zaten

Abdu'l-Kays'in mevlası idi; fakat onun mevlalığını kabul edenlere kötülük etti.

Ebu Ma'n künyeli Sümame b. Eşres'i

Sakın unutma; o da aşırıya gidendir

İbnu'l-Haris el-Basrî'ye gelince

O içtihada ve etrafında toplananlara rağmen saptırıcıdır

Kûfeli Dırar b. Amr'a da

O da sözünü ettiğin Basri'nin arkasından gelir

İbnu'l-Asam ile onun izinden gidenler de böyledir

Ahmak Behşemilerin ayak takımındandırlar

Amryani İbn Bahr'ı kastediyorum

Ve diğerleri hep ashabu'ş-şimaldir

Bunların görüşlerinin hiçbir faydası olmaz

Hezeyan kabilinden kîyl ve kalin dışında

Herbir heva ve sonradan uydurulan her bir iş bir sapıklıktır

Zayıftır, gerçekte bir hayal gibidir

İlahi benim din olarak tuttuğum budur

Benim ilahım, benzeri ve misli bulunmaktan münezzehtir

Onun kabul etmediği aldatıcı ve yalan her bir ifadeden

Ve her bir bid'atten uzaktır. Esasen bunlar hatırından bile geçmezler.

Selefî Akideye Dair Bazı Beyitleri:

"Mücessim ve onun gibi Muattil de sapıtmıştır

Hak yoldan sapıklıkları apaçıktır

Bunlar gibi inkâr ile yüz çevirdiler ve

Problem çıkarmaya çalışan bir topluluktan ayrılmadılar

İşleri, görüşleriyle kıyasa koyuldular

Ve herkese karşı görüşleri farklı gösterdiler

Birincileri yüce Allah'ın sıfatı hakkındaki

Hakkı isabet ettiremediler

Ve onu bizim gibi bir suret olarak düşündüler

Cisim zannettiler; fakat yüce Allah'ın hiçbir benzeri olmaz ki;

Diğerleri ise Kur'ân'da gelen buyrukları ta'til ederler. Söyledikleri sözler birbirlerinden daha çirkindir.

Muhammed Mustafa'nın hadisini kabul etmeyip yüz çevirdiler

Anlamsız söz yığını gördüler, hiçbir faydası olmaz dediler."